

Herinrichting als overwinningsdaad

*Vergelijkingsonderzoek naar herinrichtingen
op het Gouwplein, Deliplein en Amelandseplein in Rotterdam-Zuid.*

Scriptie Daniël Matthijs Vos
Faculteit der Sociale Wetenschappen - Bestuurskunde

1ste lezer: Dhr. Prof. dr. E. Bakker (begeleider)
2de lezer: Dr. P. Overeem

augustus 2012

Kaft: het nieuw ingerichte Deliplein in Rotterdam.
Bron: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Deliplein2.JPG>

De liefde laat geen ruimte voor angst; volmaakte liefde sluit angst uit, want angst veronderstelt straf. In iemand die angst kent, is de liefde geen werkelijkheid geworden.

1 Johannes 4: 18 (Nieuwe Bijbel Vertaling)

“Onveilig? Ik voel mij nooit onveilig, want Jezus is altijd bij mij!”
(bewoonster Gouwplein)

Herinrichting als overwinningsdaad

*Vergelijkingsonderzoek naar herinrichtingen op het Gouwplein, Deliplein
en Amelandseplein in Rotterdam-Zuid*

Scriptie Daniël Matthijs Vos
Faculteit der Sociale Wetenschappen - Bestuurskunde

1ste lezer: Dhr. Prof. dr. E. Bakker (begeleider)
2de lezer: Dr. P. Overeem

Augustus 2012

Inhoudsopgave

Lijst met afkortingen	8
Voorwoord	10
Samenvatting	12
1. Inleiding	14
1.1. Vraagstelling	14
1.2. Opbouw onderzoek	15
1.3. Waarom Rotterdam?	15
1.4. Relevantie	16
2. Definities	17
2.1. Inleiding	17
2.2. Wat is een stad?	17
2.3. Wat is een plein?	18
2.4. Wat is criminaliteit en overlast?	19
2.5. Wat is ingrijpen in de fysieke omgeving?	20
2.6. Gebruikte theorie	20
3. Wat is onveiligheid?	22
3.1. Inleiding	22
3.2. Onveiligheid in het algemeen	22
3.3. Onveiligheidsgevoelens	23
3.4. De aard van sociale onveiligheid	25
3.5. Oorzaken van sociale onveiligheid	27
3.6. Subconclusie	29
4. Beleid voor preventie en bestrijding van onveiligheid	31
4.1. Inleiding	31
4.2. Het Fort	31
4.3. Het Panopticon	32
4.4. Regulering	32
4.5. De Levendige-aanpak	33
4.6. Subconclusie	34
5. Theorie over fysiek ingrijpen	35
5.1. Inleiding	35
5.2. Ogen op de straat	35
5.3. Broken windows theorie : verpaupering en overlast	37
5.4. Defensible space	40
5.5. Crime Prevention Through Environmental Design	43
5.6. Sociaal gedrag in de openbare ruimte	44

5.7.	Subconclusie	45
6.	Onderzoeksmethode	48
6.1.	Inleiding	48
6.2.	Context	48
6.3.	Onderzoek naar de perceptie van onveiligheid	49
6.4.	Onderzoek naar feitelijke onveiligheid.....	50
6.5.	Selectie casussen	51
6.6.	Opbouw onderzoek	51
7.	Rotterdam	52
7.1.	Inleiding	52
7.2.	Vanaf WOII tot het heden	52
7.3.	Grote Stedenbeleid	53
7.4.	Rotterdam zet door & Pact op Zuid.....	53
7.5.	Krachtwijken	54
7.6.	Deetman en Mans	54
7.7.	Pleinen in Rotterdam.....	55
7.8.	Conclusie	56
8.	Gouwplein	57
8.1.	De herinrichting.....	61
8.2.	Effectiviteitonderzoek	62
8.3.	Subconclusie	68
9.	Deliplein.....	71
9.1.	Prem in Katendrecht.....	73
9.2.	Aanpak overlast	74
9.3.	De herinrichting.....	75
9.4.	Effectiviteitonderzoek	77
9.5.	Subconclusie	83
10.	Amelandseplein	85
10.1.	De herinrichting.....	87
10.2.	Effectiviteitonderzoek	89
10.3.	Subconclusie	93
11.	Conclusies	96
11.1.	Inleiding	96
11.2.	Effect op de feitelijke onveiligheid	96
11.3.	Perceptie onveiligheid en feitelijke onveiligheid	97
11.4.	Effect op de perceptie van onveiligheid	98
11.5.	Discussie	101
12.	Bronnen	102

12.1.	Literatuur.....	102
12.2.	Beleidsdocumenten.....	108
12.3.	Kranten en tijdschriften.....	109
12.4.	Websites.....	110
13.	Bijlagen.....	114
13.1.	Bijlagen A1-A11 Gouwplein.....	114
13.2.	Bijlagen B1-B10 Deliplein.....	132
13.3.	Bijlagen C1-C12 Amelandseplein.....	142
13.4.	Bijlage D1 vergelijking politiegegevens.....	165

Lijst met afkortingen

APV	-	Algemene Plaatselijke Verordening
CIAM	-	Congrès Internationaux d'Architecture Moderne
COS	-	Centrum voor Onderzoek en Statistiek
dS+V	-	Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting
G4	-	De vier grote steden: Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht
GAR	-	Gemeente Archief Rotterdam
GR	-	Gemeente Rotterdam
GSB	-	Grote Stedenbeleid
LOPP	-	Laagdrempelige Opvang Psychiatrische Problematiek in Rotterdam Zuid.
SPR	-	Sociaal Platform Rotterdam
TOS	-	Thuis op Straat
WOZ	-	Waardering onroerende zaken

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie ter afronding van mijn studie Bestuurskunde aan de Rijksuniversiteit Leiden, met als specialisatie 'Crisis and Security Management'. Het onderwerp van deze scriptie bevindt zich op het raakvlak van drie persoonlijke belangstellingsvelden. Allereerst heb ik, mede door mijn vooropleiding Bouwkunde aan de Technische Universiteit Delft, een grote interesse voor de bebouwde omgeving op zowel architectonisch als stedenbouwkundig vlak. Daarnaast hebben bestuurskundige vraagstukken mijn aandacht meer en meer weten te trekken. En tot slot ben ik altijd gefascineerd geweest door veiligheidskwesties.

In deze studie naar het veiligheidsvraagstuk in de publieke ruimte hoop ik deze drie disciplines te combineren.

Voor het tot stand komen van deze scriptie gaat mijn dank uit naar veel mensen. Allereerst de medewerkers van de Veldacademie, waaronder Otto Trienekens, Lara Schot en Ruth Höppner. Van hen kreeg ik niet alleen een werkplek, maar ook veel advies en hulp. Daarnaast is Jurrian Arnold enorm behulpzaam geweest bij het onderzoek naar het Gouwplein. De heer Van Dorst wil ik bedanken voor zijn feedback en literatuuradviezen. Ook ben ik erg blij met de hulp die ik van Suzanne van den Berge heb ontvangen en zonder wie ik niet de beschikking had gekregen over de benodigde politiegegevens. Bovendien ben ik blij met het vertrouwen en de openheid van de geïnterviewden.

En niet in de laatste plaats wil ik mijn begeleider de heer Bakker, met wie ik veel heb overlegd en met wiens medewerking dit project haar tempo behield, bedanken voor zijn bijdrage.

Delft, 17 augustus 2012,

Daniël Vos

Samenvatting

Op basis van diverse theorieën met betrekking tot het effect van de toestand van de bebouwde omgeving op de veiligheidssituatie ter plekke, zijn een drietal Rotterdamse pleinen onderzocht op de effectiviteit van het gevoerde beleid. De vraagstelling van dit onderzoek is dan ook:

Welke invloed hebben fysieke ingrepen op pleinen in Rotterdam, op de feitelijke onveiligheid en de perceptie van onveiligheid?

Als opmaat voor het onderzoek worden eerst een aantal stappen gezet:

1. Allereerst wordt de literatuur aangaande onveiligheid, aan de hand van het State-of-the-Art onderzoek van Bruisma en Bernasco (2004) verkend. Er wordt onder andere onderscheid gemaakt tussen de perceptie van onveiligheid en de feitelijke onveiligheid.
2. Vervolgens wordt de indeling van Oc en Tiesdell (1999) gebruikt om de literatuur met betrekking tot het effect van toestand van de bebouwde omgeving op onveiligheid in te plaatsen.
3. Diverse theorieën worden besproken, waaronder Jane Jacobs (1961), de Broken windows theorie van Wilson en Kelling (1982), Defensible space van Newman (1996), CPTED vanuit de criminologie en de territoria-theorie van Altman (1975).
4. De claims die deze theorieën doen worden onderzocht middels een veldonderzoek op een drietal pleinen in Rotterdam-Zuid: het Gouwplein, het Deliplein en het Amelandseplein. Op deze pleinen was sprake van onveiligheidsproblematiek. Daarnaast is er geprobeerd de situatie op deze pleinen door middel van verschillende herinrichtingsingrepen te verbeteren. Dit onderzoek is gedaan met enerzijds politiecijfers en anderzijds via enquêtering van bewoners en bezoekers van de pleinen.

In dit onderzoek kon geen causaal verband worden vastgesteld tussen de door de politie geregistreerde meldingen en misdrijven en de herinrichtingen. Het beperken van criminaliteit heeft waarschijnlijk dus niet alleen te maken heeft met het ontwerp van de fysieke situatie.

Daarnaast is er een verband gevonden tussen overlast en een gevoel van onveiligheid. Maar het onderzoek toont aan dat de onveiligheidsgevoelens van de bewoners en bezoekers van de onderzochte pleinen niet in de eerste plaats bepaald worden door de uitstraling van een plek of het gevoel dat die plek oproept, als wel door de persoonlijke kennis over delicten of overtredingen die er voorkomen.

Bovendien kan geconcludeerd worden dat de herinrichtingsingrepen op de onderzochte pleinen een positief effect hebben op de perceptie van de veiligheid onder bewoners en bezoekers. Er is in dit onderzoek geen steun gevonden voor de claim dat het levendiger maken van een plek tot grotere perceptie van- en feitelijke veiligheid leidt. Er is dan ook op de pleinen geen significant verband gevonden tussen levendigheid en een gevoel van veiligheid.

Daarnaast is geen effect vastgesteld van het eigenaar maken van de pleinen door bewoners en bezoekers, op de feitelijke onveiligheid. Wel neemt de perceptie van veiligheid toe.

Tot slot lijkt het er op dat het renoveren van verpauperde huizen een positief effect op zowel de perceptie als de feitelijke onveiligheid heeft, hoewel dit laatste niet causaal kon worden vastgesteld. Er is vanuit dit onderzoek echter geen aanleiding een direct verband te zoeken tussen perceptie van vervuiling en het veiligheidsgevoel van mensen.

1. Inleiding

Tussen 1853 en 1869 werd het grootste gedeelte van de middeleeuwse binnenstad van Parijs in opdracht van koning Louis Napoleon, door baron Haussmann gesloopt. De oude, nauwe straten moesten plaats maken voor brede boulevards. Er werden riolen en aquaducten aangelegd en nieuwe, ruimere panden. Ook kwamen er treinlijnen, verlichting, parken en nieuwe pleinen (Scott, 1998: 59-61).

Het idee hierachter was niet primair gericht op het prettiger maken van de leefomgeving, maar de veiligheid. In de periode voor 1851 waren er negen keer opstanden uitgebroken. Bovendien vreesde Louis Napoleon herhaling van de revoluties van 1830 en 1848. Hausmann schreef dan ook:

“De orde in de koningin-stad is één van de belangrijkste voorwaarden voor de publieke veiligheid.” (Scott, 1998: 61).

Deze grootschalige herinrichting was er op gericht om de stad gezond, welvarend en indrukwekkend te houden, maar boven alles om er controle op te houden om zo de veiligheid te garanderen (Ibid.).

1.1. Vraagstelling

Er is veel literatuur waarin wordt gesteld dat herinrichtingen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de veiligheidssituatie in de publieke ruimte. Zo grootschalig als in het Parijs van Haussmann treft men in het huidige Nederland niet aan. Toch worden er ook in Nederland op veel kleinere schaal pogingen ondernomen om door herinrichtingen de veiligheidssituatie in de publieke ruimte te verbeteren. Dit onderzoek richt zich daarop en heeft als hoofdvraag:

Welke invloed hebben fysieke ingrepen op pleinen in Rotterdam, op de feitelijke onveiligheid en de perceptie van onveiligheid?

Om deze hoofdvraag te beantwoorden zal enerzijds het begrip onveiligheid onderzocht moeten worden en anderzijds de literatuur aangaande het effect van herinrichtingen op de onveiligheid.

Daarom zullen eerst een aantal deelvragen beantwoord worden:

1. Wat zegt de literatuur over onveiligheid?
2. Wat zegt de literatuur over onveiligheidsbeleving?
3. Wat zegt de literatuur over beschikbare beleidsinstrumenten om onveiligheid te bestrijden?
4. Wat zegt de literatuur over methoden van ingrijpen in de fysieke structuur om onveiligheid te bestrijden?

Na beantwoording van deze deelvragen middels een literatuur onderzoek, zal een veldonderzoek gepresenteerd worden aan de hand waarvan de hoofdvraag beantwoord zal worden.

1.2. Opbouw onderzoek

Eerst zal uitgelegd worden waarom er gekozen is voor de stad Rotterdam. Vervolgens zullen enkele werkbegrippen, zoals een stad en een plein, worden gedefinieerd.

Daarna zal het begrip onveiligheid aan de hand van literatuur worden onderzocht, waarna toegespitst zal worden op sociale onveiligheid in de stad. Omdat er veel theorie is met betrekking tot het effect van de bebouwde omgeving op de veiligheid van een locatie en deze ideeën ook voortbouwen op elkaar is het voor goed om dit overzichtelijk te kunnen plaatsen. Daarom zal er een raamwerk worden geïntroduceerd, waarin deze theorie kan worden gevat.

Daarna zal de theorie met betrekking tot het effect van de bebouwde omgeving op de onveiligheid worden besproken.

Nadat met deze literatuurstudie een basis is gelegd voor het onderzoek, zal eerst de onderzoeksmethode worden besproken. Daarna zal kort aandacht worden gewijd aan de ontwikkelingen op het gebied van sociale veiligheid in Rotterdam.

Vervolgens zullen drie verschillende pleinen worden behandeld waar herinrichtingen hebben plaats gevonden, om zo een antwoord te vinden op de vraag wat het effect is geweest van deze herinrichtingen veiligheid ter plaatse.

Tot slot zullen de literatuur en het veldonderzoek in de conclusie aan elkaar verbonden worden.

1.3. Waarom Rotterdam?

Om te beginnen is het goed om uit te leggen waarom er gekozen is voor Rotterdam. Van de vier grootste steden in Nederland (de G4) heeft Rotterdam de grootste problemen. De stad kampt met een grote veiligheidproblematiek. Zo had Rotterdam de meeste wijken, op de in 2007 door minister Vogelaar gepubliceerde lijst van probleemwijken staan (KST II, 2008/2009, 30995, nr. 66).

Ook de meerderheid van de Rotterdammers vindt de criminaliteit, sociale onveiligheid en drugsoverlast het grootste probleem van de stad (Rotterdam.nl, 2012c). Men voelt zich dan ook niet erg veilig in de woonomgeving (OS, 2011: 8)

Daarnaast is er de nodige kritiek op de Rotterdamse woonomgeving. Van alle grote steden in Nederland, ligt de woonaantrekkelijkheid in Rotterdam het laagst. Dat heeft gevolgen voor de WOZ-waarde¹ van de woningen in de stad, die daalt namelijk. Rotterdammers zijn dan ook van alle Nederlandse stedelingen, het minst tevreden over hun woonomgeving (COS, 2011: 14-15).

¹ Op grond van de Wet waardering onroerende zaken, wordt de waarde van het huis voor Rijks-, gemeentelijke- en waterschapsbelastingen bepaald.

Daarnaast spelen er in de stad ook nog tal van sociaal-economische problemen². Omdat de Rotterdamse problematiek zo groot is, is er de nodig politieke druk om hier wat aan te doen. Later in deze scriptie zal hier verder op worden ingegaan. Dat betekent wel dat de stad op zoek is gegaan naar allerlei manieren om de problematiek aan te pakken.

Rotterdam richtte zich onder andere op het herontwikkelen van de openbare ruimte. Zo werd in de Afrikaanderwijk, die op plek 33 van Vogelaar's probleemwijkenlijst stond, het centrale plein heringericht. Met het oog op de controle op het plein werd er een groot hek omheen geplaatst, dat 's nachts dicht werd gedaan door speciaal aangestelde toezichhouders (Architectuurinrotterdam.nl, 2012).

Een dergelijke poging om zowel de veiligheidsproblematiek, als de achterstand van de woonomgeving te verbeteren is voor dit onderzoek interessant. Voldoende reden dus, om ons te concentreren op de Havenstad.

1.4. Relevantie

Rotterdam heeft een grote vraag naar goed beleidsadvies wat als handreiking kan dienen voor bestuurlijke beslissingen en ingrepen. Daarvoor heeft de gemeente Rotterdam een onorthodoxe oplossing gezocht in de oprichting van de Veldacademie. Dit is onderdeel van Bureau Frontlijn, een gemeentelijk bureau dat een integrale aanpak van de problematiek in de Rotterdamse wijken beoogd.

Het doel van de Veldacademie is om kennis te genereren over de problematiek in de Rotterdamse wijken, in samenwerking met diverse opleidingsinstituten.

Voor dit onderzoek heb ik mogen werken bij de Veldacademie en hoop zodoende te kunnen bijdragen aan de mogelijkheden van de Gemeente Rotterdam om een deel van deze problematiek aan te pakken.

Tot slot hoop ik met deze scriptie ook een bijdrage te leveren aan het wetenschappelijk debat. Dit onderzoek bevindt zich op het snijvlak van een aantal disciplines. Er is gebruik gemaakt van bestuurskundige-, bouwkundige-, criminologische-, en omgevingspsychologische invalshoeken.

Het is niet verwonderlijk dat er tussen deze raakvlakken de nodige gaten vallen. Uit onder andere het onderzoek van Bruinsma en Bernasco (2004) valt dan ook af te leiden dat er nog de nodige wetenschappelijke kennis ontbreekt. Daar wil ik met deze scriptie een bescheiden bijdrage aan leveren.

² Het reikt te ver om hier over uit te wijden. Voor nu volstaat op te merken dat er veel onderwijs- en taalachterstand is. Bovendien is er veel werkloosheid, armoede en zijn er veel uitkeringsgerechtigden. Voor meer informatie kan men bijvoorbeeld 'De belangrijkste problemen in Rotterdam volgens Rotterdammers in 2005 t/m 2011' (Rotterdam.nl, 2012c) of 'Staat van Rotterdam' (COS, 2011), inzien.

2. Definities

2.1. Inleiding

Voor deze studie is het van belang een aantal zaken te definiëren. Allereerst zal in worden gegaan op de vraag wat een stad en een plein precies zijn. Daarna zal worden besproken worden wat met criminaliteit, overlast en fysiek ingrijpen wordt bedoeld.

2.2. Wat is een stad?

Wanneer men een woordenboek er op na slaat treft men vaak definities van een stad aan die betrekking hebben op het formaat (Webster.com, 2012) en de constellatie en dichtheid van bebouwing. Zo spreekt het Van Dale woordenboek (2012) over de stad als *“uitgebreid, samenhangend geheel van huizen en gebouwen”*. Het is echter de vraag of daarmee recht wordt gedaan aan wat een stad eigenlijk is, omdat een stad ook sterk bepaald wordt door wat er zich in afspeelt: de sociale processen, de mensen.

Immers, de bebouwing van de stad, wordt door tal van factoren bepaald. Niet alleen de landschappelijke en geomorfologische factoren en het klimaat bepalen de vorm en bebouwing van de stad, maar ook het juridisch systeem, maatschappelijke verhoudingen en machtsverdeling, de economie en maatschappelijke ideeën en idealen (Heeling et al., 2002: 16-39). Bovendien hebben al deze zaken ook onderling invloed op elkaar.

Wanneer we dan ook spreken over steden, hebben we het over het leven in zijn meest complexe vorm (Jacobs, 1961: 372). Talloze processen vinden op hetzelfde moment plaats, interacteren met elkaar en vormen, hoewel allemaal losse delen, toch één geheel (Scott, 1998: 53). In dit kader wordt er wel gesproken over de stad als een organisme.

Dat is een denklijn die conflicteert met de gedachte dat een stad planbaar en maakbaar is: een technisch artefact (Jacobs, 1961: 372). Een voorbeeld van die lijn is Le Corbusier die schrijft:

“Een oneindigheid aan mogelijkheden is mogelijk wanneer ontelbare en diverse elementen worden samengebracht. Maar de menselijke geest verliest zichzelf en wordt vermoeid door zo’n labyrint aan mogelijkheden. Controle wordt onmogelijk. Geestelijk falen dat resulteert in ontmoediging (...). De Rede (...) is een ononderbroken rechte lijn.” (Scott, 1998: 107-108).

Omdat een stad een complex geheel is, kan het voor een buitenstaander, en met name voor haar bestuurders, een ongeordendheid en onleesbaarheid hebben.

James Scott (1998) bespreekt op uitvoerige wijze de pogingen van de moderne staat om grip op de stad te krijgen. Daarvoor is leesbaarheid en inzichtelijkheid van groot belang. Scott laat dan ook zien hoe bestuurders door de eeuwen heen pogingen hebben gedaan, om met een dergelijke

planbare en maakbare benadering, de leesbaarheid en orde van steden te vergroten. In zijn bespreking van de stedenbouw van het Congrès Internationaux d'Architecture Moderne (CIAM), laat hij zien hoe er is geprobeerd de stad als een wetenschappelijk probleem 'op te lossen' door het te versimpelen en te vereenvoudigen (Ibid.: 87-117). Hij citeert Le Corbusier:

De realiteit van de stad bleek echter weerbarstig. Brasilia, de nieuwe hoofdstad van Brazilië, dat volgens de modernistische principes van het CIAM gebouwd werd, is hier een voorbeeld van. Het resulteerde in een ziellose, dode stad. De ongeplande wijken, die door de toestroom van bouwlieden rondom de geplande stad ontstonden, werden echter wel levendige stadswijken (Ibid.: 117-130).

Scott concludeert dan ook dat zo'n benadering zelden succesvol is en vaak tot grote problemen heeft geleid. Kortom, een stad meer is dan de conglomeratie van, al dan niet geordende, bebouwing.

Meerdere auteurs stellen in dat kader dat kenmerkend aan een stad is dat deze vol is met vreemden. Door de schaal van een stad, zijn processen van sociale controle, zoals die in een dorp kunnen werken, niet toepasbaar in een stad omdat men veelal elkaar niet kent (Jacobs, 1961: 29-34; Van Dorst: 2005: 117).

De bewoners van de stad zijn vreemden voor elkaar. Toch is de stad hun woonomgeving. De woonomgeving bestaat uit een fysieke omgeving en een sociale omgeving. Daarin vind een samenspel plaats van mensen en hun omgeving (Van Dorst, 2005). En juist dit samenspel van mens en omgeving, is waar dit onderzoek zich op concentreert.

2.3. Wat is een plein?

De mensen van de stad ontmoeten elkaar in de publieke ruimte: op de straten en pleinen (Jacobs, 1961: 30).

Het onderzoek richt zich op pleinen in Rotterdam. Daarom is het goed te bespreken wat er met een plein wordt bedoeld. Doorgaans wordt een plein gedefinieerd als een open ruimte in een bebouwde omgeving (Van Dale, 2012). Toch doet dit niet helemaal recht aan wat een plein is. Een plein heeft, evenals een stad, een sociale dimensie als plek waar mensen elkaar ontmoeten (Boonstra et al. 2010: 31-32). Echter, ook een stedelijke ruimte waar mensen elkaar niet ontmoeten kan een –wellicht slecht functionerend- plein zijn.

De literatuur met betrekking tot pleinen is zeer uitgebreid (SPR, 2008: 13). Doorgaans worden pleinen ingedeeld naar functie of vorm. Er worden twee auteurs genoemd om duiding te kunnen geven aan de later te bespreken pleinen, zonder daarmee de pretentie te hebben het hele debat weer te geven.

Zucker (1969) bespreekt in dit kader vier typologieën naar de vorm van het plein. Allereerst noemt hij een gesloten plein, dat aan vier zijden is afgebakend door bebouwing. Daarnaast een gedomineerd plein, waarvan de vorm van het plein wordt bepaald doordat het gericht is op  n of

meerdere dominante gebouwen. Ten derde een nucleair plein, dat is ontstaan rond een middelpunt zoals een kerk of monument. Daarnaast noemt hij amorfe pleinen die ontstaan door onduidelijk afgebakende ruimte, zoals Times Square.

Met betrekking tot de indeling van pleinen naar functie geeft Klaassen (1994) een typologie die bruikbaar is. Hij onderscheidt het primaire plein, een klein plein op buurt- of wijkniveau waar soms parkeer- of speel gelegenheid is; het recreatieplein, wat dezelfde kenmerken heeft als een primairplein, maar op wijkniveau functioneert; het tuinplein, een voorzieningloos plein met groen en speelgelegenheid op wijk niveau; het voorzieningenplein, een plein waar zich scholen of winkels aan bevinden; en het stadspan, wat als centraal punt in de stad functioneert.

Aan de hand van de genoemde typologieën zullen de in dit onderzoek genoemde pleinen worden geduid.

2.4. Wat is criminaliteit en overlast?

In dit onderzoek zal gesproken worden over zowel criminaliteit als overlast. In een later stadium zullen auteurs besproken worden die een verband trekken tussen deze begrippen. Toch is het goed om hier onderscheid te maken om ze goed te kunnen definiëren.

Met criminaliteit wordt doorgaans een overschrijding van het formele strafrecht bedoeld, iets wat vervolgbaar is als misdrijf (Oc en Tiesdell, 1999: 266). Het betreft de zwaardere overschrijdingen van de wet, waarbij men na veroordeling ook een strafblad krijgt (Hunter, 1978: 2). Criminaliteit leidt over het algemeen tot een gevoel van onveiligheid (Covington en Taylor, 1991: 232). Hierover zal later uitgebreider gesproken worden.

Echter, niet alle oorzaken van dit gevoel van onveiligheid zijn ook feitelijk criminaliteit. Zo zijn er ook tal van overtredingen waar men slechts een boete voor zou kunnen krijgen of waarvoor men in het geheel niet vervolgd kan worden (Van Noije en Wittebrood, 2008: 21).

In de Engelstalige literatuur wordt in dit geval gesproken over *'incivilities'* (Hunter, 1978: 3), wat zich het beste laat vertalen met *'overlast'*. Herkomst van dit woord gaat terug op een cultuur van burgerschap³, wat draait om de onderlinge verhoudingen tussen burgers.

Er wordt in dit kader dan ook wel gesproken over *'straat-barbarisme'* (Jacobs, 1961: 30). Het gaat hierbij met name om tekenen van fysieke en sociale wanorde zoals graffiti, afval, gebroken ramen, vandalisme, uitwerpselen, dronken mensen, bedelaars (Oc en Tiesdell, 1999: 267; Perkins et al., 1993: 31).

Overlast, is dus niet een overtreding gericht tegen een persoon, maar gericht op de morele orde (Taylor et al., 1985: 263). Het is een inbreuk op de idee dat de burger zich bevindt binnen de bescherming van een veilige en geordende maatschappij (Hunter, 1978: 3-5; Perkins et al., 1993: 31;

³ In het Latijn wordt gesproken over *'civitas'*, in het Engels over *'civil'*.

Covington en Taylor, 1991: 232). Dit betreft een breed scala aan overtredingen die de kwaliteit van leven aantasten.

2.5. Wat is ingrijpen in de fysieke omgeving?

Het onderzoek richt zich op ingrepen op deze pleinen, met het oog op de sociale veiligheid. Dit laatste zal hieronder verder worden uitgewerkt. Wel is het voor nu belangrijk te definiëren wat er bedoeld wordt met dergelijk ingrijpen.

Allereerst wordt bedoeld dat het beleid een concrete verandering in de situatie behelst. Het besluiten niet te interveniëren of interventies te staken kan ook een vorm van ingrijpen zijn. Voor dit onderzoek worden echter de pogingen van beleidsmakers bedoeld die weldegelijk een actieve verandering van de bestaande situatie tot doel hebben.

Daarnaast betreffen deze pogingen de fysieke omgeving. Dit vormt een tegenstelling tot de sociale omgeving. Men zou bijvoorbeeld overlastgevende mensen kunnen verwijderen. Daarmee is de sociale omgeving aangepast. Dergelijke interventies worden niet bedoeld.

Het betreft ingrepen door beleidsmakers waarin de fysieke omgeving wordt aangepast. Die hoeft niet als enig doel te hebben de sociale veiligheid te verhogen. Wel is het van belang dat er op het plein sociale onveiligheid speelt of speelde, zodat het effect van dergelijke ingrepen kan worden geanalyseerd.

Fysieke ingrepen zijn dus concrete veranderingen middels fysieke structuren met een min of meer permanent karakter in de bebouwde omgeving⁴. Daarmee wordt zowel de architectonische als stedenbouwkundige context bedoeld. In de behandeling van theorie met betrekking tot sociale onveiligheid en de fysieke omgeving zal uitvoerig worden ingegaan op diverse methoden.

2.6. Gebruikte theorie

Als literatuur voor het verkennen van het begrip onveiligheid zal geleund worden op het onderzoek van Bruinsma en Bernasco (2004), daarnaast zullen Beck (2002), Covington en Taylor (1991), Jacobs en Essers (2003), Versteegh, Janssen en Bernasco (2003), Gijsberts, Huijnk en Dagevos (2012), Blom, Oudhof, Bijl en Bakker (2005) gebruikt worden om het onderwerp uit te diepen.

Voor het plaatsen van de later te bespreken literatuur met betrekking tot het met fysiek ingrijpen veiliger maken van de publieke ruimte, is gebruik gemaakt van het raamwerk van Oc en Tiesdell (1999).

⁴ Deze definitie is gedeeltelijk ontleend aan de definitie die Perkins en anderen (1993: 31) gebruikt hebben voor hun veldonderzoek.

Als literatuur met betrekking tot het fysiek ingrijpen zal onder andere Jacobs (1961), Newman (1996), Cozens (2008), Altman (1975), Brown en Altman (1983), Van Dorst (2005), Coleman (1983), Minnery en Lim (2005) en William Whyte gebruikt worden.

Daarnaast worden diverse auteurs zoals, Hunter (1978), Wilson en Kelling (1982), Brown, Perkins en Brown (2004), Perkins, Wandersman, Rich, en Taylor (1993) behandeld, die ingaan op de relatie tussen de toestand waarin de bebouwde omgeving zich bevindt en overlast en criminaliteit.

Voor de bespreking van de Rotterdamse situatie is met name geput uit het werk van Rebel en Vermeer (1994), Van der Laar (2000), het Sociaal Platform Rotterdam (2008), Boonstra, Hermens en Bakker (2010) en diverse beleidsdocumenten waaronder dat van Deetman en Mans (2011).

3. Wat is onveiligheid?

3.1. Inleiding

Bij onderzoek naar het veiliger maken van gebieden in een stedelijke context moet eerst de vraag worden beantwoord wat er bedoeld wordt met veiligheid. In dit hoofdstuk zal dit begrip verkend worden. Daarvoor zal voortgebouwd worden op de in kaart gebrachte stand van de wetenschappelijke kennis op dit gebied door Bruinsma en Bernasco (2004).

Allereerst zal in het algemeen worden ingegaan op het begrip onveiligheid. Daarna zal worden ingegaan op deelaspecten zoals onveiligheidsgevoelens, locatie, tijdstip, slachtoffers en daders. Tot slot zal worden gekeken naar de oorzaken van onveiligheid. De aandacht richt zich bij dit alles met name op onveiligheid in de stad.

Omdat juist het bestaan van veiligheidsproblemen aanleiding is voor dit onderzoek, zal in negatieve zin over veiligheid worden gesproken, namelijk over de afwezigheid van veiligheid: onveiligheid (Bruinsma en Bernasco, 2004: 2).

3.2. Onveiligheid in het algemeen

Er is volgens Bruinsma en Bernasco geen heldere wetenschappelijke en maatschappelijke definitie van onveiligheid. Wel wordt er in tal van vakgebieden over onveiligheid gesproken: brand-, voedsel-, verkeersonveiligheid, et cetera (Bruinsma en Bernasco, 2004: 1). Dit onderzoek spitst zich toe op onveiligheid die ontstaat door de interactie tussen burgers: sociale onveiligheid. De bron van de onveiligheid is niet extern, in de vorm van de natuur of een buitenlandse mogendheid, maar in de samenleving zelf (Ibid.: 1).

Box, Hale en Andrews (1988) noemen kwetsbaarheid, persoonlijke kennis van misdrijven, vertrouwen in de politie en justitie, perceptie van het persoonlijk risico en de aard van de misdrijven en omgevingscondities, als factoren die bijdragen aan een gevoel van onveiligheid (Box et al., 1988: 341).

Maar de beleving van onveiligheid heeft vooral veel te maken met de inschatting en perceptie van risico's. Adams (2008), wijst er in dit kader op dat risico's zowel een objectief als een waargenomen of ervaren karakter hebben.

Ook Bruinsma en Bernasco maken een dergelijk onderscheid. Ze onderscheiden objectieve sociale onveiligheid, wat betrekking heeft op het daadwerkelijk slachtofferschap van handelen van andere burgers en subjectieve sociale onveiligheid, wat het gevoel van onveiligheid en angst voor slachtofferschap betreft (2004: 1).

Subjectieve onveiligheid is een erg lastig te hanteren begrip. Dit komt onder andere omdat steeds meer gedragingen als bedreigend worden gezien. Iets was Beck (2002: 39-46) in bredere zin

met de term 'World Risk Society' probeert te duiden. Hij stelt dat de versnelling van de modernisatie een gat heeft geslagen tussen de wereld van kwantificeerbare risico's waarin we denken en de wereld van niet-kwantificeerbare kwetsbaarheden die we hebben gecreëerd (Ibid.: 40). Risico is een moderne term, die duidt op controleerbaarheid. Echter, Beck (Ibid.: 39-46) beschrijft een proces waarin de wereld steeds meer gevuld blijkt te zijn met oncontroleerbare risico's. Dergelijke risico's zijn niet per se groter, maar niet langer gebonden aan specifieke plaats en tijd.

Bruinsma en Bernasco (2004: 1-2) wijzen –weliswaar op een veel kleinere schaal- ook op een dergelijke oprekking van het begrip onveiligheid (Van Noije en Wittebrood, 2008: 21). Het is niet langer verbonden aan concrete criminaliteit, personen en plaatsen maar wordt steeds vaker gelijkgeschakeld met overlast.

Er is dus geen direct verband tussen objectieve en subjectieve veiligheid (Furedi, 2007: 2). De feitelijke criminaliteitscijfers bepalen doorgaans niet direct de onveiligheidsgevoelens. Zo kan de feitelijke criminaliteit verminderen, zonder dat dit tot een verhoogd veiligheidsgevoel leidt en omgekeerd kan de criminaliteit stijgen, zonder dat men zich onveiliger gaat voelen (Van Gernerden en Staats, 2006: 5; Minnery en Lim, 2005: 331).

Diverse auteurs wijzen er dan ook op dat, of het nu feitelijke risico's of slechts subjectieve risicobeleving betreft, deze risico's hoe dan ook echt zijn in hun consequenties. (Adams, 2008; Ropeik, 2006). Doel van veiligheidsbeleid is dan ook volgens Blokland (2009: 21) *“de samenleving als veiliger te laten beleven”*. Daarom wordt door de overheid en betrokken partijen al veel ondernomen om zowel feitelijke als beleefde overlast te bestrijden, hoewel er over de oorzaak en de bestrijding van overlast weinig wetenschappelijke kennis is (Bruinsma en Bernasco, 2004: 2).

3.3. Onveiligheidsgevoelens

Bruinsma en Bernasco benoemen met betrekking tot onveiligheidsgevoelens drie aspecten die een rol spelen: cognitie, affect en conatie. Cognitie zijn de meningen en percepties van mensen. Met affect worden gevoelens van onveiligheid of bezorgdheid. Conatie betreft het streven of handelen van mensen. Deze aspecten hangen met elkaar samen, maar hoeven niet noodzakelijkerwijs in dezelfde verhoudingen tot elkaar te staan. Men kan ergens erg bang voor zijn, terwijl men de kans dat dit geveesde ook daadwerkelijk gebeurt zeer laag acht (Bruinsma en Bernasco, 2004: 15).

Auteurs als Furedi (2007) en Hubbard (2003), betogen dat er een toename is van aandacht voor angst (2007: 4). Furedi wijst er op dat angst en onveiligheidsgevoelens in belangrijke mate sociale constructen zijn. De feitelijke situatie dicteert niet hoeveel angst mensen ervaren. Bovendien wordt de betekenis van angst in sterke mate bepaald door culturele en historische factoren. Furedi betoogt dat dit in moderne samenlevingen, door toedoen van massamedia nog sterker geldt. Angst is in verregaande wijze niet langer het product van persoonlijke ervaring, maar *“wordt ervaren op een*

beredeneerd, abstract niveau" (2007: 3). Dat is iets wat ten volle zichtbaar wordt in internationaal terrorisme⁵.

Daarmee borduurt Furedi voort op Hubbard, die op zijn beurt het concept 'Risk Society' (Beck, 2001) gebruikte om te betogen dat niet alleen angst voor terrorisme typisch is voor moderne onveiligheidsgevoelens, maar dat dergelijke gevoelens ook op kleinere schaal het alledaagse leven bepalen.

Dat sluit aan bij de constatering van Bruinsma en Bernasco (2004: 15) dat mensen zich steeds beter is gaan beveiligen⁶. Onveiligheidsgevoelens zijn het sterkst bij burgers die in stedelijke gebieden wonen. Toch is de mate waarin een individu zich onveilig voelt in sterke mate afhankelijk van persoonlijke kenmerken zoals ervaring en motivatie, die bepalen in welke mate stimuli als saillant en bedreigend worden ervaren (Box et al., 1988). Ook hierover is weinig bekend en de auteurs verwijzen dan ook de sociale- en omgevingspsychologie.

Bruinsma en Bernasco (2004: 16) merken daarnaast op, met verwijzing naar het feit dat mannen minder vaak last hebben van onveiligheidsbeleving, dat dit wellicht ook samen kan hangen met demografische eigenschappen. Er is bekend dat zowel jongeren als ouderen zich sneller onveilig voelen.

Daarnaast is het saillant dat de groepen die zich het meest veilig zeggen te voelen, het meest slachtoffer zijn van bijvoorbeeld geweldsdelicten: de *slachtofferparadox*. Toch is er vanuit de literatuur wel een duidelijk verband tussen de feitelijke onveiligheid van een gebied en de onveiligheidsgevoelens: in onveilige buurten voelen mensen zich onveiliger (Ibid.: 16). Hoewel er vanuit de psychologie veel aandacht is voor de persoonlijkheid, is er over persoonlijkheidskenmerken met betrekking tot onveiligheidsbeleving volgens Bruinsma en Bernasco (2004: 16) nog nauwelijks systematisch onderzoek gedaan.

Daarnaast zijn situationele factoren van belang voor de beleving van onveiligheid. Een persoon kan in verschillende omstandigheden, verschillende situaties als bedreigend ervaren. Juist dit is interessant omdat situationele factoren aan te passen zijn.

Met name sociale signalen van normverval roepen gevoelens van onveiligheid op (Taylor, Shumaker en Gottfredson, 1985: 263; Taylor et al., 1985: 263; Hunter, 1978: 3-5; Perkins et al., 1993: 31; Covington en Taylor, 1991: 232).

Het is duidelijk dat sociale verloedering, de aanwezigheid van mensen die als bedreigend worden ervaren, bedreigende gedragingen en overlast tot gevoelens van onveiligheid leiden. Dit wordt

⁵ Terrorismen is een risico wat losgekoppeld van plaats en tijd, iedereen zou er te allen tijde slachtoffer van kunnen worden. De angst die dit veroorzaakt staat echter niet in verhouding tot het feitelijke risico dat men loopt. De kans om slachtoffer van terrorisme te worden is immers zeer gering (Furedi, 2007).

⁶ Iets waar Furedi (2007: 4) ook de vinger op legt.

versterkt door de afwezigheid van steun of sociale controle. Vooral 's avonds zijn onveiligheidsgevoelens dus groter (Bruinsma en Bernasco, 2004: 16).

Bruinsma en Bernasco concluderen dat:

“door gebrekkige conceptualisering en operationalisering, door een eenzijdige nadruk op grootschalig kwantitatief (survey)onderzoek en door gebrek aan interdisciplinariteit, betrekkelijk weinig inzicht heeft opgeleverd in de processen die ten grondslag liggen aan onveiligheidsbeleving. Een andere belangrijke conclusie is dat historische ontwikkelingen ertoe geleid hebben dat onveiligheidsbeleving enerzijds en criminaliteit anderzijds in beleid en onderzoek vaak onder dezelfde noemer van sociale onveiligheid geschaard worden, maar dat het afzonderlijke verschijnselen zijn een eigen dynamiek, die slechts ten dele onderling samenhangen.” (Ibid.: 17).

Op basis van de literatuur kan geconcludeerd worden dat er sprake is van een verschil tussen, enerzijds de feitelijke onveiligheid, zoals die tot uitdrukking komt in slachtofferschap en politiecijfers en anderzijds de perceptie van onveiligheid. Vanuit de literatuur zijn aanwijzingen dat hiertussen niet noodzakelijk een verband hoeft te bestaan. De perceptie van onveiligheid heeft enerzijds te maken met demografische kenmerken en anderzijds wordt het in de literatuur benaderd als een sociaal construct, waarin een wisselwerking op treed tussen gevoelens, ervaring en het daaruit voortvloeiend gedrag.

3.4. De aard van sociale onveiligheid

Onderzoeken naar veiligheidsbeleving die gaan over de subjectieve sociale onveiligheid, richten zich volgens Bruinsma en Bernasco met name op 'gedrag dat duidt op het vermijden van situaties die onveilig zouden kunnen zijn'. Het is onduidelijk of dat dan te maken heeft met concrete risico's of angst zonder dat de ondervraagde weet waar hij bang voor is. En als er sprake is van een concreet risico, dan is dat vaak ook niet gespecificeerd⁷. Over objectieve sociale onveiligheid is meer bruikbare data beschikbaar (Bruinsma en Bernasco, 2004: 5).

3.4.1. Locatie van de sociale onveiligheid

Uit het beschikbare onderzoek wordt duidelijk dat de kans om slachtoffer te worden van een misdrijf groter is voor de inwoners van stedelijke gebieden. Ook daders van misdrijven wonen relatief meer in de steden. Dat komt omdat criminaliteit vaak een lokaal karakter heeft. Dader en slachtoffer komen vaak uit dezelfde stad, wijk of kennen elkaar zelfs (Ibid.: 5).

Bruinsma en Bernasco wijzen hierbij op het bekende onderzoek van Shaw en McKay in Chicago naar de spreiding van stedelijke criminaliteit (Ibid.: 5-6). Zij concluderen dat misdaad vooral

⁷ Het is onduidelijk waar men bang voor is. Is men bang vermoord te worden, of verkracht, of beroofd?

voorkomt in wijken met veel relatieve armoede en een gebrek aan sociale samenhang. De plegers komen vaak uit dezelfde wijk. Toch is dit onderzoek niet direct toepasbaar op de Nederlandse situatie, omdat de Nederlandse steden een andere opbouw kennen. In de context van Chicago waren deze wijken met name in het centrum van de stad gevestigd en nam de criminaliteit naar buiten toe af (Van Wilsem et al., 2003: 4-5). In veel Nederlandse steden, zoals ook in Rotterdam, bevinden zich echter juist in de buitenwijken met veel relatieve armoede, criminaliteit en een gebrek aan sociale samenhang.

Een verklaring voor concentratie van criminaliteit in centraal gelegen gebieden in de steden moet daarom in de Nederlandse context, gezocht worden in de concentratie van detailhandel (vermogenscriminaliteit), aanwezigheid van uitgaansgelegenheden (geweld i.v.m. alcohol- en drugsgebruik) en de anonimiteit die het stadscentrum met zich mee brengt (Bruinsma en Bernasco, 2004: 6).

3.4.2. Tijdstip van de sociale onveiligheid

Er is weinig bekend over het tijdstip waarop sociale onveiligheid vorm krijgt. Bij sommige delicten wordt het tijdstip en de datum genoteerd, maar in veel gevallen is dat moeilijker te achterhalen. Er is ook weinig onderzoek waarin dit aspect wordt meegenomen (Bruinsma en Bernasco, 2004: 6).

Over het algemeen wordt aangenomen dat gevoelens van onveiligheid het grootst zijn in de avond en nacht. Een verklaring hiervoor zou het beperkte zicht en de afwezigheid van publiek kunnen zijn. Hier is echter volgens Bruinsma en Bernasco weinig wetenschappelijk bewijs voor omdat het tijdstip van zowel objectieve als subjectieve onveiligheid, als ook weekdays en seizoenen zelden worden meegenomen in onderzoek (Ibid.: 6).

3.4.3. Slachtoffers van de sociale onveiligheid

Gijsberts en anderen (2012: 217) wijzen er op dat in 2010 ruim 25% van de Nederlanders ouder dan 15 jaar slachtoffer werd van criminaliteit. Niet-Westerse groepen zijn relatief vaker slachtoffer van criminaliteit dan allochtonen.

De eerder genoemde slachtofferparadox leidt ertoe dat onveiligheidsgevoelens vaak het hoogst zijn bij zwakkere groepen zoals ouderen of vrouwen, maar die lopen gemiddeld de minste kans om slachtoffer te worden van criminaliteit. Een verklaring kan worden gezocht in de kwetsbaarheid die deze groepen voelen, maar waaruit ook een grote voorzichtigheid en vermijdingsdrang voortkomen (Covington en Taylor, 1991: 232).

Slachtoffers van objectieve sociale onveiligheid wonen relatief vaak in stedelijke gebieden. Tot de risicogroepen behoren: mannen, personen uit eenoudergezinnen, alleenstaanden, hoger opgeleiden en jongeren. Bovendien wijzen diverse auteurs op onderzoek waaruit blijkt dat de kans op slachtofferschap varieert gedurende de levensloop (Ibid.: 231).

Veelvuldig onderzoek heeft vastgesteld dat de kans op hernieuwd slachtofferschap van criminaliteit toeneemt wanneer men al eens slachtoffer is geweest. Verklaringen hiervan worden gezocht in zowel de persoonlijke kenmerken van een slachtoffer, die een eenvoudiger doelwit is, haar gedrag aanpast of bekend wordt onder daders, als ook in diens dagelijkse routine en gedragspatronen (Wittebrood en Nieuwbeerta, 2000).

3.4.4. Daders van de sociale onveiligheid

Er is meer onderzoek naar daders van criminaliteit, dan naar de slachtoffers ervan. Het is al erg lang bekend dat jonge mannen oververtegenwoordigd zijn bij het plegen van misdrijven. Dit strookt met de Nederlandse politiestatistiek. De meerderheid van de verdachten heeft slechts eenmalig contact met de politie. Enkel ontwikkelen zich tot 'draaieurcrimineel' en zijn verantwoordelijk voor het leeuwendeel van de totale criminaliteit. Vaak gaat dit samen met alcohol- of drugsmisbruik en een leven op straat (Jacobs en Essers, 2003; Versteegh et al., 2003).

Met betrekking tot deze veelplegers wijst onderzoek uit dat personen –met name jongens- die al op vroege leeftijd hun eerste contact met politie hebben een groter risico lopen om uit te groeien tot veelpleger. Ook jongens met een Marokkaanse of Antilliaanse achtergrond lopen een groter risico (Versteegh et al., 2003).

Zowel daders als slachtoffers zijn relatief vaak afkomstig uit stedelijke gebieden en specifiek uit wijken met een lage sociaal-economische status, een verouderd en goedkoop woningaanbod, veel etnische verscheidenheid en een grote bevolkingsmobiliteit. Dat laatste komt omdat mensen, zodra ze de kans krijgen zo snel mogelijk doorverhuizen naar andere gebieden (Bruinsma en Bernasco, 2004: 8).

Wat betreft jeugdcriminaliteit is bekend dat veel jongeren betrokken zijn bij een of andere wetsovertreding. Daarnaast komen de daders zowel relatief als absoluut, vaker uit de grote steden. Vooral met betrekking tot geweldsdelicten, zijn jongeren uit de stad gemiddeld vaker betrokken. Er is veel literatuur op dit gebied. Daaruit komt ook naar voren dat jeugdige veelplegers vaak geconcentreerd zijn in bepaalde gebieden. Toch ontbreekt ook op dit gebied de nodige wetenschappelijke kennis. Over het algemeen wordt aangenomen dat de demografische opbouw van de stad verband houdt met het ontstaan van overlast en criminaliteit onder jongeren. Maar dat is niet onderzocht. Daarnaast is er ook weinig vergelijkend onderzoek tussen steden (Ibid.).

3.5. Oorzaken van sociale onveiligheid

Zowel feitelijke onveiligheid als de perceptie van onveiligheid vinden hun oorzaken in een breed scala aan zaken. Het is daarom onmogelijk om dé oorzaak van sociale onveiligheid aan te wijzen. Bovendien is er de laatste twintig jaar relatief weinig theoretisch-empirisch onderzoek verricht naar de oorzaken van onveiligheid (Ibid.: 9).

De theoretische kennis die voor handen is, is vaak op Angelsaksische leest geschoeid. Daarom is voorzichtigheid noodzakelijk bij de toepassing van onderzoek naar stedelijke opbouw en demografische indeling in de Nederlandse context (Ibid.).

Toch zijn er de nodige concepten die weldegelijk ook in de Nederlandse context van invloed zijn op de onveiligheidsbeleving: spanningen tussen sociale groepen, gelaagdheid van de stad in sociaal economisch opzicht, de verschillen in cohesie in de bevolking, het aanwezig zijn van in vele opzichten van elkaar afwijkende maatschappelijke waarden en normen, de veranderingen in gezinssamenstelling, de sterke individualisering, de segregatie tussen ouderen en jongeren, de veranderende geografische mobiliteit en de aanwezigheid van een gemakkelijksindustrie en van prostitutie. Ook drugs- en alcoholgebruik worden aangedragen als factoren die bij dragen aan onveiligheid (Ibid.).

Daarnaast is er in de stad simpelweg de meeste gelegenheid is tot het plegen van misdrijven. Er zijn genoeg doelwitten, goederen, geld, illegale markten en een grote vraag. In een stad vindt vaak een stapeling van oorzaken van onveiligheid plaats (Ibid.: 10).

3.5.1. Gebrekkige integratie

Met het artikel 'het multiculturele drama' gaf publicist Paul Scheffer in 2000 een aanzet voor een uitvoerig debat over de multiculturele samenleving. Sindsdien wordt er in het maatschappelijk debat een verband gelegd tussen gebrekkige integratie en criminaliteit (Bruinsma en Bernasco, 2004: 10; Gijsberts et. al., 2012: 203).

Niet-Westerse allochtonen blijken niet alleen vaker verdachte van misdrijven, maar ook vaker slachtoffer. Bovendien zijn de onveiligheidsgevoelens onder deze groep hoger dan bij autochtone Nederlanders (Gijsberts et. al., 2012: 203).

Bij allochtonen is vaak sprake van een optelsom van verklarende factoren voor crimineel gedrag zoals geslacht, leeftijd, een sociaal-economische achterstand en een achtergestelde woonomgeving. Daarbij komt ook dat deze groepen vaak geconcentreerd in bepaalde stadswijken leven. Echter, de grote verschillen tussen diverse etnische groepen, duidt er op dat ook sociaal-culturele factoren van groot belang zijn (Bruinsma en Bernasco, 2004: 10).

Met name jonge allochtonen komen relatief meer in aanraking met politie en justitie en zijn oververtegenwoordigd in penitentiaire instellingen. Er is relatief weinig data voor handen, omdat het registreren van de herkomst van verdachten een politiek gevoelig onderwerp is (Ibid.). Desondanks blijkt uit het onderzoek van Blom en anderen (2005) dat achtergrond kenmerken zoals leeftijd, sekse, diplomabezit, uitkeringsafhankelijkheid, concentratie van allochtonen in de woonwijk van de dader, slechts ten dele daderschap kunnen verklaren. Herkomst blijkt een sterke samenhang met daderschap te vertonen (Blom et al. 2005: 6).

De verschillen tussen groepen met verschillende herkomst zijn erg groot. Zo blijken Antillianen en Marokkanen relatief vaak verdachte te zijn van misdrijven. Marokkanen, Turken, Surinamers en Antillianen waren in 2009 samen 22,2% van de verdachten (Gijsberts et. al., 2012: 204).

Bij Marokkanen betreft het veelal jongens (Ibid.: 205), terwijl onder Antillianen ook meisjes procentueel opvallend hoog vertegenwoordigd zijn. Jongeren met een Joegoslavische achtergrond, in de leeftijdscategorie 15-17 jaar, zijn ook relatief vaak verdachte van delicten. In deze categorie zijn overigens bijna alle herkomstgroepen relatief vaker dan autochtonen als verdachte geregistreerd. Positieve uitzondering daarop vormen eerste generatie Aziaten en Duitse, Zuid-Amerikaanse en Indonesische jongeren (Blom, 2005: 5-6).

Bovendien concluderen Blom en anderen dat na herkomst, leeftijd en geslacht het bezit van een diploma een belangrijke indicatie voor daderschap is (Gijsberts et. al., 2012: 208). Wanneer jongeren geen diploma bezitten komen ze tweeënhalve keer zo vaak voor in verdachtenregistraties (Blom et al. 2005: 7).

Sociale onveiligheid in de publieke ruimten van de grote steden wordt voor het leeuwendeel veroorzaakt door jongeren (Bruinsma en Bernasco, 2004: 11). Dit betreft jongeren tot 30 jaar, daarna komen de meesten 'tot rust'. Verklaring daarvoor wordt doorgaans gezocht in het krijgen van een levenspartner, een baan en kinderen. Uitzondering hierop vormen Antillianen die opvallen door het aantal verdachten met een hogere leeftijd (Gijsberts et. al., 2012: 206).

Jeugdcriminaliteit verschilt van volwassencriminaliteit door het groeps karakter. De jongeren brengen, vaak in de publieke ruimte zoals straten, pleinen en winkelcentra, veel tijd door in groepsverband. Veel Nederlandse steden kampen met problematische jeugdgroepen (Bruinsma en Bernasco, 2004: 11-12).

Het is inmiddels duidelijk dat factoren zoals gebrekkig toezicht van ouders of opvoedkundig falen, integratie en sociale controle een groot deel van de etnische verschillen kunnen verklaren. Het is echter niet duidelijk welke factoren in welke mate bepalend zijn (Gijsberts et. al., 2012: 216).

3.6. Subconclusie

Deze verkenning van de literatuur met betrekking tot onveiligheid heeft een aantal zaken duidelijk gemaakt.

Allereerst dat onveiligheid geen heldere definitie kent. Wel wordt duidelijk dat dit begrip op te delen valt in feitelijke onveiligheid en de perceptie van veiligheid. Er is echter geen direct verband tussen beiden.

Feitelijke onveiligheid is het hoogst in stedelijke gebieden, mede omdat het een lokaal karakter heeft. Daarnaast blijken allochtonen zowel vaker dader, als slachtoffer van criminaliteit. Bovendien

zijn met name jongeren betrokken bij onveiligheid. Opleidingsniveau, geslacht en herkomst blijken daarnaast bepalende factoren, die zich evenredig verhouden tot daderschap.

Gevoelens van onveiligheid hebben te maken met zowel de persoonlijkheid van het individu, als de situatie waarin deze zich bevind. Daarbij speelt onder andere perceptie van kwetsbaarheid, vertrouwen in het ingrijpen van omstanders en autoriteiten en ervaringen met onveiligheid een rol. Dergelijke zaken worden mede beïnvloed door de toestand waarin de fysieke omgeving zich bevind. Omdat ook de perceptie van kwetsbaarheid erg belangrijk is, doet zich hier een paradox voor: mensen die zichzelf als kwetsbaar zien, voelen zich vaker onveilig, maar zijn wel minder vaak slachtoffer van misdrijven.

Daarnaast is ook de omgeving bepalend. Zo blijkt dat onveiligheidsgevoelens het hoogst zijn in een stedelijke omgeving. Dit komt met name door de concentratie van zowel daders als doelwitten.

Tot slot laat de analyse van Bruinsma en Bernasco zien dat er nog de nodige hiaten in de wetenschappelijke kennis, van met name de Nederlandse context, met betrekking tot onveiligheid en onveiligheidsbeleving zijn.

4. Beleid voor preventie en bestrijding van onveiligheid

4.1. Inleiding

Er zijn heel veel verschillende beleidsinstrumenten beschikbaar om het gevoel van veiligheid in een stedelijke context te verhogen (Minnery en Lim, 2005: 331). Doorgaans wordt in de aanpak van sociale onveiligheid meer nadruk gelegd op criminaliteit dan op overlast.

Er zijn tal van mogelijkheden om onveiligheid in de publieke ruimte te bestrijden. Het reikt te ver om daarin volledig te zijn. Daarom zal in dit hoofdstuk de indeling van de diverse mogelijkheden op dit gebied, van Oc en Tiesdell (1999) uitgewerkt worden. In hun studie naar het veiliger maken van stadscentra, verdelen ze de mogelijkheden in vier categorieën. De Fort-, Panopticon-, Regulatie- en Levendige aanpak.

Deze indeling is bruikbaar omdat later te bespreken theorieën met betrekking tot het door fysieke transformatie veiliger maken van een omgeving in dit raamwerk geplaatst kunnen worden.

4.2. Het Fort

De Fort-aanpak beoogt de fysieke scheiding van slachtoffer en dader. Het territorium wordt verdedigd door de aanleg van barrières om de toegang te kunnen controleren. Vaak gaat dit gepaard met een privatisering van de publieke ruimte. Er wordt dan een hard onderscheid gemaakt tussen private- en de publieke ruimte. Zodoende kan deze aanpak als fundamenteel verdelend werken. Er wordt scheiding gemaakt tussen 'binnen' en 'buiten' het gebied (Ibid.: 270-272).

Dit kan zowel op kleine schaal, als op grotere schaal gebeuren. Het gebruik van rolluiken voor winkelramen of het afsluiten van een winkelcentrum zijn voorbeelden hiervan. Maar ook het ontwerpen van 'gated communities'.

Met betrekking tot de privatisering van gebied maken Oc en Tiesdell (1999: 272) een aantal opmerkingen. Allereerst dat dit vragen van gelijkheid oproept. Bovendien signaleren zij een toename van private beveiligers en toezichhouders. Daarmee ontstaat het gevaar dat er in toenemende mate meer aandacht komt voor de (veiligheids-) belangen van rijken en minder voor de minderbedeelden.

Bovendien roept dit ook vragen op over de burgerrechten van mensen. De aanwezigheid van sommige mensen, zoals zwervers, kan als overlastgevend worden ervaren, maar dat ontzegt hen nog niet hun burgerrechten en hun bestaansrecht; en daarmee ook hun recht om zich in de publieke ruimte te begeven (Ibid.).

Veel van de maatregelen die voortkomen uit de ideeën van Oscar Newman kunnen in het kader van de Fort-aanpak worden begrepen. Hieronder zullen deze ideeën uitvoeriger worden besproken.

In Rotterdam past het plaatsen van Mosquito's⁸ in deze lijn. Hiermee wordt een complete leeftijdsgroep buiten een locatie gesloten.

4.3. Het Panopticon

Met de titel van deze aanpak verwijzen Oc en Tiesdell naar een ontwerp van Jeremy Bentham van een architectonische vorm waarin perfect toezicht kan worden gehouden. Dit model is met name voor gevangnissen gebruikt. Het is een rond gebouw met in het midden een toren, van waaruit toezicht kan worden gehouden in alle cellen (Achterhuis, 2011: 191-194). Dit idee is echter verder doordenkbaar in de publieke ruimte, waarbij onder andere George Orwell (1950) een extreme samenlevingsvorm schetst.

Oc en Tiesdell (1999: 272-273) gebruiken deze term om maatregelen te duiden die verband houden met het toezicht op de publieke ruimte. Men kan hierbij denken aan cameratoezicht en verscherpte politie surveillance. Oc en Tiesdell (1999: 273) noemen ook expliciet een vermeerdering van private beveiligers. Dat is iets wat, net als bij de Fort-aanpak, vragen met betrekking tot rechtmatigheid en gelijkheid oproept.

In Rotterdam kan men bij dit type aanpak denken aan de invoering van cameratoezicht in veel gebieden. Bruinsma en Bernasco (2004: 20-21) wijzen in dit kader op dat camera-inzet in Nederland een steeds populairder middel is. Met name Brits onderzoek wijst er op dat het gebruik hiervan vooral in kleine steden een preventieve werking heeft, terwijl het in grotere steden vooral repressief werkt (Meijer, 2000). Bovendien wijzen Bruinsma en Bernasco (2004: 21) er op dat cameratoezicht met name effectief is bij het tegengaan van vandalisme, brandstichting en vermogenscriminaliteit. Op geweldsmisdrijven heeft cameratoezicht minder effect omdat dit vaak impulsief gedrag betreft. Wel maakt het sneller ingrijpen mogelijk.

4.4. Regulering

Het derde kader wat Oc en Tiesdell (1999: 273-276) behandelen is de expliciete regulering van de publieke ruimte. Men kan hierbij denken aan het vergroten van het eigenaarschap en gevoel van verantwoordelijkheid over een gebied onder diverse actoren. Dit gebeurt onder andere door publiek-private samenwerkingen. Dit roept volgens Oc en Tiesdell de vraag op of hier op deze aanpak nog goede democratische controle mogelijk is.

Daarnaast vallen in deze categorie ook concrete regelgeving, om mogelijke onduidelijkheid te bestrijden. Men kan hierbij denken aan plaatsgebonden bepalingen, gebiedsverboden of -geboden en ook tijdelijke regels (Ibid.: 270).

⁸ Dat is een apparaat wat een hoge frequentie geluidstoon verspreidt die alleen hoorbaar is voor jonge oren. Als gevolg daarvan hebben alleen jongeren last van dit apparaat. Het is bedoeld om jongeren te verdrijven uit een bepaald gebied (GR, 2008b).

In dit kader kunnen in Rotterdam de samenscholingsverboden en gedragsregels op bepaalde locaties worden begrepen. Doorgaans wordt dit gedaan door een bord op te hangen met daarop de mededeling dat er op de desbetreffende locatie een samenscholingsverbod geldt of bepaalde gedragsregels gelden.

Oc en Tiesdell (1999: 275) wijzen er op dat dergelijke maatregelen nog wel eens een inbreuk zouden kunnen vormen op de persoonlijke vrijheid van burgers. Ze wijzen daarbij op John Locke, die stelt dat de staat burgers in staat moet stellen om hun eigen doelen na te streven (Morgan, 2005: 698-719). Vrijheid omvat dan ook niet de afwezigheid van regels, want dan zouden mensen in hun vrijheid kunnen worden aangetast door hun burens. Maar regels kanaliseren eenieders vrijheid juist. Deze aanpak sluit daarnaast sterk aan bij de Panopticon-aanpak, omdat er altijd toezicht noodzakelijk is op regels. Men loopt dan ook het risico dat een Regulerings-aanpak tevens een situatie verandert in een Panopticon-aanpak (Oc en Tiesdell, 1999: 275). Bovendien merkt Jacobs (1961: 32) in dit kader op dat geen enkele hoeveelheid politie meer helpt om beschaving af te dwingen, wanneer het normale, informele toezicht geruïneerd is.

4.5. De Levendige-aanpak

Tot slot noemen Oc en Tiesdell (1999: 276-279) de aanpak die beoogd meer leven op straat te brengen. Hierbij is de assumptie dat meer leven op straat ook meer veiligheid te weeg brengt. Dit sluit nauw aan bij de ideeën van Jane Jacobs (1961), die dit concept 'ogen op de straat' noemt. Daarop zal later uitgebreider worden ingegaan.

Juist verlaten plaatsen worden vaak als onveilig ervaren. Door een goede sfeer en de nodige activiteit te creëren kunnen gevoelens van sociale onveiligheid worden gereduceerd (Oc en Tiesdell, 1999: 277).

Deze aanpak leunt met name op de aanwezigheid van toezicht en sluit daarbij deels aan op de Panopticon-aanpak. Groot verschil daarbij is wel dat het hier weliswaar ook formeel toezicht kan betreffen, maar dat dit wel mensen moeten zijn. Jacobs (1961: 42) spreekt in dit kader over de hersenen achter het toezicht waardoor men zich verzekerd weet van steun om de orde op straat te handhaven.

Een ander aspect wat bijdraagt aan het levendig maken van de publieke ruimte, is het gevarieerder maken van de functies van de bebouwing. Door herstructurering of renovatie kan, door middel van menging van woningtypen, voor andere demografische of sociaal-economische samenstellingen gezorgd. Ook wordt verkoop van huurwoningen gebruikt als middel om de binding van bewoners met het gebied te vergroten.

Bruinsma en Bernasco (2004: 17) wijzen er op dat er geen systematisch onderzoek is gedaan naar de vraag of dit beleid effectief is. Er is wel onderzoek dat er op wijst dat gedwongen verhuizing tot

verstoring van de sociale verhoudingen in een wijk en segregatie tussen nieuwkomers en oudkomers kan leiden. Bruinsma en Bernasco (2004: 18) wijzen daarnaast ook op het dissertatieonderzoek van Van Wilsem (2003) onder 2500 buurten, waaruit blijkt deze gedurende vier jaar niet veiliger zijn geworden. Het SCP (2003: 231) stelt zelfs dat de kans op slachtofferschap van criminaliteit toeneemt in een wijk die 'een kwaliteitsimpuls' ondergaat.

Een voorbeeld van het verlevendigen van een buurt in Rotterdam wordt onder andere gevonden in de pogingen om via de aanleg van een speeltuin en het organiseren van activiteiten leven in een locatie te blazen.

4.6. Subconclusie

Uit de voorbeelden in de Rotterdamse context wordt al duidelijk dat deze vier vormen van aanpak elkaar totaal niet uitsluiten. Minnery en Lim (2005: 331) merken op dat er überhaupt geen enkelvoudige aanpak is die criminaliteit gaat voorkomen. Vaak vindt er dan ook een combinatie van verschillende vormen van aanpak plaats. Iets wat Oc en Tiesdel zelf overigens ook erkennen (1999: 270).

In dit kader noemen Bruinsma en Bernasco (2004: 18-19) specifiek integrale veiligheidszorg waaronder het gezamenlijk optrekken van betrokken bestuurlijke organisaties in de aanpak van veiligheidsproblematiek wordt verstaan.

Concluderend kan gesteld worden dat een breed scala aan maatregelen denkbaar is waarmee ingegrepen kan worden om de sociale veiligheidsbeleving te verbeteren. Deze categorisering is niet een opsomming van alle mogelijke maatregelen, maar maakt het wel mogelijk om de maatregelen op de pleinen in de Rotterdamse context die onderzocht zullen worden, te duiden.

5. Theorie over fysiek ingrijpen

5.1. Inleiding

Het voorgaande overzicht gaf reeds aan dat er zeer veel mogelijkheden zijn om sociale onveiligheid op pleinen aan te pakken. In de voorgaande bespreking van de categorieën van Oc en Tiesdell werd al duidelijk dat deze verschillende typen aanpak gestoeld zijn om verschillende theorieën. De belangrijkste denkrichtingen zullen in dit hoofdstuk worden besproken om zo een overzicht te geven van de gedachten met betrekking tot het effect van de fysieke omgeving op sociale onveiligheid.

5.2. Ogen op de straat

Een van de eersten die het verband tussen sociale veiligheid en de bebouwde omgeving trok was Jane Jacobs. Met haar boek *'The death and life of great American cities'* (Jacobs, 1961) legde zij het fundament voor veel wetenschappelijke studies en theorieën met betrekking tot de vormgeving van de fysieke ruimte en veiligheid. In dit boek ageert ze tegen de ideeën van architecten en stedenbouwers in de moderne traditie van het CIAM, zoals Le Corbusier (Jacobs, 1961: 3-25).

Jacobs stelt dat de beleving van een stad hoofdzakelijk wordt gevormd door de openbare ruimte in het algemeen en de stoepen in het bijzonder. Wanneer men aan een specifieke stad denkt, denkt men doorgaans aan de straten van die stad. Wanneer de straten van een stad vies zijn, ervaart men de stad als vies. Zo geldt ook dat wanneer de straten onveilig zijn, dat de stad als onveilig wordt ervaren. Daaruit concludeert Jacobs dat één van de belangrijkste functies van een straat het veilig maken van de stad is (Ibid.: 29-30).

Daarnaast stelt Jacobs, dat het kenmerkend is voor een stad dat deze vol is met vreemden (Ibid.: 30). In een kleine gemeenschap waar men elkaar kent, is iemand niet anoniem en kan men elkaar dus eenvoudiger achterhalen en aanspreken op gedrag. Van dit mechanisme kan men in een grote stad geen gebruik maken. Door deze anonimiteit moet een ander mechanisme werkzaam zijn om de sociale veiligheid te garanderen (Ibid.: 29-30).

Politie is daarvoor volgens Jacobs niet voldoende. Dit is een rol die de straten van de stad zelf moeten vervullen (Ibid.: 30). Wanneer die de taak niet aan kunnen, zal men ook niet voldoende politie hebben om beschaafd gedrag af te dwingen (Ibid.: 32).

Om de straten van een stad deze functie te laten vervullen zijn volgens Jacobs drie zaken van belang. Allereerst moet er een duidelijk onderscheid zijn tussen privaat en publiek (Ibid.: 35). Daarnaast zijn 'ogen op de straat' nodig van mensen die Jacobs de 'natuurlijke eigenaars' noemt (Ibid.: 35). Echter, achter deze ogen moet tevens het bewustzijn schuilgaan dat men hulp zal ontvangen wanneer er dingen misgaan op straat. Daarom is onderling vertrouwen van de 'ogen op

de straat', dat wil zeggen, de mensen die het reilen en zeilen op de straat in de gaten houden, van cruciaal belang (Ibid.: 56). Dat is iets waar onder andere Ross et al. (2002) ook de vinger op leggen.

Om de straat in de gaten te houden, moeten de woningen volgens Jacobs georiënteerd zijn op de straat. Ten derde moeten er ook voldoende mensen op de stoepen lopen. Dit heeft twee functies. Allereerst vergroot dit het aantal 'ogen op de straat'. En bovendien maakt het de straten ook levendig, waardoor mensen in de omliggende bebouwing redenen hebben om naar de straat te kijken. Niemand houdt ervan om naar een lege, saaie straat te kijken. Een levendige straat, waar dingen gebeuren en mensen rondlopen, is van groot belang voor het creëren van 'ogen' die naar straat kijken (Jacobs: 1961: 35-36). En tot slot zal de levendigheid van de straat op zichzelf alweer andere mensen aantrekken. Mensen houden ervan om naar mensen te kijken (Ibid.: 36). Een stelling die nauw aansluit bij de bevindingen van William Whytes (1980) die later zal worden besproken.

Daarnaast merkt Jacobs ook op dat de stoepen een veilige uitvalsbasis voor kinderen moeten vormen. Kinderen zijn erg kwetsbaar voor wat Jacobs 'barbarisme' noemt, waarmee crimineel gedrag en overlast bedoeld wordt. Wanneer een straat geschikt is voor kinderen om er te spelen, is het een veilige straat. Het is belangrijk dat kinderen niet verbannen worden naar speciaal aangelegde speeltuinen uit het natuurlijk toezicht van volwassenen, maar dat de plekken waar kinderen spelen onder het wakend oog van de 'ogen op de straat' vallen. Hiermee ageert Jacobs sterkt tegen de scheiding van functies, met aparte speeltuintjes in een zee van groen (Jacobs, 1961: 74-88).

Met betrekking tot parken en pleinen⁹ stelt Jacobs dat dit niet automatisch 'leven' oplevert voor een buurt. Ze zegt erover:

"Er wordt teveel verwacht van stadsparken. In plaats van essentiële kwaliteit in hun omgeving te genereren, in plaats van het automatisch optrekken van de buurt, worden buurtparken juist zélf direct en drastisch beïnvloed door de wijze waarop de buurt zich verhoudt tot het park." (Ibid.: 95)

Een goed functionerend plein voldoet, volgens Jacobs, aan een viertal kenmerken. Allereerst moet het een zekere 'ingewikkeldheid' hebben. Hiermee bedoelt ze dat het plein voor veel verschillende mensen en vanwege verschillende redenen een aantrekkingskracht moet hebben (Ibid.: 103-104). Jacobs maakt onderscheid tussen een algemeen plein en een specifiek plein. Idealiter wordt een plein omgeven door een mix van functies en hebben heel diverse mensen verschillende redenen om op het plein te komen (Ibid.: 108-111).

Ten tweede moet een plein een centrum hebben. Dat is de climax van de beleving van het plein voor de bezoeker. Dit kan een centraal punt, een kruising of een functie zijn (Ibid.: 104-105).

⁹ In de rest van de bespreking worden Jacobs' noties alleen toegepast op een stadsplein.

Ten derde is het volgens Jacobs erg belangrijk dat er zon op het plein komt. De afwezigheid van de mogelijkheid om van de zon te genieten door bijvoorbeeld hoge bebouwing kan een plein, met name in de zomer, slecht laten functioneren en leeg laten blijven (Ibid.: 105-106). Dit sluit nauw aan bij de bevindingen van Whyte (1980) die later besproken zullen worden.

En tot slot moet een plein ook omsloten zijn door bebouwing. Zo wordt de vorm van het plein gedefinieerd. Stedelijke restruimtes hebben volgens Jacobs weinig aantrekkingskracht (1961: 106).

Voor de 'ogen op de straat' en de menging van functies zodat straten en pleinen levendig zijn en daarmee de veiligheid van een buurt kunnen garanderen, is volgens Jacobs kleinschaligheid van enorm belang. Kleinschalige middenstand is alleen maar mogelijk bij de gratie van de grote stad en vice versa heeft de grote stad kleinschalige middenstand nodig. Deze kleinschaligheid moet samengaan met diversiteit. Het beeld van een levendige stad wordt veroorzaakt door de enorme collectie van kleine elementen, aldus Jacobs (Ibid.: 148). Daarom pleit ze voor kleine blokken, veel verschillende functies in buurten, een menging van bebouwing in leeftijd, functie, conditie, en een afdoende bevolkingsdichtheid (Ibid.: 143-151).

5.3. Broken windows theorie : verpaupering en overlast

Aandacht voor het verband tussen de vormgeving van de fysieke omgeving en het gedrag van mensen groeide. Zo formuleerde Hunter in 1978 een model waarin verpaupering en overlast zowel angst voor onveiligheid, als onveiligheid beïnvloeden. Hij stelde dat wanneer verpaupering en overlast angst produceren, dit ervoor zorgt dat buurtbewoners het gevoel hebben dat de autoriteiten geen grip meer op de situatie hebben. Daardoor voelen ze zich bedreigd en worden bang slachtoffer te worden van criminaliteit. Bovendien suggereerde hij dat dit kan leiden tot een toename van de feitelijke onveiligheid (Hunter, 1978: 2; 9).

Hunter legde daarmee het fundament voor onderzoek van Wilson en Kelling (1982) wat leidde tot de formulering van de *Broken windows* theorie (Hinkle en Weisburd, 2008: 504). Doorgaans wordt deze theorie beschreven met de stelling dat de aanwezigheid van verpaupering die niet snel genoeg wordt aangepakt uitnodigt tot een vicieuze cirkel van verdere verpaupering. Daarmee wordt echter niet helemaal recht gedaan aan het pleidooi van de auteurs. In hun artikel onder de titel 'broken windows' (1982) verwijzen ze naar het functioneren van politie in New Jersey. Wilson en Kelling leggen uit waarom voetpatrouilles door de politie zo belangrijk zijn: ze garanderen of herstellen een gevoel van orde. Zij wijzen er op dat politie weldegelijk onontbeerlijk is voor de veiligheidsbeleving (Wilson en Kelling, 1982: 8).

De auteurs stellen dat wanorde en criminaliteit vaak verband met elkaar houden. Wanneer één ruit in een gebouw gebroken wordt, is dat niet perse erg. Maar wanneer daar niet snel wat aan

gedaan wordt, krijgen mensen het idee dat dit niemand iets kan schelen. Snel volgen dan ook de rest van de ruiten van het gebouw (Ibid.: 2).

Wilson en Kelling menen dan ook (Ibid.: 3) dat niet geattendeerd onwenselijk gedrag snel kan leiden tot een afbraak van de sociale controle. Daarmee komt een wijk open te staan voor criminaliteit; 'want het kan toch niemand iets schelen'. Daarom moet ongewenst gedrag of een ongewenste toestand in de kiem worden aangepakt om afglijden te voorkomen (Ibid.: 6).

Diverse auteurs merken op dat er wel veel gebruik wordt gemaakt van deze theorie, maar dat grootschalig empirisch bewijs ontbreekt (Brown et al., 2004: 359; Hinkle en Weisburd, 2008: 505). Wel wijzen Brown et al. (2004: 360) op onderzoeken uit de Amerikaanse context, die op een verband tussen criminaliteit en verpaupering in de vorm van rommel.

Zo toont onderzoek van Perkins, Wanderson, Rich en Taylor (1993) een verband aan tussen misdaad die de kwaliteit van leven aantast (drugshandel, intimidatie e.d.), maar dat geldt niet voor serieuze¹⁰ misdrijven (Perkins et al. 1993: 33). Bovendien ondersteunt hun onderzoek de stelling van Wilson en Kelling, dat verpaupering, verpaupering aantrekt (Perkins et al., 1993: 40). Daarbij maken ze de kanttekening dat rommel in een bouwblok en overlast niet sterk met elkaar samenhangen, terwijl de aanwezigheid van graffiti juist wel een sterk verband vertoonde met overlast (Perkins et al., 1993: 42; 45). Interessant genoeg concluderen Perkins en anderen ook (1993: 42) dat verpersoonlijking van de openbare ruimte, juist resulteerde in meer feitelijke criminaliteit, in tegenstelling tot wat met name in de Defensible space literatuur, die hieronder zal worden besproken, wordt gesteld.

De Groningse onderzoekers Keizer, Lindenberg en Steg (2008) hebben aangetoond dat bevindingen met betrekking tot de Broken windows theorie ook in de Nederlandse context bleken te kloppen. Ze lieten zien dat proefpersonen eerder geneigd waren tot normoverschrijdend gedrag zoals het laten vallen van afval op straat wanneer de omgeving al verpaupert was door de aanwezigheid van graffiti of afval (Bruinsma en Bernasco, 2004).

Onderzoek uit Baltimore (Taylor, Shumaker en Gottfredson, 1985) lijkt op een verband tussen serieuze misdaad en verpaupering te wijzen. Dat onderzoek ondersteunde het idee dat dit met name geldt in wijken met een gemiddeld inkomen. In wijken met hoge inkomens werd een zekere mate van stabiliteit verondersteld, waardoor verpaupering niet snel zou vermenigvuldigen. Aan de andere kant werd in wijken met zeer lage inkomens, juist verondersteld dat verloedering werd geïnterpreteerd als resultaat van externe invloeden, in plaats dat het werd gezien als gevolg van sociale verloedering van de buurtbewoners zelf (Taylor et al., 1985: 263-264).

¹⁰ Perkins en anderen (1993: 33) verwijzen hier naar 'FBI Part 1 offenses'. Dit is de index die de Amerikaanse Federale politie (FBI) hanteert voor de registratie van delicten. Het betreft met name zwaardere delicten zoals moord, verkrachting, overval en wapen- en drugsbezit. Zie voor meer informatie (FBI.gov, 2012).

Bovendien lijkt overlast vooral een bepalende factor in wijken met gemiddelde inkomens of wijken die zich op een kantelpunt bevinden. In dergelijke gevallen zou de afwezigheid van verpaupering een optimisme uitstralen, terwijl de aanwezigheid ervan juist pessimisme uitstraalt. Hierdoor zou verpaupering van grotere symbolische waarde zijn (Brown et al. 2004: 360; Wilson en Kelling, 1982). Brown en anderen (2004: 367-369) concluderen dat er zwakke sociale cohesie en objectieve verpaupering in sterke mate criminaliteit kunnen voorspellen. Het gaat hier echter wel om feitelijke verpaupering, wat meer is dan rommel en graffiti, maar ook betrekking heeft op het onderhoud van de huizen en tuinen¹¹. Ze toonden geen verband aan tussen perceptie van verpaupering en feitelijke criminaliteit (2004: 368) wat aansluit bij het onderzoek van Perkins et al. (1993).

Dat komt overeen met de onderzoeken van onder andere, Perkins, Wanderson, Rich en Taylor (1993: 31) en Box, Hale en Andrews (1988), die aantoonde dat objectieve verloedering van een buurt resulteerde in hogere gevoelens van angst voor criminaliteit.

Covington en Taylor (1991) wezen echter juist wel op het belang van de perceptie van verpaupering. Niet alleen tonen ze een verband aan tussen objectieve verpaupering en angst, maar ook tussen subjectieve perceptie van verpaupering en angst.

Bovendien hebben Wood (et al., 2008)¹² aangetoond dat beter onderhoud van een buurt tevens resulteert in een lager gevoel van onveiligheid.

Diverse auteurs (Brown et al. 2004: 368, Hunter, 1978) veronderstellen dan ook dat de perceptie van verpaupering alleen een belangrijke indicator is voor de angst voor criminaliteit, zonder dat daar een feitelijke toename van criminaliteit aan ten grondslag hoeft liggen. In dat kader wijzen Hinkle en Weisburd (2008: 504) op onderzoek dat dit onduidelijke verband tussen feitelijke onveiligheid en onveiligheidsgevoelens onderstreept.

En zo concluderen Foster en anderen (2011: 80) dat er maar beperkt bewijs is dat duidt op een direct verband tussen overlast en de vormgeving van de fysieke omgeving. Dit komt omdat er hoofdzakelijk wordt gekeken naar criminaliteit. Echter, overlast en criminaliteit liggen wel in het verlengde van elkaar (Ross, Mirowsky en Pribesh, 2002: 63-64).

In dat kader wijzen Foster (et al., 2011: 80) er op dat het beperken van criminaliteit en onveiligheidsgevoelens niet alleen aan fysieke ingrepen ligt, maar sterk verband houdt met de sociale omgeving.

¹¹ Zie ook: Foster et al. 2011: 79.

¹² Zie ook: Foster et al. 2011: 80.

5.4. Defensible space

Wanneer gesproken wordt over de vormgeving van de fysieke ruimte mag de naam van Oscar Newman niet ongenoemd blijven.

In 1972 schreef de architect Newman een boek onder de titel *'Creating Defensible Space'*. Deze ideeën bouwen voort op het werk van Jacobs. Zij schreef echter met name in de vorm van anekdotes en specifiek voor grote steden (Cozens, 2008: 154; Jacobs, 1961: 16).

Newman trachtte echter universele wijzen te beschrijven waarop de veilige publieke en private ruimte kan worden gecreëerd door die dusdanig te vormen dat bewoners controle hebben op de ruimte rond hun woningen (1996: 9). Bovendien probeert Newman deze vorming van de fysieke omgeving niet zozeer te koppelen aan overheidsingrijpen, maar steunt het, volgens hem, met name op de bijdrage van de bewoners. Evenals voor Jacobs zijn voor Newman de fouten die optreden in met name de woningbouw die geënt is op de ideeën van Le Corbusier en het CIAM het uitgangspunt (Newman, 1996: 9-11; Cozens, 2008: 156).

Ook Newman wijst op het belang van orde binnen de bebouwde omgeving. Anders dan Wilson en Kelling, die daarvoor een verantwoordelijkheid voor de overheid zien, plaatst Newman die verantwoordelijkheid juist direct bij de bewoners. Daarbij is het wel van belang dat zij zich kunnen identificeren met die omgeving (Newman, 1996: 9-13).

Newman stelt naar aanleiding van onderzoek (Newman en Franck, 1980) dat twee fysieke en twee sociale factoren een rol spelen bij criminaliteit. Allereerst de hoeveelheid mensen die uitkeringen ontvingen en de verhouding tussen volwassenen en tieners. Daarnaast speelde de omvang van het project een grote rol. Hoe groter de cumulatie van woningen voor lage inkomens, hoe geïsoleerder van de rest van de samenleving en gestigmatiseerder de bewoners zich voelden. Bovendien bleek de hoeveelheid woningen die ontsloten worden door één ingang en die aanspraak kunnen maken op de publieke ruimte ook samen te hangen met de veiligheid van die publieke ruimte (Newman, 1996: 28-29).

“Hoe meer bewoners de gemeenschappelijke ruimten delen, hoe moeilijker het is om er een claim op te doen; hoe moeilijker het is om indringers van bewoners te onderscheiden; en hoe moeilijker het is om overeenstemming te krijgen met de andere bewoners over de zorg voor en controle over deze ruimten”. (Ibid.)

Ondanks dat sociaal-economische factoren een grote rol spelen bij criminaliteit, blijkt volgens Newman dat de fysieke karakteristieken van de bebouwde omgeving ook een grote rol spelen in het dempen van de aanwezigheid van criminaliteit (Ibid.: 25).

Hoe complexer en anoniemer de omgeving, des te lastiger is het om sociale normen te handhaven. Dat is al moeilijk voor sociaal sterke tweeoudergezinnen. Problemen cumuleren dus wanneer er ook nog sprake is van gebroken- of eenoudergezinnen (Ibid.: 25).

Ingrepen in de lijn van Defensible Space, vinden op twee vlakken plaats. Allereerst benoemt Newman strategieën om het eigenaarschap van private en semi-private gebieden duidelijker af te bakenen (Wortley en Mazerolle, 2008: 9). Dit gebeurt door het verkleinen van de schaal door middel van afsluitingen, waardoor het aantal mensen dat toegang heeft tot de publieke ruimte wordt verkleind (Newman, 1996: 9-30).

Daarnaast pleit hij voor een vergroting van de mogelijkheden tot natuurlijke surveillance. Door het verwijderen van uitzichtbelemmerende objecten of het gebruik van transparante materialen, wordt de sociale controle vergroot (Cozens, 2008: 156; Newman, 1996: 9-30).

Uit ingrepen van Newman in Five Oaks, Dayton, Ohio bleek dat er ook geen sprake was van een waterbedeffect. De criminaliteit verplaatste zich niet naar naburige buurten (Newman, 1996: 56).

Daarnaast wijst Newman er ook op dat er voorwaarden verbonden zijn aan het al dan niet werken van Defensible Space maatregelen. Hij noemt onder andere de noodzaak voor een minimale hoeveelheid huizenbezitters. Huurders hebben doorgaans slechts een lage binding met de buurt (1996: 59). Daarnaast moeten er goede scholen aanwezig zijn. En Newman noemt de betrokkenheid van de bewoners ook als belangrijk ingrediënt. De ingrepen moeten stroken met de percepties van de buurtbewoners (Ibid.: 60). Ook is het betrekken van lokale organisaties van belang. Die hebben vaak een langdurige betrokkenheid op de buurt (Ibid.: 60-61).

5.4.1. Territoria en privacy

In aanvulling hierop is het goed om het onderzoek van Brown en Altman (1983) te noemen. Ze bouwden voort op de observaties van Newman (Ibid.: 204) dat anonimiteit, het niet bij name kennen van de mensen op straat (Van Dorst, 2005: 117), kan leiden tot onveiligheid. Echter, anonimiteit kan zowel positief als negatief geïnterpreteerd worden.

Altman (1975) betoogd dat vooral de keuze om de privacy te reguleren erg belangrijk is. Privacy is volgens hem de controle over de interactie met anderen. Het hebben van privacy speelt een belangrijke rol in het welbevinden van mensen (Altman, 1975: 33-52; Vinsel, Brown, Altman en Foss, 1980: 1104-1105).

Altman (1975: 195-220) betoogd dat voor het reguleren van sociale interactie de omgeving ingedeeld moet zijn in zones die de wenselijkheid van sociale interactie duidelijk maken. Hierbij kan de bebouwde omgeving in de vorm van privacyzonering helpen in het aangaan of juist vermijden van sociale interactie (Van Dorst, 2005: 127-129). Van Dorst definieert dergelijke zones als "*fysiek leesbaar en sociaal aanvaard*" (Van Dorst, 2005: 123).

Altman spreekt in dat kader over territoria waarvan het gebruik exclusief is voor bepaalde personen of groepen (Sundstrom en Altman, 1974: 115-116).

Het grote verschil met Newman, is dat Altman hierbij niet zozeer inzet op fysieke afsluiting van een gebied, als wel het door de fysieke structuur duidelijk maken dat het een territorium betreft.

Brown en Altman maken onderscheid tussen publiek territorium, waarop niemand een specifieke aanspraak kan doen en primaire territoria, die volledig privé zijn. Daartussen liggen semipublieke overgangsgebieden: secundaire territoria. Hieronder vallen bijvoorbeeld cafés, maar ook bepaalde buurten, die worden gekarakteriseerd door gedeeld eigenaarschap (Altman, 1975: 209-211; Brown en Altman, 1983: 204).

Brown en Altman (1983: 216-218) toonden aan dat huizen met duidelijke fysieke en symbolische barrières die een duidelijke territoriumafbakening vormden, privacy en individualiteit communiceerden en zichtbaar waren vanuit omliggende bebouwing, minder kans liepen op woninginbraak¹³.

Over de driedeling van Brown en Altman is geen eensluidendheid. Sommige auteurs maken onderscheid tussen veel meer typen territoria. Zo bouwt Van Dorst voort op deze theorie, maar wijst er op dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen de perceptie van groepen en individuen. Groepen functioneren in semi-private of private gebieden. Maar dergelijke gebieden kunnen voor een voor een groep als privéterrein werken. Van Dorst merkt op dat vormgeving van een gebied sterk kan bijdragen aan te territoriumclaim die er op geldt (Van Dorst, 2005: 130-134).

Daarnaast wijst Van Dorst er op dat de contacten tussen bewoners van groot belang kunnen zijn voor de sociale veiligheid. Anonimiteit maakt formeel beheer noodzakelijk, hetgeen de woonomgeving kwetsbaar maakt (2005: 110-111; 115-118).

5.4.2. Verder onderzoek

Naast de richting die Altman en anderen hebben ingezet is er ook onderzoek gedaan dat zich direct richtte op de bevindingen van Newman. Zo concluderen Perkins et al. (1993) in tegenstelling tot Newman, dat de aanwezigheid van functies in een bouwblok juist meer criminaliteit met zich mee bracht. Ze veronderstellen dat dit komt omdat daders juist gebruik maken van zulke plaatsen (Perkins et al., 1993: 44). De Defensible space theorie wordt wel ondersteund door de uitkomst dat open plaatsen en parken lagere perceptie van criminaliteit lieten zien. Dit lijkt paradoxaal, omdat criminelen volgens Newman juist worden aangetrokken tot eigenaarloze gebieden, maar Perkins en anderen veronderstellen dat dit komt omdat deze plekken juist functioneren als secundair territorium (Brown en Altman, 1983). Het onderzoek van Perkins en anderen ondersteunde wel de

¹³ zie ook: Foster et al., 2011: 80.

veronderstelling dat criminaliteit hoger zou zijn op wijde straten die minder zichtbaar zijn vanuit de omliggende bebouwing (Perkins et al., 1993: 45).

In dit kader moet ook de publicatie *Utopia on Trail: Vision and Reality in Planned Housing* van Coleman (1985) genoemd worden. Haar onderzoek naar woongebouwen en sociaal verval, toonde aan dat gebouwen met een goed afgebakende scheiding van private en publieke gebieden meer potentie hadden voor toezicht en minder afval. (Foster et al., 2011: 80). Gebieden met een grote bevolkingsdichtheid, veel woningen per bouwblok of per entree en veel hoeken, waren vaker toneel van overlast (Cozens, 2008: 158-159).

5.5. Crime Prevention Through Environmental Design

Gelijktijdig met de theorie van Newman, schreef de criminoloog Jeffery, het boek "*Crime Prevention Through Environmental Design*" wat afgekort wordt als CPTED (Newman, 1996: iii; Wortley en Mazerolle, 2008: 8-9).

Omgevingscriminologie stelt, vanuit de aanname dat gedrag altijd wordt bepaald door interactie tussen de persoon en de omgeving, dat crimineel gedrag moet worden begrepen vanuit het samenspel van dader, slachtoffer en een specifieke context (Wortley en Mazerolle, 2008: 1-3). Elementen waar gewone -gewenste- gebruikers zich veilig van gaan voelen, zoals zichtbaarheid, kunnen ongewenst gedrag en ongewenste personen afschrikken (Cozens, 2008: 162).

Uitgangspunt van CPTED is de aloude (Cozens, 2008: 153) idee dat gedrag geïnvloed kan worden door grip te krijgen op consequenties ervan. Door de omgeving zo vorm te geven dat de beloning van crimineel gedrag afneemt en de risico's toenemen, kan criminaliteit preventief worden teruggedrongen (Wortley en Mazerolle, 2008: 8-9).

Ook Jeffery bouwde voort op het werk van Jacobs (1961). Hij stelde dat de sociale oorzaken van criminaliteit werden overdreven, waardoor omgevingsoorzaken over het hoofd werden gezien (Cozens, 2008: 155)

De principes van CPTED sluiten nauw aan op de principes van Defensible Space en gaan uit van een drietal pijlers. Allereerst territoriale versterking, waarmee de versterking van het gevoel van eigenaarschap en verantwoordelijkheid over een bepaald gebied wordt bedoeld. Dit kan gedaan worden door hekken, borden of vormgeving. Ten tweede moet natuurlijke surveillance versterkt worden. Daarmee wordt bedoeld dat de mogelijkheid om toezicht te houden op een gebied eenvoudig moet zijn. Zo ontstaat er voor mogelijke dader het idee dat ze gezien worden. Dit element zou ook door andere vormen van surveillance, zoals politie of cameratoezicht kunnen gebeuren. Ten derde wordt natuurlijke toegangscontrole genoemd. Daarmee wordt bedoeld op een verhoging van het risico voor dader door natuurlijk verloop van het toezicht op toegang van een gebied te hebben. (Cozens, 2008: 163).

In aanvulling daarop hanteren Minnery en Lim (2005: 334) voor hun onderzoek nog drie criteria in lijn met CPTED. Ze noemen 'beveiliging', waarmee met name de zichtbare objectbeveiliging en visuele indicaties van beveiliging worden bedoelt. Bij dat laatste kan gedacht worden aan stickers die cameratoezicht of het Politiekeurmerk Veilig Wonen¹⁴ aanduiden. Ten tweede noemen Minnery en Lim 'robuustheid'. Daarmee wordt bedoeld dat er in een buurt bewijs moet zijn van stabiliteit en trots op de buurt. En tot slot noemen ze een 'functie-mix' als belangrijke factor om veiligheid te creëren.

Minnery en Lim concluderen dat woningen die voldoen aan dergelijke CPTED-principes minder kans lopen op feitelijke onveiligheid; slachtofferschap van criminaliteit. Ze stelden echter ook vast dat er geen direct verband was tussen huizen die aan deze principes voldoen en de perceptie van onveiligheid: angst voor slachtofferschap. Speculatief wijzen ze op mogelijke psychologische oorzaken (Minnery en Lim: 2005: 338).

5.6. Sociaal gedrag in de openbare ruimte

In deze bespreking mag de eerder genoemde William H. Whyte (1980) niet ontbreken. In 1970 deed hij met behulp van onder andere camera's onderzoek naar het functioneren van pleinen in New York. Hij concludeert een aantal zaken. Allereerst dat de effectieve radius waarbinnen een plein de omgeving bedient, circa drie blokken¹⁵ is. Daarnaast merkt hij op dat de best gebruikte pleinen 'gezellige plekken' zijn, met een gemiddeld hoger percentage koppels. Op goed functionerende pleinen zijn verhoudingsgewijs ook meer vrouwen te vinden. Bovendien viel het Whyte op dat mensen de neiging hebben om zich in de drukte te mengen (Whyte, 1980: 16-23).

Daarnaast concludeert Whyte dat het uiterlijk van een plein niet bepalend is voor het succes ervan. Vorm van en hoeveelheid ruimte bleken niet bepalend voor de intensiteit waarmee het plein werd gebruikt (Ibid.: 24-39).

Bovendien wijst hij op het belang van licht. Een opname van het Seagramplein in New York laat zien hoe bezoekers van het plein steeds met de zon mee bewegen en in het licht gaan zitten (Ibid.). Toch is de correlatie tussen zonlicht en zitplek niet direct. In de zomer zoeken mensen vaak ook de schaduw op, want dat is de lucht warm genoeg. Daarnaast voldoet in veel gevallen indirect licht ook. En ook speelt beschutting van de wind een belangrijke rol. De beschutting die bomen bieden, trekt mensen aan. Wel moet het dan volgens Whyte mogelijk zijn om onder de boom te zitten. (Ibid.: 40-49).

¹⁴ Het Politiekeurmerk Veilig Wonen is een veiligheidsinstrument gericht op de veiligheid in en rond woningen en bedrijfspanden. Naar aanleiding van een lijst eisen en maatregelen waaraan het object moet voldoen, wordt dit keurmerk afgegeven als kwaliteitsbewijs. Zo wordt geprobeerd de situatie veiliger te maken.

¹⁵ Het standaard stadsblok in Manhattan is ongeveer 80 x 270 meter.

Evenals Jacobs, wijst ook Whyte op het belang van winkeliers langs de straten: ze brengen leven (Ibid.: 57). Zicht op wat er gebeurt in een park of op een plein, is dan ook erg belangrijk volgens Whyte (1980: 58). Bovendien is er een verband tussen het aantal mensen dat over of langs het plein loopt en het aantal mensen dat er zit. Slechts een fractie van de mensen dat erlangs loopt gaat op het plein zitten (Ibid.: 58).

5.7. Subconclusie

Afgaande op de bovenstaande onderzoeken, lijken er genoeg aanwijzingen te zijn voor een verband tussen de toestand waarin de fysieke omgeving zich bevindt en onveiligheidsbeleving. Uit de theorieën vallen een aantal stellingen te destilleren.

Allereerst leggen Jacobs en Whyte, beiden nadruk op de inrichting van de plint. Het liefst zien zij veel bedrijvigheid in de vorm van winkels. Volgens beide auteurs zijn veilige straten ook drukke straten. Door de aanwezigheid van mensen, worden nieuwe mensen aangetrokken. Om het samenzijn van vreemden goed te laten verlopen is het nodig dat er toezicht wordt gehouden op de openbare ruimte. Dergelijke 'ogen op de straat' hebben iets weg van de Panopticon aanpak van Oc en Tiesdell. Pogingen om de publieke ruimte drukker en levendiger te maken en ook om toezicht te laten houden op de straat liggen in lijn met dergelijke literatuur.

Daarnaast valt zowel Defensible Space-, als CPTED- literatuur uiteen in twee kernideeën. Ten eerste de nadruk op het belang van eigenaarschap. De publieke ruimte moet duidelijke eigenaars hebben. Die voelen zich niet alleen verantwoordelijk voor wat er gebeurt en voor het onderhoud ervan, maar ook stelt dit ze in staat om op formele of informele wijze ongewenste individuen uit de publieke ruimte te weren. Pogingen om eigenaarschap toe te kennen aan de publieke ruimte zijn een logisch gevolg van deze theorie. Ingrepen in deze trant onderscheiden zich van de theorie van Altman door het gebruik van fysieke obstakels zoals hekwerk.

Ten tweede leggen zowel Newman als CPTED-auteurs, de nadruk op natuurlijk toezicht. Doordat potentiële daders het idee hebben dat ze gade geslagen worden, zal de perceptie van de pakkans vergroot worden. Daardoor zullen deze potentiële daders worden afgeschrikt.

De eerder genoemde Altman en andere auteurs hebben theorie ontwikkeld met betrekking tot privacy en territoria. Beleid dat er op gericht is publieke ruimte van eigenaar te doen veranderen, kan derhalve niet alleen in lijn met Defensible Space theorie liggen, maar ook aansluiten op territoriatheorie. Altman en anderen pleiten in dezen meer voor een subtiele eigenaartoedeling door privacy regulering.

En tot slot claimt de Broken windows theorie dat onbehandelde vormen van wanorde, leiden tot meer verloedering. Bovendien leidt voortschrijdende verloedering tot overlast. Een dergelijke staat waarin verloedering en overlast onbehandeld blijven, zorgt er voor dat een plek een gemakkelijk

doelwit vormt voor criminaliteit. Consequent opruimen van afval en rommel en het bestrijden van overlast is een aanpak die gekoppeld kan worden aan deze theorie.

Omdat al deze theorieën voortbouwen op elkaar grijpen ze sterkt in elkaar. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de classificatie van Oc en Tiesdell (1999) om zodoende de diverse typen aanpak te kunnen onderscheiden. De typologieën van Oc en Tiesdell strekken zich verder uit dan alleen de fysieke aanpak. Dat ligt echter buiten de kaders van dit onderzoek en zal daarom niet behandeld worden. Daarnaast is de classificatie van Oc en Tiesdell uitgebreid met de categorie Orde, waarmee inspanningen om volgens de lijn van de Broken Windows theorie de fysieke omgeving ordelijker te maken worden bedoeld. Zodoende ontstaat het volgende overzicht:

Typologieën aanpak		
	Auteur	Middelen
Fort	Newman (1996) Cozens (2008) Newman en Franck (1980) Wortley en Mazerolle (2008) Minnery en Lim (2005)	- Toedeling eigenaarschap door afsluiting of territoriumindicaties - Toegangsafsluiting - Zichtbare objectbeveiliging - Visuele indicaties van beveiliging
Panopticon	Newman (1996) Newman en Franck (1980) Cozens (2008) Jacobs (1961) Whyte (1980)	- Natuurlijke surveillance - Open zichtlijnen - Toegangscontrole - Ogen op de straat
Regulering	Altman (1983) Brown en Altman (1983) Van Dorst (2005) Vinsel, Brown, Altman en Foss (1980) Sundstrom en Altman (1974)	- Indeling territoria - Toedeling eigenaarschap door privacyregulering
Levendig	Jacobs (1961) Whyte (1980) Van Dorst (2005) Minnery en Lim (2005)	- Levendige plint - Winkels - Functiemenging - Ontmoeting - Robuustheid van de wijk - Drukke straten
Orde	Wilson en Kelling (1982) Perkins, Wanderson, Rich en Taylor (1993) Keizer, Lindenberg en Steg (2008) Taylor, Shumaker en Gottfredson (1985) Brown, Perkins en Brown (2004) Foster, Giles-Corti en Knuiman (2011) Box, Hale en Andrews (1988) Hunter (1978)	- Opruimen vervuiling - Tegengaan verpaupering - Tegengaan overlast - Consequente aanpak onordelijkheden

Figuur 1

6. Onderzoeksmethode

6.1. Inleiding

Om antwoord te vinden op de vraag naar de invloed van fysieke ingrepen op de beleefde en feitelijke veiligheidssituatie op pleinen, is veldonderzoek gedaan. In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de wijze waarop onderzoek is gedaan.

Eerst zal kort worden ingegaan op het onderzoeken van stedelijke processen. Uit de literatuur over sociale onveiligheid, bleek dat er onderscheid kan worden gemaakt tussen feitelijke onveiligheid en de perceptie van onveiligheid en dat hier geen direct verband tussen hoeft te zitten. Dit onderscheid is ook in de hoofdvraag opgenomen. Beide onderdelen zullen apart worden onderzocht. Voor beide onderdelen zal worden uitgelegd hoe deze onderzocht zullen worden.

Tot slot zal de selectie van de casussen en de opbouw van het onderzoek worden verantwoord.

6.2. Context

Ingrepen in een stedelijke context laten zich niet vangen in een klassiek wetenschappelijke experiment met een controle groep en een groep waarbij men een behandeling toedient. Niet alleen stuit dit op ethische bezwaren¹⁶, maar ook is geen enkel plein identiek.

De stad bestaat, ondanks dat het functioneren van een stad verre van irrationeel of toevallig is (Jacobs, 1961: 434), uit een groot systeem van onafhankelijke variabelen die zich onderling tot elkaar verhouden: “georganiseerde complexiteit” (Weaver, 1958: 35). Dit kan het wel lastig maken om causaliteit vast te stellen (Pawson en Tilley, 2010: 55-82).

Het bestuderen van de stad kan goed met een inductieve methode, waarbij men het geheel beredeneert vanuit de delen. Daarvoor is het noodzakelijk om de context waarbinnen de ingrepen hebben plaats gevonden goed te beschrijven. Wanneer er problemen ontstaan om causaliteit vast te stellen, kan in ieder geval worden geconcludeerd dat een bepaalde ingreep werkt in de desbetreffende context (Pawson en Tilley, 2010: xiii; 55-82).

Beschrijving van de context zal dan ook zo veel mogelijk gebeuren aan de hand van beschikbare beleidsstukken en aanvullende literatuur. Er is in sommige gevallen veel gebeurd middels burgerparticipatie en informele processen. Daardoor was er soms weinig literatuur beschikbaar. Om toch een beeld te krijgen van het beleid en de context van het plein, zijn er enkele interviews gehouden met betrokken deskundigen. Verslaglegging daarvan bevindt zich in de bijlagen A8-A9 en C9-C10.

¹⁶ Het ‘niets doen’ wordt beleidsmakers door burgers zelden in dank afgenomen.

6.3. Onderzoek naar de perceptie van onveiligheid

De perceptie van onveiligheid kan op verschillende manieren onderzocht worden. Men kan hierbij denken aan het onderzoeken van wandelroutes (Whyte, 2010), maar ook aan diepte-interviews of surveyonderzoek. Het onderzoeken van wandelroutes of het gedrag van mensen vereist speciale apparatuur zoals GPS-trackers of camera's. Diepte-interviews hebben als nadeel dat ze zeer tijdrovend zijn. Daarom is er voor dit onderzoek gekozen voor een surveyonderzoek.

De veiligheid op een plein wordt niet alleen ervaren door de bezoekers, maar ook door de mensen die eromheen wonen. Dit hoeven niet dezelfde mensen te zijn. Daarom is het onderzoek gedaan onder zowel de bezoekers als de bewoners van het plein. Omdat niet alle pleinen even druk¹⁷ bezocht zijn, ligt het aantal bezoekers (N=18) dat is bevestigd lager dan het aantal bewoners (N=30).

Wel kleven er aan dergelijk onderzoek de nodige nadelen. Zo kan er allereerst sprake zijn van een selectie-bias. In een poging dit te vermijden is er in het veldonderzoek gebruik gemaakt van een aselechte steekproef. Dit valt er moeilijk te controleren op representativiteit. Wat betreft de bezoekers omdat er geen onderzoek is naar deze populatie. Met betrekking tot de bewoners rond een plein zijn geen gegevens toegankelijk die controle op representativiteit mogelijk maken. Er is een respons van minimaal 7% van de adressen per plein, waarmee binnen de beperkingen van dit onderzoek een zo hoog mogelijke representativiteit is geprobeerd te bereiken.

Daarnaast kan er sprake zijn van het vrijwilligerseffect (Pawson en Tilley, 2010: 36-37). Mensen die meewerken aan de onderzoek hoeven niet noodzakelijkerwijs representatief te zijn voor de hele populatie.

Vrijwel iedereen wilde meewerken aan het onderzoek, er was dus geen sprake van een selecte groep die de enquêtes wilde beantwoorden. Slechts een enkele keer vormde taal een belemmering. Om te voorkomen dat alleen niet-werkenden die overdag thuis zijn zouden worden bevestigd zijn de pleinen op verschillende tijdstippen¹⁸ bezocht.

Concluderend kan worden gesteld dat, hoewel de methode van vragenlijsten niet geheel zonder risico op vertekening is, dit toch binnen de beperkingen van dit onderzoek, een adequate methode is om een indruk te krijgen van de effecten van de ingrepen op de pleinen en de algemene onveiligheids- en overlastbeleving.

¹⁷ Zo moest er op het Deliplein vijf keer teruggekeerd worden om het vereiste aantal bezoekers te halen. Daarnaast is men hiervoor afhankelijk van de weersomstandigheden. Bij slecht weer bevinden zich geen mensen op de pleinen en hebben geen bereidheid om mee te werken aan een dergelijk onderzoek. Het vergroten van dit aantal zou buitengewoon tijdrovend zijn geweest.

¹⁸ Er zijn zowel 's ochtends, 's middags als rond etenstijd (18:00 uur), enquêtes afgenomen.

6.4. Onderzoek naar feitelijke onveiligheid

Het meten van feitelijke onveiligheid kan op tenminste twee wijzen. Enerzijds kan dit onderzocht worden door middel van meldingen aan of van de politie. Anderzijds kan dit onderzocht worden door aan mensen te vragen of zij slachtoffer zijn geweest van misdrijven (Bruinsma en Bernasco, 2004: 2-4; Minnery en Lim, 2005: 331).

Aan beide methoden kleven nadelen. Zo registreert de politie niet alle vormen van onveiligheid. Dit kan enerzijds komen omdat slachtoffers niet alles melden (Minnery en Lim, 2005: 331). Anderzijds kan het omgekeerde ook: een enthousiaste melder kan voor veel meldingen zorgen, zonder dat daarmee een goed beeld ontstaat van de situatie in een buurt. Daarnaast houdt de politie zich hoofdzakelijk bezig met strafbare zaken, maar niet alle vormen van sociale onveiligheid worden veroorzaakt door delicten. En ook wisselt de aandacht van de politie voor verschillende type misdrijven, vaak door politieke druk, in de loop van de tijd (Bruinsma en Bernasco, 2004: 2-4).

Bovendien is politiedata niet altijd even specifiek. Bepaalde zaken, zoals etniciteit, mogen niet worden vastgelegd. Daarnaast zijn politiegegevens niet publiek toegankelijk, of slechts beperkt inzichtelijk waardoor de toedracht van een incident niet te achterhalen is. En tot slot kleeft aan dergelijke data ook het nadeel dat er niet altijd een locatie aan verbonden wordt.

Een voordeel is wel dat de politie zeer nauwkeurig onderverdeeld in categorieën incidenten registreert. Daarnaast doet men dit systematisch en over langere tijd, wat tijdreeksanalyses mogelijk maakt.

Ook aan het vragen naar slachtofferschap kleven nadelen. Dit komt omdat dit aspect nauw verbonden is met de perceptie van mensen. Zo kunnen mensen incidenten vergeten, niet willen vertellen uit schaamte, of juist overdrijven (Minnery en Lim, 2005: 331; Bruinsma en Bernasco, 2004: 4). Bovendien vergt een tijdreeksanalyse een onderzoek met een lange duur, waarbij mensen over langere tijd regelmatig bevraagd worden.

Toch zijn dit, ondanks hun beperkingen, gangbare methoden (Minnery en Lim, 2005; Bruinsma en Bernasco, 2004). Bovendien vallen voor dit onderzoek twee beperking enaan het gebruik van politiedata weg.

Er waren namelijk politiegegevens beschikbaar die vanaf het heden, teruggingen tot 2006. Deze hadden nauwkeurigheid op postcodeniveau¹⁹, waardoor het mogelijk werd een klein gebied te analyseren over langere tijd. Ook het probleem van de enthousiaste melder valt voor dit onderzoek weg: alleen misdrijven waar een persoon aan gekoppeld kon worden als dader of slachtoffer werden geregistreerd.

¹⁹ Hiermee wordt het zes-tekens niveau bedoeld, bestaande uit vier cijfers en twee letters.

Ook zal het vragen naar slachtofferschap als onderzoeksmethode worden gebruikt. In de eerder genoemde vragenlijst is ook de vraag opgenomen naar de feitelijke zaken waar men last van heeft. Dit is gedaan door middel van een afgebakende set opties²⁰. Daarmee wordt voorkomen dat mensen zaken kunnen benoemen die buiten het onderzoeksgebied vallen²¹.

Helaas zijn de enquêtes, gezien de beperkingen van dit onderzoek, slechts eenmalig afgenomen, waardoor vergelijking door de jaren heen niet mogelijk is.

6.5. Selectie casussen

Rotterdam kent talloze pleinen. Voor de selectie van de casussen waren echter een aantal criteria. Ten eerste ging de voorkeur uit naar een plein zoals Klaassen die benoemd. Een verkeersplein of stadspark viel daarmee af.

Daarnaast is als criterium genomen dat er in het verleden substantiële problemen met de sociale veiligheid op het plein zijn geweest. Daarmee wordt bedoeld dat er duidelijke klachten te traceren moesten zijn, waarbij bovendien genoeg aanleiding was om in te grijpen.

Als derde criterium is gehanteerd dat er op het plein een herinrichting hebben plaats gevonden die te duiden valt vanuit de reeds besproken literatuur met betrekking tot het ingrijpen in de fysieke omgeving.

En tot slot moest de herinrichting ten minste plaats hebben gevonden na 2006. Dit had twee redenen. Ten eerste gaat de politiedata niet verder terug dan 2006²². Daarnaast neemt de kans dat er mensen wonen die de situatie voor de ingreep hebben meegemaakt af en wordt het lastiger voor mensen om zich de effecten van een herinrichting te herinneren.

Met deze vier criteria blijft er een beperkte selectie pleinen in Rotterdam over. Veel pleinen zijn eigenlijk verkeersruimte (Kruising Beijerlandse laan/Polderlaan) of de herinrichting heeft te lang geleden plaats gevonden (Afrikaanderplein). Toch zijn er drie pleinen gevonden met recente herinrichtingen.

6.6. Opbouw onderzoek

Het onderzoek naar de pleinen heeft zich serieel vertrokken, beginnend bij het Gouwplein. Naar aanleiding van ieder plein is zijn de vragen die aan de bewoners en bezoekers werden gesteld geëvalueerd en door voortschrijdend inzicht gewijzigd. Uitleg en verantwoording van de wijzigingen treft men aan bij de bespreking van de desbetreffende effectiviteitonderzoeken. De gebruikte vragenlijsten bevinden zich in de bijlagen A10-A11, B9-B10 en C11-C12.

²⁰ Dit is een gangbare methode die ook diverse auteurs wordt gebruikt (Minnery en Lim, 2005: 331).

²¹ Men kan hierbij denken aan zaken als geluidsoverlast van de burens. Dit kunnen zaken zijn waar men erg veel last van heeft, maar dit is niet meegenomen in dit onderzoek.

²² Er zijn wel politiecijfers van voor 2006, maar deze zijn alleen beschikbaar op buurtniveau, waardoor het niet meer mogelijk is om de effecten op een plein te zien.

7. Rotterdam

7.1. Inleiding

Het is goed om, voordat ingegaan wordt op de specifieke casussen, de historie van Rotterdam kort te schetsen zodat de situatie en de problemen die er leven in hun context geplaatst kunnen worden. Hoewel de geschiedenis van de stad verder teruggaat²³, zal deze bespreking starten met de gebeurtenissen na de Tweede Wereldoorlog.

De ontwikkelingen na de Tweede Wereldoorlog zullen in vogelvlucht worden behandeld. Iets uitgebreider zal worden stilgestaan bij enkele recente momenten waarin meer aandacht was voor de Rotterdamse problematiek.

7.2. Vanaf WOII tot het heden

Gedurende de Tweede Wereldoorlog werd Rotterdam zwaar getroffen door diverse bombardementen. Het bombardement op 14 mei 1940 verwoestte vrijwel het gehele stadscentrum en dwong de Nederlandse overgave op 15 mei 1940 af. Later werden ook de havens grotendeels vernietigd (Rebel en Vermeer, 1994: 9; Van der Laar, 2000: 399-413).

Na de oorlog werd besloten de stad niet in de originele staat te herstellen, zoals in Middelburg. In plaats daarvan werd in moderne stijl een nieuw stadcentrum opgetrokken (Van der Laar, 2000: 399-415).

De jaren vijftig en zestig stonden in het teken van de opbouw van het stadscentrum en grootschalige wederopbouw vanwege de woningnood (Van der Laar, 2000: 451). Er werden op grote schaal nieuwe wijken gebouwd. Bovendien werd het Botlekgebied als industriegebied en de Europoort als olieoverslag voor supertankers ontwikkeld (Rebel en Vermeer, 1994: 9).

Aan het einde van de jaren zestig ontstond er echter onvrede over het woon- en leefklimaat in de stad. Veel 19de-eeuwse woonwijken waren verpauperd. Er werd besloten tot stadsvernieuwing. Zodoende werden er tussen 1974 en 1994 60.000 woningen opgeknapt of nieuw gebouwd. Desondanks vertrokken er ook erg veel gezinnen naar groeikernen rondom Rotterdam zoals Spijkernisse, Hoogvliet en Alexanderpolder, waardoor de inkomsten van de stad daalden. (Rebel en Vermeer, 1994: 9-10; Van der Laar, 2000: 525).

Vanaf circa 1945 werden er tevens grote groepen buitenlandse gastarbeiders naar Nederland gehaald. Rotterdamse bedrijven behoorden tot actieve vragers naar deze arbeidskrachten, die provisorische onderkomens werden gehuisvest (Van der Laar, 2000: 525-528).

²³ De bewoningsgeschiedenis van Rotterdam gaat terug tot ongeveer 900 na Chr (Rebel en Vermeer, 1994: 6). De vernietiging van de Tweede Wereldoorlog heeft de stad echter dusdanig veranderd dat dit zich goed leent als beginpunt.

In de jaren zeventig nam ook de krapte op de arbeids- en woningmarkt toe. Rotterdam had met haar beleid getracht de gastarbeiders welkom te laten zijn, maar wel geprobeerd te voorkomen dat ze zouden integreren en zich permanent in Nederland zouden vestigen. Dit bleek echter niet met de realiteit overeen te komen: vele gastarbeiders vestigden zich definitief in Nederland en dus ook in Rotterdam (Van der Laar, 2000: 528-530).

Door de krapte op de arbeids- en woningmarkt groeide er onvrede wat in 1972 tot rellen in de Afrikaanderbuurt leidde²⁴ (Van der Laar, 2000: 531-532). Wijzigingen in het landelijk beleid in de vorm van gezinsherenigingspolitiek leidden tot de vestiging van grote groepen allochtonen in Rotterdam (Van der Laar, 2000: 532).

In de jaren '80 kreeg de stad te maken met de de-industrialisatie die vorige eeuw in Europa plaats vond (Van der Wouden et al., 2006: 5). Dit trof de stad extra zwaar omdat die haar economische kracht met name haalde uit grootschalige industriële activiteiten (Rebel en Vermeer, 1994: 10).

7.3. Grote Stedenbeleid

In de jaren '90 ontstond steeds meer onvrede met de stapeling van problemen in de grote steden. Daarom wordt in 1994 gestart met het Grote Stedenbeleid (GSB). Dit beleid was er op gericht de verouderde woningvoorraad in de grote steden te wijzigen zodat de steden mensen met hogere inkomens zouden aantrekken (Ekkers, 2006: 237-238).

In het tweede Paarse kabinet, dat aanving in 1998, werd een minister voor Grote Steden- en Integratiebeleid aangesteld om de stedelijke problematiek het hoofd te bieden (Grotestedenbeleid.nl, 2012). De veiligheid kreeg, naast de economische ontwikkeling van de steden steeds meer aandacht (Ekkers, 2006: 237-238).

In de periode 2005-2009 werd het verbeteren van de objectieve en subjectieve veiligheid en de kwaliteit van de leefomgeving een belangrijke doelstelling van het beleid (Ekkers, 2006: 237-238).

7.4. Rotterdam zet door & Pact op Zuid

In 2003 brengt de gemeente Rotterdam het rapport '*Rotterdam zet door*' uit (GR, 2003a). Daarmee is Rotterdam de eerste stad die met haar problematiek aanklopt bij het Rijk. In het rapport pleit de stad voor erkenning van de complexe problematiek in de stad en middelen om huisjesmelkers aan te maken, hotspots in te richten, stadsmariniers in te zetten, vestigingsbeleid te kunnen voeren. Op verzoek van Rotterdam rijkswetgeving ontworpen waarmee de stad haar

²⁴ In de zomer van 1972 braken er rellen uit in de Afrikaanderbuurt na ruzie tussen een Nederlandse vrouw en een Turkse huisbaas. De vrouw dreigde met drie kinderen op straat gezet te worden om plaats te maken voor gastarbeiders. Toen Nederlandse buurtgenoten zich ermee gingen bemoeien liep het uit de hand en ontstonden er dagenlang rellen in de wijk. Zie voor meer informatie: Van der Laar, 2000: 531-532.

probleemwijken wil aanpakken. De zogenaamde ‘Rotterdamwet’ (St-AB.nl, 2010) treedt in 2006 in werking. Daarmee kan de stad mensen met een inkomen lager dan 120% van het modaal-inkomen uit bepaalde wijken weren door ze geen woonvergunning te verlenen (GR, 2003a; Kei.nl, 2010a; 2010j).

Met name in Rotterdam-Zuid bevinden zich veel probleemwijken. Daarom werd in 2006 het ‘Pact op Zuid’ gesloten (GR, 2006). Woningcorporaties, deelgemeenten, de gemeente Rotterdam en het Rijk maakten hierin afspraken over investeringen om de achterstanden van Zuid ten opzichte van de rest van Rotterdam weg te werken (Deelgemeente Charlois, 2009).

7.5. Krachtwijken

In 2007 liet toenmalig minister Vogelaar een lijst opstellen van wijken waar een stapeling van sociale, fysieke en economische problemen zich voordeed. (Kamerstukken II 2006/2007, 30995, nr. 1 en 2; Kamerstukken II 2008/2009, 30995, nr. 66).

Rotterdam voerde met zeven wijken de lijst aan, gevolgd door Amsterdam waarvan vijf wijken op de lijst stonden. Hoewel de Amsterdamse buurt de Kolenkit als slechtste buurt uit de bus kwam, volgde de Rotterdamse buurt Pendrecht op de tweede plek. Bovendien werden ook de derde en vierde plek door Rotterdamse wijken gevuld (De Pers, 2009a; Elsevier, 2007a; 2009a; KST II, 2008/2009, 30995, nr. 66).

7.6. Deetman en Mans

De benoeming van deze probleemwijken heeft geleid tot verdere bemoeienis vanuit het Rijk met de problemen waar Rotterdam mee kampt. Op verzoek van het kabinet deden de oud-burgemeesters van Rotterdam Deetman en Mans onderzoek naar de problemen. Zij bestempelen de situatie als *“on-Nederlands”* (Deetman en Mans, 2011: 7; GR, 2011: 7). Het team Deetman/Mans (2011), *“vindt dat de schaal en de ernst van de opgaven vragen om een nationaal programma voor Rotterdam-Zuid.”* (Deetman en Mans, 2011: 22). Ze stellen dat er de afgelopen decennia veel geld is uitgetrokken om de problemen in Rotterdam aan te pakken. In een aantal wijken gaat het wat beter, maar met name de deelgemeenten Feijenoord, Charlois en een deel van IJsselmonde blijven daarbij achter. Er is nog steeds grote werkloosheid, verouderde, goedkope woningen, schooluitval, en veel criminaliteit (NOS.nl, 2011).

Deze problemen bevinden zich met name in Rotterdam Zuid. In hun advies, onder de titel ‘Kwaliteitssprong Zuid: ontwikkeling vanuit kracht’, (Deetman en Mans, 2011) beschrijven Deetman en Mans dat de situatie in Rotterdam Zuid zich niet eenvoudig laat beschrijven. De problemen die er zijn, doen zich al lange tijd voor. Hoewel de problemen in Rotterdam Zuid niet uniek zijn, is de schaal waarop en ernst waarmee ze zich voordoen maakt de situatie in de Nederlandse context wél uniek.

Bovendien spreken de onderzoekers van een opeenstapeling van vraagstukken die onderling samenhangen (Deetman en Mans, 2011: 1; 7).

Volgens Deetman en Mans, schuilt de problematiek van de wijken in Rotterdam-Zuid vooral in de veiligheid en criminaliteit, gebrek aan sociale cohesie en tal van maatschappelijke problemen in de vorm van veel uitkeringsgerechtigden, veel werkloosheid, laag inkomen.

De concentratie van dergelijke problemen in bepaalde Rotterdamse wijken maakt het extra lastig. De 'goeden' vluchten weg uit de wijk en de minder bedeelden blijven er tegen wil en dank. De eenzijdige woningvoorraad in veel van deze wijken lijkt daarbij katalysator te zijn. Door de eenzijdige opbouw van de wijken met goedkope sociale huurwoningen wordt de hele wijk gevuld met kansarmen. Hierdoor ontstaat er weinig ruimte voor verbetering: een vicieuze cirkel.

7.7. Pleinen in Rotterdam

Dit onderzoek concentreert zich op de problematiek van pleinen in Rotterdam. Zoals Deetman en Mans opmerkten, schiet de kwaliteit van de openbare ruimte in Rotterdam op veel plaatsen te kort (2011: 10).

Daarover is al wat onderzoek verschenen. In het onderzoek van het Sociaal Platform Rotterdam (SPR) (2008) wordt geanalyseerd dat veel buitenruimten oningevuld zijn (2008: 17) en dat op veel Rotterdamse pleinen en sfeer heerst van *"the survival of the fittest"*. Vooral jongens claimen een plein, waardoor andere groepen er niet meer komen. Ook zwerfvuil en misdragingen worden genoemd als problemen op veel Rotterdamse pleinen (2008: 15-16).

Het SPR wijst op het belang van pleinen voor de sociale kwaliteit van de stad en het belang van de ontmoetingsfunctie van pleinen door de fysieke vormgeving (2008: 16-17).

"Door een intelligente programmering van activiteiten én door de juiste aankleding, zouden daar vanzelfsprekende ontmoetingen tussen autochtone en allochtone, jonge en oudere, meer en minder bemiddelde Rotterdammers plaats kunnen vinden." (SPR, 2008: 7).

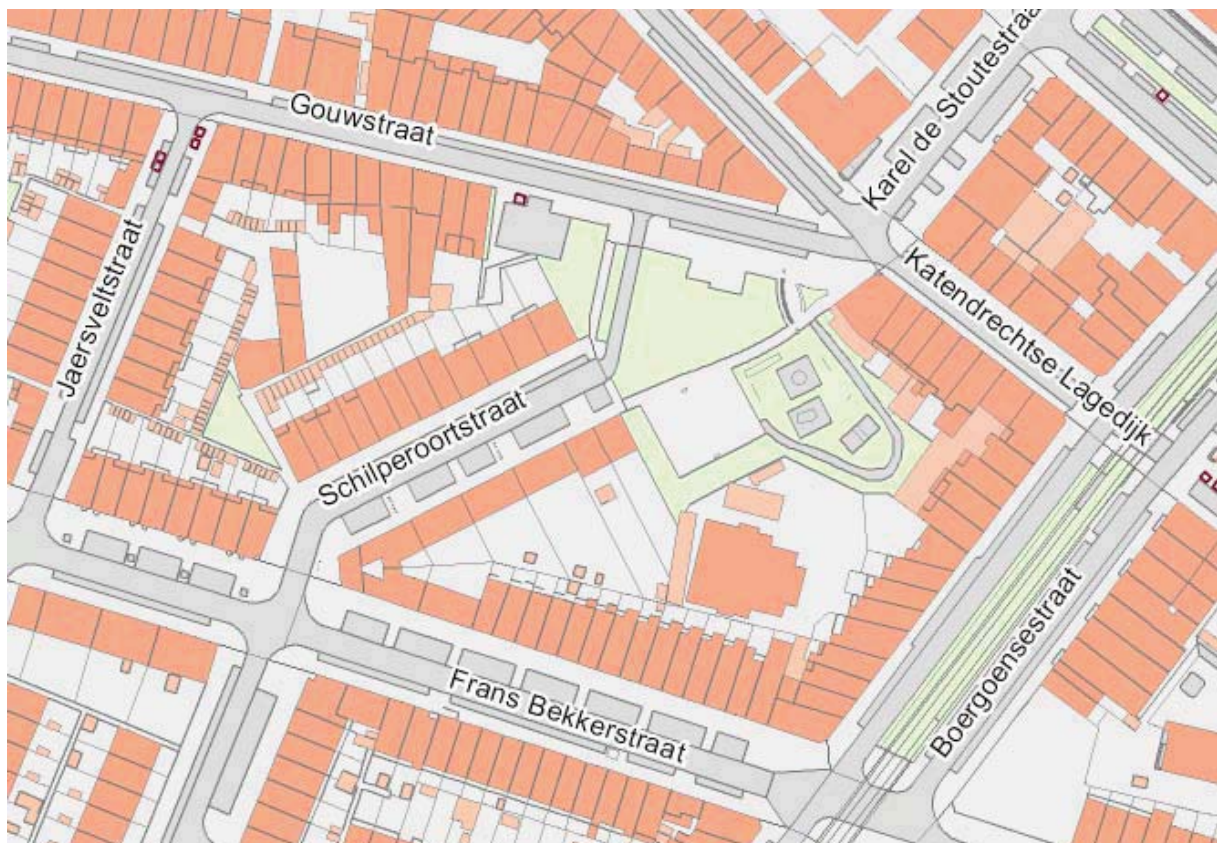
Ook Boonstra, Hermens en Bakker (2010) hebben onderzoek gedaan naar Rotterdamse pleinen. Zij concluderen dat pleinen in potentie een belangrijke sociale functie kunnen hebben in een stad. Boonstra en anderen wijzen in dit kader op onderzoek van Desmet en Sour (2008: 11) op vier pleinen in Rotterdam Zuid waarin werd duidelijk werd dat door overlast, slechte sfeer en onveiligheid, bepaalde groepen mensen, met name in de avonduren veel pleinen mijden (Boonstra et al. 2010: 12). Juist door de aanwezigheid van negatieve elementen kunnen pleinen een slechte invloed hebben op met name jongeren (Desmet en Sour, 2008: 11).

7.8. Conclusie

Dit hoofdstuk vormt de opmaat voor de beschrijving van de onderzochte pleinen. Het wordt duidelijk dat er in Rotterdam een complex samenspel van problemen is, dat het hevigst is in Rotterdam-Zuid. Al zeker vijftien jaar wordt er geprobeerd de situatie te verbeteren. De huisvesting en de inrichting van de publieke ruimte maakt onderdeel uit van het probleem. De onderzochte pleinen bevinden zich in de deelgemeenten Feijenoord en Charlois en daarmee in het centrum van de Rotterdamse problematiek.

8. Gouwplein

In de Rotterdamse wijk Oud-Charlois ligt, ingesloten door drie huizenblokken en twee straten, het Gouwplein. De plek is in feite een gat in de bebouwing, ontstaan door de stadsuitbreidingen van de jaren '20 (Arnold, 2009: 13; 18). De locatie maakte toen onderdeel uit van het oude dorp Charlois. Tijdens de stadsuitbreidingen werd Charlois opgeslokt door Rotterdam (Rebel en Vermeer, 1994: 261).

Bron: (GisWeb.nl, 2012)

Figuur 2

Ter hoogte van de Gouwstraat kon het oorspronkelijke ontwerp echter niet worden uitgevoerd, door een winkelpand²⁵ dat niet gesloopt kon worden (Van den Berg et al., 1984: 22). Daardoor werd een bedoelde aansluiting met de bebouwing van de Schilperoortstraat onmogelijk. De doelstelling om op de locatie een vijfsprong te maken is zodoende nooit verwezenlijkt en er ontstonden twee halfopen bouwblokken.

In de jaren '70 heeft men, in het kader van de stadsvernieuwing, er voor gekozen om er een plantsoen van te maken. Plannen om alsnog de Schilperoortstraat aan te sluiten op de Gouwstraat waren helemaal verdwenen. Hierna is het terrein echter opnieuw in verval geraakt.

²⁵ Het betrof de diervoedingswinkel van Johan C. Doesburg (Arnold, 2009: 18).

Toen in de jaren '80 recessie ontstond, kwamen veel winkelpanden, inclusief de winkel in de Gouwstraat leeg te staan. Er werd besloten tot sloop van dit pand, waardoor een gat ontstond, wat sindsdien niet meer is opgevuld. Met als gevolg dat de plek een grasveld aan de achtertuinen van woningen was geworden zonder sociale controle (Arnold, 2009: 13; 18; interview Zolak (bijlage A9)).

De plek is daarmee te duiden als een amorf, primair plein: een stedelijk hoekje, waar voor de schuttingen van de tuinen, een veldje ligt. Het veldje en de omgeving zijn toneel van (drugs)overlast (Ad.nl, 2008a; 2008b GR, 2009a; Politie District Zuid, 2012: 13; Interview Van der Pols; Zolak (bijlagen A8 en A9)) verpaupering (Arnold, 2009: 13; Interview Van der Pols), agressie (Ad.nl, 2008; Interview Van der Pols; Zolak) en geweld (Ad.nl, 2003; 2008a; 2008b; Interview Van der Pols; Zolak).

Na het neersteken van een lokale winkelier op 1 oktober 2003 werd er versneld een stadsmarinier²⁶ in het gebied geplaatst (Ad.nl, 2003; 2007a; Arnold, 2009: 13; Rotterdam.nl, 2007; Interview Van der Pols (bijlage A8)).

In de loop van 2008-2009 koos de gemeente ervoor om in samenspraak met de stadsmarinier op deze locatie enkele maatregelen te nemen. Daaronder vielen de plaatsing van een Mosquito aan het kantoor van de stadsmarinier (GR, 2008b; Interview Van der Pols), de plaatsing van cameratoezicht en het instellen van een samenscholingsverbod (GR, 2008a; Interview Van der Pols).

Specifiek met betrekking tot het Gouwplein wordt in schriftelijke vragen in de deelraad op 12 juni 2008 genoemd dat ondanks het samenscholingsverbod, nog steeds groepen Antiliaanse mannen zorgen voor overlast. Het gaat specifiek om afval, geluidsoverlast, dubbel parkeren van auto's en de handel in drugs (GR, 2008a).

Er werd door de deelgemeente aangestuurd op gezamenlijke aanpak door de betrokken instanties van de dertig meest overlastgevendende personen in het gebied (Interview Van der Pols). Bovendien werd er een interventieteam ingezet om de overlast vanuit de (drugs)panden met voorrang aan te pakken (GR, 2008a).

Deze maatregelen resulteerden echter niet in het beoogde effect. En in 2009 was de problematiek onveranderd gebleven. In het integraal Wijk Actie Programma Oud-Charlois (GR, 2009a) worden de klachten van de bewoners over onder andere de Gouwstraat (grenzend aan het Gouwplein) door de gemeente als volgt samengevat:

²⁶ In 2002 kwam Rotterdam met de 'stadsmarinier', deze ambtenaar moeten in nauwe samenwerking met diverse diensten de problematiek in specifieke wijken in kaart brengen en aanpakken (De Pers, 2008a, Rotterdam.nl, 2012a; 2012b; hetCVV.nl 2010).

Problemen volgens de gemeente

- *Veel van de overlast wordt veroorzaakt door of is gerelateerd aan de straathandel, drugs- en alcoholgebruik.*
- *Tot laat in de avond en ook in het weekeinde hebben buurtbewoners last van geluidsoverlast van rondhangende mannen (van 18 tot 50 jaar) die op diverse straathoeken staan en met elkaar (op luide toon) converseren onder invloed van alcohol en drugs.*
- *Voorbijgangers worden geïntimideerd.*
- *De kwaliteit van de leefomgeving wordt verstoord door overtredingen van de APV zoals wildplassen, schoppen tegen deuren en ramen, vernieling en het gooien van afval op straat, negeren van het samenscholingsverbod en fietsen op de stoep.*
- *Speeltuinen en parken worden oneigenlijk gebruikt door de clientèle en de dealers.*
- *Er is sprake van overlastgevend autoverkeer zoals dubbel parkeren, (deels) op de stoep parkeren, stationair draaiende motoren, agressief verkeersgedrag en geluidsoverlast vanuit de voertuigen.*

Bron: (GR, 2009a)

Figuur 3

Aanvullend op de probleemanalyse uit het integraal Wijk Actie Programma Oud-Charlois (GR, 2009a), analyseert Jurrian Arnold, werkzaam bij de Veldacademie²⁷, dat de kern van het probleem op het Gouwplein een gebrek aan sociale controle is. Het is niet duidelijk van wie het plein precies is. Daarnaast is het niet mogelijk om de jongeren die op het pleintje rondhangen, te ontwijken, waardoor bewoners zich bedreigd voelen (Arnold, 2009: 21).

In 2010 is op initiatief van bewoners een werkgroep gestart om de problematiek van het Gouwplein aan te pakken. Deze werkgroep wordt gecoördineerd door de Veldacademie onder leiding van Arnold.

In deze werkgroep waren niet alleen de bewoners vertegenwoordigd, maar ook woningcorporatie Woonstad, lokale kustenaars, opvangtehuis voor mensen met psychiatrische problemen LOPP en de dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting (dS+V)²⁸ (Veldacademie, 2011a). Niet iedere betrokkene in dit proces zal dezelfde perceptie van de problemen op het Gouwplein hebben

²⁷ De Veldacademie is onderdeel van Bureau Frontlijn (Veldacademie, 2011a) dat in 2006 is opgericht als projectbureau van de Gemeente Rotterdam om naar integrale oplossingen te zoeken voor problemen in de Rotterdamse achterstandswijken (Rotterdam.nl, 2012d).

²⁸ Voor een uitgebreide behandeling van de participatie bewoners in dit proces, zie: Otterspeer (2012b).

gehad. En de aanleiding om deel te nemen aan deze werkgroep kan per actor ook zeer uiteen hebben gelopen.

Toch noemen veel betrokkenen wel ongeveer dezelfde soort problematiek. Zo schrijft Van Heuvelen namens woningcorporatie Woonstad:

“Met name het groenplaatsje met enkele grote bomen is de omwonenden een doorn in het oog. Het is een slecht onderhouden, verwaarloosd stuk groen dat vooral dienst doet als poepveldje voor honden. Bewoners en kinderen komen er niet graag. Er is bovendien een samenscholingsverbod van kracht om de overlast van hangjongeren tegen te gaan.” (Van Heuvelen, 2011).

Uit interviews met bewoners die deelnamen aan de werkgroep (Otterspeer, 2012a; Interview Zolak), bleek dat de bewoners²⁹ daarvoor diverse redenen hadden. Sommigen noemden de ontmoeting met medebewoners als belangrijke drijfveer, anderen maatschappelijke betrokkenheid en weer een ander wilde dat er weer kinderen op het pleintje zouden kunnen spelen.

Wat betreft de problematiek van het Gouwplein noemt de één drugsoverlast, een ander noemt het plein *“vies en gevaarlijk”* (Otterspeer, 2012a). Ook het vertrek van ondernemers uit de buurt wordt genoemd. Aanpak van de locatie moet leiden tot een *“economische boost”* van de buurt. De plek wordt over het algemeen door de bewoners als onprettig bestempeld. De repressie door middel van het samenscholingsverbod bleek niet te werken en er werd geen onderhoud meer gepleegd. Eén van de bewoners noemt de locatie *“een soort hotel”*, waar verslaafden in de bosjes sliepen.

Wat verder ook de motieven van de actoren om deel te nemen aan dit proces mogen zijn geweest en welk gewicht de betrokkenen ook aan de verschillende problemen mogen hebben toegekend, het is duidelijk dat de veiligheidsproblematiek een belangrijke aanleiding is geweest voor de aanpak van het plein. Daarop zullen zal in het vervolg worden geconcentreerd.

De veiligheidsproblemen die op het Gouwplein speelden kunnen derhalve worden samengevat als:

²⁹ Om redenen van vertrouwelijkheid zijn de namen van de geïnterviewden niet opgenomen in dit document.

Problemen

Drugs-/drankoverlast

Geluidsoverlast door rondhangende mannen

Intimidatie

Verstoorde kwaliteit leefomgeving door:

- **Wildplassen**
- **Vernielingen**
- **Vervuiling**

Oneigenlijk gebruik speeltuinen

Bron: (GR, 2009a; Veldacademie, 2011a; Interview Van der Pols)

Figuur 4

8.1. De herinrichting

In 2010 wordt gestart met het ontwerp van een herinrichting van het plein. Er werd besloten dit in fasen te doen (Veldacademie, 2011).

Bron: Veldacademie, 2011: 4
Figuur 5

De eerste fase van het project bestond uit enerzijds het aanpakken van de verloedering door het opruimen van de rommel en snoeien van het struikgewas en anderzijds het aanleggen van een speeltuin en het herinrichtingen van het gebied. In september 2011 is de eerste fase van het herinrichtingproject voltooid (Simpelaar, 2011). Omdat alleen deze fase is voltooid, zal dit onderzoek zich alleen richten op de ingrepen die in deze fase zijn uitgevoerd.

De ingrepen die in deze fase werden uitgevoerd, voltrekken zich op drie sporen. Het eerste spoor is de aanpak van de verloedering en vervuiling. Hiervoor werden twee middelen gekozen. Allereerst werden de bosjes op het pleintje verwijderd (Veldacademie, 2011: 7). Daarnaast werd een eenmalige schoonmaakactie gehouden om de randen van het pleintje schoon te maken. Bovendien werden er afspraken gemaakt met de opvang voor psychiatrische patiënten in Rotterdam Zuid (LOPP). Deze organisatie zou in het vervolg zorg dragen voor het onderhoud van het plein (Deelgemeente Charlois, 2011a; Interview Zolak). Dit is een belangrijk onderdeel van de aanpak van het plein (Otterspeer, 2012a) en werd vastgelegd in een zelfbeheercontract (Charlois, 2011).

Ten tweede moest het plein een duidelijke eigendomstoewijzing krijgen. Het moest veranderen van een niemandsland in een plek die 'eigendom' is van de buurt. Dit betreft niet de financieel-juridische status van het stuk grond, maar het gevoel dat de buurtbewoners 'eigenaar' zijn van het pleintje. En er dus niet alleen gebruik van gaan maken, maar zich er ook verantwoordelijk voor te voelen.

Het contract dat met LOPP werd gesloten kan ook in dit licht worden gezien. Hiermee werden de cliënten van LOPP, die voorheen een belangrijk onderdeel vormden van de drugsproblematiek op het plein (Interview Zolak; Van der Pols), verantwoordelijk gemaakt voor het onderhoud van het plein. Bovendien werd een speeltuin aangelegd waarmee het gebied een duidelijke markering en functie kreeg. Bovendien werden daardoor de gebruikers duidelijk gedefinieerd, namelijk kinderen.

Tot slot beoogden de voorgaande middelen het vereenvoudigen van een derde middel: het creëren van een ontmoetingsplek op het plein. Het pleintje moet niet langer een onveilig hoekje zijn maar een plek waar mensen elkaar ontmoeten. Om dit te bereiken is er een speeltuin en een aantal zitplekken aangelegd.

8.2. Effectiviteitonderzoek

Het onderzoek naar de effecten van de herinrichting op de veiligheidssituatie op het Gouwplein heeft zich voltrokken op drie niveaus. Allereerst is gekeken naar de politiegegevens met betrekking tot het plein.

Daarnaast is, door middel van enquêtes onderzoek gedaan onder zowel bewoners als bezoekers van het plein. De resultaten zullen hieronder besproken worden.

8.2.1. Politiegegevens

Voor de politiegegevens van zowel misdrijven als meldingen, is een selectie gemaakt op grond van postcodes. Een misdrijf is een incident, dat juridisch geclassificeerd kan worden als misdrijf en

waaraan door de politie een persoon gekoppeld kan worden met de rol van aangever, verdachte of slachtoffer. Met een melding wordt een, via de meldkamer binnengekomen, incident bedoeld³⁰.

Het Gouwplein heeft geen eigen postcode, daarom is een selectie gemaakt op basis van de postcodes van de omliggende straten. Het is aannemelijk dat meldingen met betrekking tot het plein niet alleen gedaan worden vanaf het plein, maar ook vanuit omliggende panden. Daarom zijn deze ook opgenomen in de selectie. Het onderzoeksveld beperkt zich daarmee niet tot alleen het plein. Figuur 6 geeft een overzicht van de postcodegebieden waarvan de politiecijfers zijn gebruikt.

Figuur 6

ook zaken verwerkt die niet beïnvloed worden door de ingreep, zoals verkeersongelukken en bijvoorbeeld relationele problemen zoals burengerucht. Wanneer gekeken wordt naar de in het kader van de problematiek geschetste onderdelen dan kunnen een aantal dingen geconcludeerd worden.

Allereerst laten de meldingen van (drugs-)overlastdrugs en aantasting van de openbare orde sinds 2008 een sterke daling zien. Dit is extra opvallend omdat de coffeeshop aan de Boergoensstraat onverminderd actief is.

Er is daarentegen een stijging van vernielingen sinds 2010. Openlijke geweldpleging tegen personen, bedreiging, mishandeling, straatroof, overval en zakkenrollerij, samengevat onder de noemer 'straatgeweld', is tussen 2010 en 2011 sterk gestegen. Dit is ten dele te wijten aan een stijging van het aantal bedreigingen.

Wanneer de selectie in totaal wordt gezien ontstaat de indruk uit de politiecijfers dat het sinds 2008 iets veiliger is geworden op straat.

De politiecijfers (zie bijlage A2) van 2006 tot 2011 laten een lichte daling van het aantal misdrijven zien. Daarnaast zijn de meldingen toegenomen in 2008 en 2009, om daarna weer terug te keren op het oorspronkelijke niveau.

De ingreep heeft zich echter geconcentreerd op specifieke problemen. In de politiecijfers zitten

³⁰ Meestal via het algemene alarmnummer 112 of uit eigen waarneming van de politie.

8.2.1.1. Verwachting

De ingreep is echter nog maar kort geleden gedaan waardoor een trend nog lastig te ontdekken kan zijn. Het jaar 2012 is nog niet voorbij en er zijn alleen cijfers beschikbaar met betrekking tot het eerste vijf maanden.

Om dit probleem gedeeltelijk te ondervangen is de aanname gedaan dat de lijn van de eerste vijf maanden van 2012 zich zal voortzetten gedurende de rest van het jaar. Voorgaande jaren waren de eerste vijf maanden van het jaar gemiddeld goed voor 45% van de geregistreeerde misdrijven en 39% van de meldingen. Daarom zijn de meldingen en misdrijven van 2012 in lijn met deze verwachting vermenigvuldigd. Zo kan een voorspelling worden gedaan met betrekking tot de trend waarin de meldingen en misdrijven zich zullen gaan voltrekken.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	gem. totaal
misdrijven	46,8%	36,6%	47,8%	50,0%	26,1%	45,8%	42,2%
misdrijven overig	58,8%	75,0%	0,0%	50,0%	60,0%	45,5%	48,2%
meldingen	29,4%	37,8%	38,7%	46,6%	35,2%	38,0%	37,6%
meldingen overig	N.A.	32,1%	52,9%	40,5%	34,5%	50,0%	42,0%
gem. misdrijven	52,8%	55,8%	23,9%	50,0%	43,0%	45,6%	45,2%
gem. meldingen	29,4%	35,0%	45,8%	43,6%	34,8%	44,0%	38,8%

Figuur 72

Daaruit komt de verwachting naar voren dat zowel het aantal misdrijven als het aantal meldingen in 2012 minder zal zijn dan in 2011.

8.2.1.2. Veiligheidsindex

Hoewel er uit de politiecijfers een daling blijkt van de onveiligheid op het Gouwplein, is het goed om te kijken naar de omgeving. Uit de Rotterdamse veiligheidsindex (GR, 2007; GR, 2012a) blijkt dat er in Oud-Charlois een lichte daling van de onveiligheid is geregistreerd. De tendens de veiligheidsindex laat zien komt echter grotendeels overeen met de tendens die zichtbaar is bij de politiecijfers van het Gouwplein.

Oud-Charlois	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Indexscore	5,0	5,1	4,6	5,7	6,3	5,9	6,4	N.A.	6,3
Categorie	bedreigd	bedreigd	probleem	bedreigd	aandacht	bedreigd	aandacht	N.A.	aandacht

Bron: GR, 2007; GR, 2012a

Figuur 8

Derhalve lijkt de situatie op het Gouwplein niet erg af te wijken van de rest van Oud-Charlois. Al met al kan op grond van de politiecijfers met de nodige voorzichtigheid worden geconcludeerd dat er

sinds 2008 een bescheiden daling is van overlast en aantasting van de openbare orde. Ook drugsoverlast is sinds die tijd verminderd.

Dergelijke dalingen zijn echter niet te koppelen aan de aanpak van het Gouwpleintje in 2011. Sterker nog, sinds 2010 zijn zowel vernielingen als straatgeweld toegenomen.

8.2.2. Bewonersonderzoek

De politiecijfers hebben echter de nodige beperkingen. Ze geven een beeld van een gebied dat groter is dan alleen het Gouwplein.

Bovendien hebben diverse auteurs gewezen op de ondoorzichtige relatie tussen feitelijke onveiligheid en de perceptie van de onveiligheid (Van Gernerden en Staats, 2006; Minnery en Lim, 2005: 331). Daarom is door middel van enquêtes onderzoek gedaan naar de perceptie van de veiligheid op het Gouwplein.

Het pleintje wordt ingesloten door panden die aan een vijftal straten liggen. De bewoners van deze panden worden als directe betrokkenen gezien. Het betreft 65 adressen aan de Schilperoortstraat; 60 adressen aan de Gouwstraat; 16 adressen aan de Katendrechtse Lagedijk; 25 aan de Boergoensestraat en 39 aan de Frans Bekkerstraat (GisWeb.nl, 2012). In totaal levert dit 205 adressen op die in aanmerking komen voor onderzoek.

Rotterdam kampt echter met veel leegstand. In dit gedeelte van Rotterdam bedroeg de leegstand in 2011 12,18% (GisWeb.nl, 2012). Gezien de economische ontwikkelingen kan worden aangenomen dat dit cijfer in 2011 en 2012 in ieder geval niet lager is geworden (Kouwenhoven, 2012). Zo staan er in de Boergoensestraat vijf van de tien winkelpanden leeg.

Dat laat 180 adressen over, waarvan bij 30 adressen³¹ een vragenlijst is ingevuld. Bijlagen A1 en A3-A7 geven een overzicht van de uitkomsten. Van de ondervraagden was 53,3% man en woonde de overgrote meerderheid (93,3 %) er al voor de herinrichting. Bovendien bleken veel bewoners vaak (70% minimaal één keer per week) langs het plein te komen. De bewoners komen vooral overdag langs het plein. Slechts 8% van de bewoners geeft aan er door de week 's nachts ook wel eens langs te komen³².

Hoewel veel bewoners langs het pleintje lopen, gaan minder er ook daadwerkelijk zitten. 58% loopt er graag of heel graag langs, terwijl 7% aangeeft er niet of helemaal niet langs te lopen. Echter, 43% geeft aan er ook graag op te komen, terwijl 17% aangeeft er niet of helemaal niet op te komen. De groep mensen die neutraal is ten aanzien van langs of op het plein lopen of verblijven blijft constant (35%). De meeste mensen (63%) zijn dan ook vooral onderweg ergens naar toe, wanneer ze op het pleintje zijn.

³¹ Dus 16,7% van het totaal aantal adressen.

³² In het weekend is dit 11%.

Een verklaring kan worden gezocht in het feit dat het pleintje vooral wordt gezien als speeltuin, waar men, als men geen kinderen heeft niets te zoeken heeft. Zo gaf een respondent aan zelf *“graag een stickie te roken, maar niet op het pleintje, want dat is voor de kinderen”*. Een ander vertelde dat hij er alleen kwam als hij een vriend op bezoek had die wel kinderen had. Hij behoorde daarbij tot de groep van 18% die er komt vanwege de spelende kinderen. Een hondenbezitster kwam dagelijks langs het pleintje om de hond uit te laten, maar zei daar expliciet bij: *“maar ik laat de hond daar niet poepen”*.

Momenteel ervaart 70% bijna- tot totaal geen overlast van het pleintje. 30% geeft aan dat wel te ervaren. Opvattingen over overlast lopen echter zeer uiteen. Zes mensen geven aan overlast³³ te ervaren van het pleintje. Toch nemen zestien mensen onderdelen waar, die als overlast kunnen worden gekwalificeerd. Bewoners zijn gewend aan tal van gedragingen die als overlast worden aangemerkt en ervaren dat niet als overlast. Een respondent zei daarover: *“Het blijft Rotterdam-Zuid, waar alles wat normaal niet mag wel mag”*.

Gemiddeld benoemt men meer dan één (1,5) punt als overlast. Het verband tussen overlastervaring en de punten die men benoemt is dan ook niet heel sterk (0,6)³⁴.

Van de frequente³⁵ bezoekers (70%) geeft 23,8% aan overlast te ervaren. Van de respondenten die minder dan één keer per week het pleintje bezoekt ervaart slechts 11% overlast.

Geluidsoverlast van rondhangende mannen en vervuiling worden veel genoemd. Gevolgd door oneigenlijk gebruik van de speeltuin, wildplassen en drugs- en drankgebruik.

De ondervraagde bewoners zijn zonder meer positief over de ingreep. 75% van de respondenten, die al voor de ingreep aan het Gouwplein woonde, benoemt één of meerdere punten van de overlast die verbeterd zijn. De frequente bezoekers van het pleintje zijn zelfs nog positiever, daarvan noemt 89% één of meerdere punten die verbeterd zijn.

De overgrote meerderheid (83%) van de bewoners geeft aan zich veilig te voelen op het plein. Sommigen merkten daarbij op dat het in Oud-Charlois sowieso niet erg veilig is. Zes respondenten zeiden uitdrukkelijk dat ze zich alleen overdag veilig voelden, maar 's nachts niet.

Het verband tussen de beleving van overlast en een gevoel van veiligheid is dan ook zeer sterk (-0,81)³⁶. Uit de verbeteringen die de bewoners aangaven werd al duidelijk dat men tevreden is over de herinrichting. Dit komt overeen met de uitkomsten bij deze vraag: 80% is tevreden, waarvan 67% zelfs absoluut tevreden is.

³³ 5 zijn het eens en 1 totaal eens met de stelling dat ze overlast ervaren van het pleintje.

³⁴ Y = overlast, X = aantal meldingen (/8*5); Intersect: 1,3; P-waarden: 1,15E-05 en 0,0006; R²: 0,34.

³⁵ Minimaal één keer per week op of langs het Gouwplein.

³⁶ Y = overlast en X = gevoel van veiligheid; P-waarden: 9,12E-06 en 0,0016; intersect: 5,18; R²: 0,31

Van alle bewoners die er voor de herinrichting al woonden, gaf 60% aan dat de situatie veiliger is geworden. De frequente bezoekers waren nog iets positiever, 68% oordeelde dat het op het plein veiliger was geworden door de herinrichting.

Tot slot gaf 87% van de respondenten aan dat, als zij kinderen zouden hebben, die op het plein mogen spelen.

Concluderend kan worden gesteld dat de bewoners overwegend positief zijn over de ingreep. Het merendeel benoemt dat de situatie veiliger is geworden. Blijkt er een sterk verband te zijn tussen de veiligheidsbeleving en de perceptie van overlast.

8.2.3. Bezoekersonderzoek

Ook onder de bezoekers van het Gouwplein is steekproefsgewijs een onderzoek gedaan. Een overzicht van de uitkomsten bevindt zich in bijlagen A1 en A3-A7. Daarvan ligt de N een stuk lager (18). Ook de gemiddelde leeftijd ligt met circa 20 jaar lager dan die van de bewoners (gem. 40 jaar). Dat ligt in lijn met de verwachting, want het merendeel betreft jongeren die er spelen (47,5%) of zitten (47,5%). 44% van de bezoekers, kwam voor de herinrichting ook al op het Gouwplein. De reden hiervan kan gezocht worden in het feit dat de bezoekers uit de buurt van het plein komen. 76% komt uit Oud-Charlois, 41% woont zelfs aan het Gouwplein. De overige respondenten kwam uit de rest van Rotterdam. Dit ondersteunt de gedachte dat het Gouwplein met name als buurtpleintje fungeert.

Veel (77%) van de bezoekers komen er dan ook wekelijks; 39% van de bezoekers komt er zelfs dagelijks. Het bezoek speelt zich grotendeels af in de middag (50% weekend / 67% door de week). Slechts 5% van de respondenten komt ook 's nachts op het plein.

De waardering voor langs het plein lopen of erop verblijven is omgekeerd bij de bezoekers, ten opzichte van de bewoners waarbij juist het erlangs lopen hoger werd gewaardeerd.

Met betrekking tot de overlastbeleving zijn de meningen verdeeld. Van de bezoekers ervaart 55% geen overlast, terwijl 39% weldegelijk overlast ervaart. Ook hier zou er verwarring kunnen zijn over wat als overlast moet worden gezien. Slechts twee respondenten noemen namelijk geen vorm van overlast zodra naar specifieke zaken wordt gevraagd. Gemiddeld benoemen de bezoekers zelfs 2,4 overlastpunten, wat meer is dan de bewoners (1,5).

Vooraf geluidsoverlast van rondhangende mannen en vervuiling worden genoemd. Wat overeenkomt met het beeld dat uit het onderzoek onder de bewoners naar voren kwam.

Anders dan bij de bewoners levert de perceptie van overlast en onveiligheidsgevoelens geen duidelijke correlatie op (-0,05)³⁷, maar de feitelijke overlast³⁸ en onveiligheidsgevoelens wel. De correlatie is -0,48³⁹. Dit doet vermoeden dat voor bezoekers de feiten een belangrijkere rol spelen.

³⁷ Y = perceptie van de overlast en X = veiligheidsgevoelens; P-waarden: 0,013 en 0,85 (niet significant); intersect: 2,9; R²: 0,002.

Wat betreft de herinrichting valt eenzelfde beeld te zien als bij de bewoners: 83% van de bezoekers noemt verbeteringen van overlast. Op vrijwel alle onderdelen, behalve vervuiling, wordt verbetering genoemd waarbij het wildplassen het beste scoort.

64% vindt dat het veiliger is geworden op het pleintje. Van de respondenten die voor de herinrichting op het pleintje kwamen, vindt zelfs 38% dat het veiliger is geworden. Deels kan het zijn dat de respondenten voor de herinrichtingen niet op het pleintje kwamen vanwege de onveiligheid of 'ongezelligheid' van de plek.

Toch voelen de bezoekers zich niet uitgesproken veilig op het pleintje. 56% voelt zich er veilig (11% absoluut veilig), terwijl 22% aangeeft zich niet (11% absoluut niet) veilig te voelen. Toch geeft de meerderheid (61%) aan dat ze hun kinderen op het pleintje zouden laten spelen.

Ten opzichte van de bewoners ontstaat het beeld dat de bezoekers minder uitgesproken positief zijn over het pleintje. Hoewel 75% tevreden is met de herinrichting, lijkt er nog wel het één en ander verbeterd te kunnen worden. Bovendien was er geen significant verband tussen het gevoel van veiligheid van de bezoekers en de tevredenheid over het plein⁴⁰.

8.3. Subconclusie

Uit het onderzoek blijkt allereerst dat diverse zaken, zoals (drugs-) overlast en aantasting van de openbare orde, in de politiecijfers gedaald. Maar de dalingen zijn niet te koppelen aan de ingreep en zijn ze al begonnen in 2008.

Ten tweede kan met betrekking tot de perceptie van onveiligheid uit zowel het bewoners- als het bezoekers onderzoek worden geconcludeerd dat men zich inderdaad veiliger voelt. Bovendien melden zowel de bewoners als bezoekers ook dat ze op specifieke onderdelen minder overlast ervaren. Over het algemeen voelt men zich dus zeer veilig en zegt de overgrote meerderheid dat hun (eventuele) kinderen er mogen spelen.

Bovendien is een direct omgekeerd evenredig verband vastgesteld tussen de perceptie van overlast en gevoelens van onveiligheid bij bewoners. Bij bezoekers bleken de gevoelens van onveiligheid echter sterker samen te hangen met de door hen geregistreeerde overlast.

Daarnaast blijkt de strategie van eigendomstoekenning goed te werken en wordt het pleintje met name gebruikt door kinderen. Alhoewel door de buurtbewoners het pleintje ook een belangrijke doorgangsroute is.

³⁸ De zaken die de respondenten benoemen.

³⁹ $Y = \text{benoemde overlast} (/8*5)$ en $X = \text{veiligheidsgevoelens}$; P-waarden: 4,89E-05 en 0,0085; intersect: 3,15; $R^2: 0,35$.

⁴⁰ $Y = \text{tevredenheid}$ en $X = \text{veiligheidsgevoelens}$; P-waarden: 0,0026 en 0,215; intersect: 2,85; rco: 0,2935; $R^2: 0,107$.

8.3.1. Beleidstheorie en doelen

8.3.1.1. *Pre-herinrichtingssituatie*

De aanpak op het Gouwplein kan gekoppeld worden aan de literatuur. Voor de ingreep had het Gouwplein alles in zich om een slecht functionerend plein te worden. Het was een stedelijk restruimte, waar weinig zonlicht kwam en waar de huizen vanaf gekeerd staan. Zowel Jacobs als Whyte wijzen er op dat dergelijke ruimtes weinig aantrekkingskracht hebben.

Bovendien ontbrak het op het Gouwplein aan natuurlijke controle (Newman) of ogen op de straat (Jacobs).

Er was veel vervuiling aanwezig op het pleintje. Wanneer dergelijke vervuiling niet opgeruimd wordt, is er vanuit de Broken windows theorie aanleiding om te denken dat dit eenvoudig tot een vicieuze cirkel van overlast en criminaliteit kan leiden.

En dat is ook wat er is gebeurd: het Gouwplein ontwikkelde zich tot het privégebied van een groep Antillianen. Ze konden er doen en laten wat ze wilden, wat resulteerde in overlastgevend en illegaal gedrag (vgl. Gijsberts et. al., 2012: 206). Bovendien was deze in bezit name van het pleintje dermate sterk dat overige individuen het pleintje meden. Daarom werd deze claim op het territorium als onwenselijk gezien.

Dit alles had tot gevolg dat de plek zich heeft ontwikkeld tot een pleintje waar kinderen niet willen spelen, hetgeen volgens Jacobs symbolisch is voor het slecht functioneren van een publieke ruimte.

8.3.1.2. *Aanpak overlast*

De aanpak voorafgaand aan de herinrichting valt het beste te duiden als een combinatie van twee vormen van aanpak.

De overlast werd vooral veroorzaakt door een groep Antilliaanse mannen, een risicogroep waar Gijsberts en anderen (2012: 206) al op wezen. Allereerst werd er een samenscholingsverbod en een alcohol- en drugsverbod ingesteld, waardoor het mogelijk werd om overlastgevers te vervolgen. Dit valt te duiden als Reguleringsaanpak.

Ook werd er een stadsmarinier op het plein geplaatst die zo toezicht kon houden op het plein. Daarnaast kwam er cameratoezicht in heel Oud-Charlois. Dergelijke aanpak valt te duiden als de Panopticon-aanpak.

8.3.1.3. *Herinrichting*

Met de herinrichting is echter ingezet op een combinatie van twee andere vormen van aanpak. Allereerst is er het opruimen van afval. Van Heuvelen spreekt in dit kader over het “*omtoveren*” van

een “vies poepveld” tot “een mooie speel- en ontmoetingsplek voor de buurt waar het goed toeven is” (Van Heuvelen, 2011).

Hierin vallen de contouren van de Broken windows theorie van Wilson en Kelling en kan dus geduid worden als Orde-aanpak.

Zowel de bewoners als de bezoekers van het pleintje geven aan dat er vervuiling en (in mindere mate) vernielingen op het pleintje zijn. Deze registratie van de bewoners en bezoekers hoeft poging van LOPP en de gemeente om de locatie schoon te houden niet tegen te spreken. Een toename van het aantal bezoekers en het feit dat in de ochtend wordt schoongemaakt waarna bezoekers overdag vervuiling achter laten, kan ook oorzaak zijn van deze klachten.

Bovendien voelt de overgrote meerderheid van de bewoners zich veilig op het pleintje. Daarom lijkt deze casus geen aanleiding te geven tot het leggen van een verband tussen het opruimen van rommel en een veiligheidsgevoel.

Het middel dat werd ingezet om het pleintje schoon te houden, namelijk de samenwerking met LOPP sluit aan op een tweede theorie, namelijk de ideeën met betrekking tot het gevoel van verantwoordelijkheid dat mensen moeten hebben voor een locatie. In dit geval is deze verantwoordelijkheid zelfs formeel toegekend aan deze, aan het pleintje gevestigde, organisatie. Hiermee werd LOPP niet alleen gebruiker, maar ook medeverantwoordelijk. Dit sluit nauw aan bij de theorie van Altman met betrekking tot de toedeling van territoria. En ook de aanleg van een duidelijk gemarkeerde speeltuin valt te verstaan in de termen van Altman's territoria en het belang van een duidelijke scheiding tussen publiek en privaat. Dit valt onder de Regulering-aanpak.

Tot slot valt ook het transformeren van de plek van een te vermijden locatie in een ontmoetingsplek te duiden vanuit de literatuur. Hierin valt, wat Jacobs “*ogen op de straat*” (1961: 35) noemt.

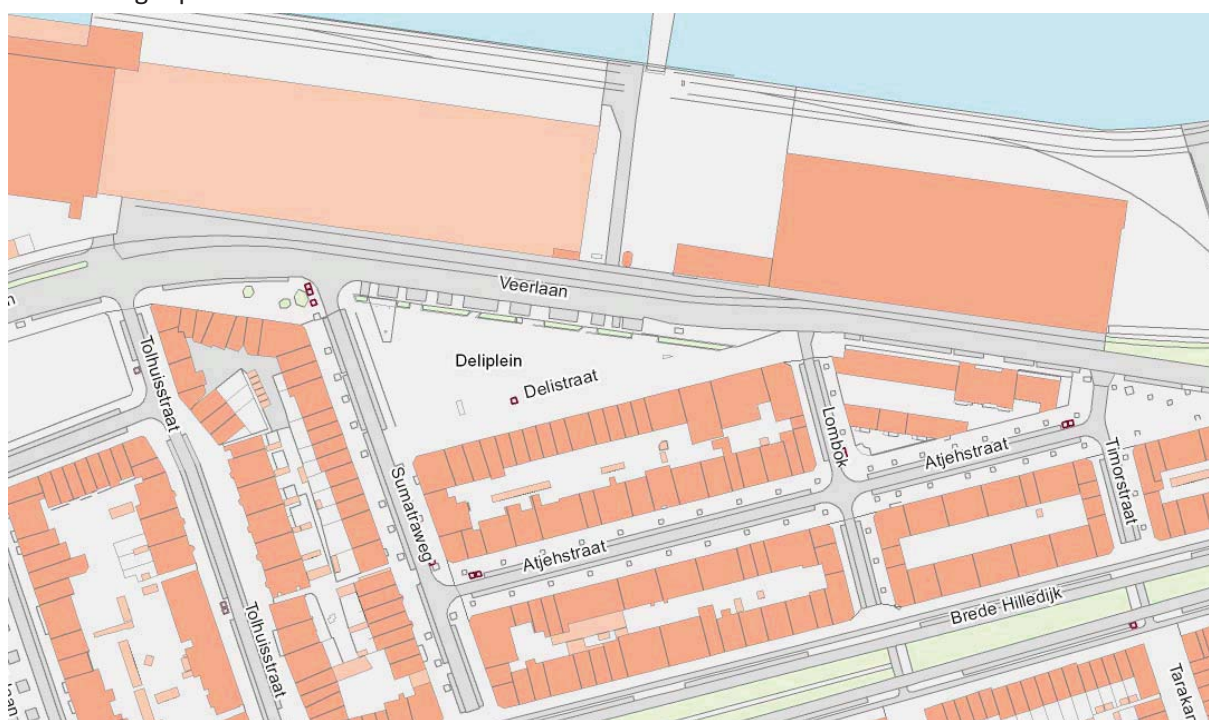
Voor het merendeel van de bewoners is het Gouwplein een doorgangsroute. De bezoekers bestaan echter hoofdzakelijk uit mensen die er zitten of komen vanwege spelende kinderen of kinderen die er zelf spelen. Daarmee heeft het pleintje als speelplek een functie gekregen. Dat wordt bevestigd door de overgrote meerderheid die bevestigd dat zijn of haar kinderen op het Gouwpleintje zouden mogen spelen. Toch is er geen sterk en duidelijk verband tussen veiligheidsbeleving en de vraag of kinderen er mogen spelen.

9. Deliplein

Net als het dorp Charlois, werd ook het dorp Katendrecht eind 19de eeuw door de stadsuitbreidingen van Rotterdam opgeslokt. Het oorspronkelijke dorp werd afgebroken om plaats te maken voor haventerreinen (Dehaene en Vervloesem, 2012: 17-21; Rebel en Vermeer, 1994: 261; 282-283; Kooijman, 2011: 11).

Zo werd Katendrecht een buitendijks schiereiland tussen de Maas- en Rijnhaven dat deel uitmaakt van wat nu de deelgemeente Feijenoord in Rotterdam Zuid is (Kei, 2008). Doordat het als schiereiland enigszins afgelegen lag, ontwikkelde het een aparte volkscultuur die bepaald werd door de havens (Dehaene en Vervloesem, 2012: 17-21; Rebel en Vermeer, 1994: 282-283; Kooijman, 2011: 11).

In 1894 werd de Delistraat gebouwd, waaraan een pleintje ontstond wat het Deliplein wordt genoemd. Anders dan het Gouwplein, is het Deliplein een bewust door bebouwing omsloten plein: een gesloten plein. Het heeft niet zozeer recreatie- en speeldoeleinden, maar krijgt haar functie door de voorzieningen. In de terminologie van Klaassen (1994) is het plein derhalve te typeren als een voorzieningenplein.

Bron: GisWeb, 2012
Figuur 9

Al snel groeide de straat en het pleintje uit tot een 'vermaakkwartier' met prostitutie en zeemanskroegen (GAR, 2012a; Kooijman, 2011: 11). De goedkope woningen trokken na de Eerste Wereldoorlog veel Chinezen aan, die naar Rotterdam waren gekomen (Rebel en Vermeer, 1994: 282-283; Kooijman, 2011: 11).

Ze verbleven vaak in logementen waarvan er zich in 1922 al zestien in de Delistraat bevonden. Bovendien vestigden zich er veel opium- en goketablisementen. Zo ontwikkelde Katendrecht zich tot het 'Chinatown'⁴¹ van Rotterdam (Dehaene en Vervloesem, 2012: 21-22; GAR, 2012a).

Na de Tweede Wereldoorlog waren de meeste Chinezen weggetrokken uit Katendrecht⁴², maar desalniettemin bevond zich er veel detailhandel en horeca. Het gebied ontwikkelde zich langzaam maar zeker tot de rosse buurt⁴³ van Rotterdam (Rebel en Vermeer, 1994: 282-283).

In de jaren zeventig en tachtig nam zowel de overlast van de prostitutie als het verzet ertegen toe. Het gebied werd vanaf 1974 als stadvernieuwingsgebied aangemerkt en de politie begon streng op te treden tegen horeca- en prostitutie-excessen. Bovendien werden veel woningen opgeknapt of vervangen (Rebel en Vermeer, 1994: 282-283). Zo verdeen de prostitutie uit Katendrecht (GAR, 2012a; Kooijman, 2011: 13).

In de jaren '90 vertrok havenbedrijf Hanno en schiep daarmee ruimte voor verdere nieuwbouw. Door het verdwijnen van bedrijvigheid werd Katendrecht ervaren als een *"troosteloze boel"*. De leegstand en slechte kwaliteit van de woningen, trok met name kansarmen uit andere delen van Rotterdam aan (Historisch Katendrecht, 2012). In de wijk ontstonden daardoor veel problemen. De werkloosheid lag boven de 40%, veel woningen waren verouderd en bedrijfspanden stonden leeg (Kooijman, 2011: 14).

Mede daardoor kende Katendrecht veel onveiligheid. Een wijkschouw in 2001 (Kooijman, 2011: 14) en een onderzoek in 2002 (Kei-Centrum, 2002) lieten zien dat zowel sociale cohesie als onveiligheid erg hoog waren. Met de markering van het Deliplein als Groeibriljant, waarover later meer, Katendrecht als kanszone, en de campagne *"Kan jij de Kaap⁴⁴ aan?"*, wordt vernieuwing en renovatie ingezet en werden kansrijke buitenstaanders aangemoedigd zich te vestigen in Katendrecht.

Vanaf 2005 is er een transformatie van de wijk ingezet. Er werden 17000 woningen op het voormalige haventerrein gerealiseerd. Bovendien werden bestaande woningen gerenoveerd (Mak, 2011).

Daardoor veranderde de sociaaleconomische situatie van de bewoners op Katendrecht door de uitvoer van nieuwbouw- en renovatieplannen aanzienlijk. Het aantal kansarmen, alleenstaande moeders en gezinnen in de wijk verminderde (Deelgemeente Feijenoord, 2010: 7-8).

⁴¹ Het eerste Chinese restaurant in Nederland bevond zich hier (Kooijman, 2011: 11).

⁴² Dehaene en Vervloesem, (2012: 21-22) schrijven dat dit een door de politie afgedwongen vertrek was.

⁴³ Gedurende de Tweede Wereldoorlog was het dan ook verboden voor Duitse militairen onder de officiersrang, om naar Katendrecht te gaan. De legerleiding niet wilde dat de militairen zich in het Katendrechtse uitgaansleven mengden (Kooijman, 2011: 13).

⁴⁴ De Kaap, is een bijnaam voor Katendrecht.

In 2010 schreef de deelgemeente Feijenoord over Katendrecht dat de wijk ongeveer 3700 inwoners, in 1700 huishoudens heeft, waarvan in vergelijking met de rest van Rotterdam relatief veel kinderen en weinig jongeren (twintigers). Bovendien is de potentiële beroepsbevolking relatief klein. De groep kinderen tot tien jaar bestaat voor het grootste gedeelte (69%) uit niet-Westerse allochtonen. In Katendrecht wonen relatief weinig Turken, maar juist veel Antillianen en Arubanen. Bovendien komt 6% van de bevolking uit China (Deelgemeente Feijenoord, 2010).

De deelgemeente beschrijft de problematiek van Katendrecht als iets wat specifiek te maken heeft met de capaciteiten van de bewoners:

“...taalproblemen, een gebrek aan startkwalificaties en gezondheidsproblemen onder het oudere deel van de beroepsbevolking. Mede hierdoor zijn veel inwoners werkloos en komt een groot deel van de bevolking rond van de bijstand. De armoede- en werkloosheidsproblematiek speelt met name onder eenoudergezinnen. (...) Daarnaast ervaart een groot deel van de bevolking weinig binding met de buurt en zijn veel bewoners ontevreden over de omgang tussen buurtbewoners. (...) Ten slotte is de bevolking ontevreden over (het gebrek aan) fysieke voorzieningen. Daarbij gaat het vooral om winkels en voorzieningen voor geloofsbetuiging.”
(Deelgemeente Feijenoord, 2010: 9).

Ook analyseert de deelgemeente Feijenoord dat er op Katendrecht nog steeds veiligheidsproblematiek, in de vorm van geweld, inbraak, winkeldiefstal en overlast is. Dat laatste heeft niet alleen betrekking op rondhangende overlastgevers, maar ook op vuil naast containers en dergelijk (Deelgemeente Feijenoord, 2010: 12-13).

9.1. Prem in Katendrecht

Dat er dingen veranderden in Katendrecht, was iets wat televisiemakers Prem Radhakishun en Jalal Bouzamour niet was ontgaan. Daarom brachten zij in mei 2008 met een cameraploeg een bezoek aan de wijk Katendrecht, om een reportage te maken over de situatie.

De reportage wordt als volgt ingeleid:

“Dit is een wijk die vroeger bekend stond om zijn illegale cafés, hoeren en het ruige leven van zeelieden, maar tegenwoordig wordt de wijk flink ‘opgepimped’. Er wordt flink gebouwd. Maar ondanks dat je hier prachtige appartementen hebt, heb je hier ook twaalfjarigen die een pistool op je voorhoofd zetten en je beroven. En groepsverkrachtingen waarbij de jongste negen jaar oud is. Dus je vraagt je eigenlijk af wat het effect nu is van die jeugdigen criminelen op al die prachtige plannen hier in Katendrecht.” (Premtime, 2008: 0:30-1:03).

In de reportage ontmoeten de televisiemakers de nodige bewoners van de wijk. Nieuwere bewoners zien de buurt vooral als kansrijk, met de mogelijkheid om uit te groeien tot een mooie plek (Premtime, 2008: 1:30-1:48; 3:06-3:44). Maar met name bewoners die al wat langer in de buurt

verblijven, klagen over overlast en intimidatie van zeer jonge allochtone buurtbewoners (4:15-4:40; 10:27-11:00), die niet aanspreekbaar zijn op hun gedrag (4:52-5:05), en hun ouders ook niet (8:28-10:25). Bovendien wordt geklaagd over overvallen op winkeliers (5:18; 7:11-8:28; 11:12-11:35), waaronder op het Deliplein, en beroving van burgers (5:23-5:53). Iets wat ook gebiedsmanager van Katendrecht Barbera van de Steen toegeeft (5:53-6:54).

Dat een groep jonge jongens voor overlast zorgt op Katendrecht constateren ook de televisiemakers, wanneer ze op het Deliplein gaan filmen. Daar worden ze lastig gevallen (4:40; 10:26). In de reportage wordt duidelijk gemaakt dat ook het filmen op andere plekken onmogelijk wordt gemaakt (17:41-18:18; 20:43-21:30). Prem stelt:

“Binnen de kortste keren moesten we de camera uit doen. De voetbal wordt gebruikt als wapen, de camera werd bekogeld met stenen en bedreigd met stokken.”

Al met al komt het beeld naar voren dat de aanpak van de wijk en de herinrichting van het plein in schril contrast staan met de dagelijkse realiteit, waarin jongeren voor veel overlast en onveiligheid zorgen.

9.2. Aanpak overlast

De uitzending van Prem leidde in de nodige beroering in de gemeentepolitiek (De Volkskrant, 2008; Van Heemst, 2008). In hoeverre deze problemen uitvergroot werden in de uitzending valt lastig vast te stellen. Wel geeft de deelgemeente aan, al op de hoogte te zijn geweest van dergelijke problematiek:

“De signalering door enkele wijkpartijen zoals de KBO⁴⁵ en de twee basisscholen in de wijk in het WVAP 2008⁴⁶ dat sprake was van een vroege ontwikkeling van probleemgedrag en verharding onder kinderen tot 12 jaar, is o.a. door de uitzending van Prem in mei 2008 bevestigd. Deze overlast vond voor een groot gedeelte 's avonds plaats en manifesteerde zich in vervelend en agressief gedrag richting ondernemers, wijkbewoners en instellingen.”
(Deelgemeente Feijenoord, 2010: 23)

Wat duidelijk wordt is dat in 2008 het nodige is gedaan om de overlast aan te pakken. De deelgemeente beschrijft dat in de eerste helft van 2008 *“een crisisaanpak geleid”* heeft *“tot het nemen van een aantal forse maatregelen in de wijk Katendrecht”* (Deelgemeente Feijenoord, 2010: 22). Er werd permanent cameratoezicht ingesteld, preventief gefouilleerd en er kwamen gedragsaanwijzingen voor een tiental tieners onder de twaalf jaar. Bovendien werd het jongerenwerk uitgebreid. De deelgemeente is positief over deze aanpak en schrijft dat door deze

⁴⁵ Dat is de Katendrechtse Bewoners Organisatie (zie: <http://katendrechtsebewonersorganisatie.wordpress.com/>).

⁴⁶ Dat is het Wijkveiligheids-actieprogramma 2008 (Deelgemeente Feijenoord, 2008).

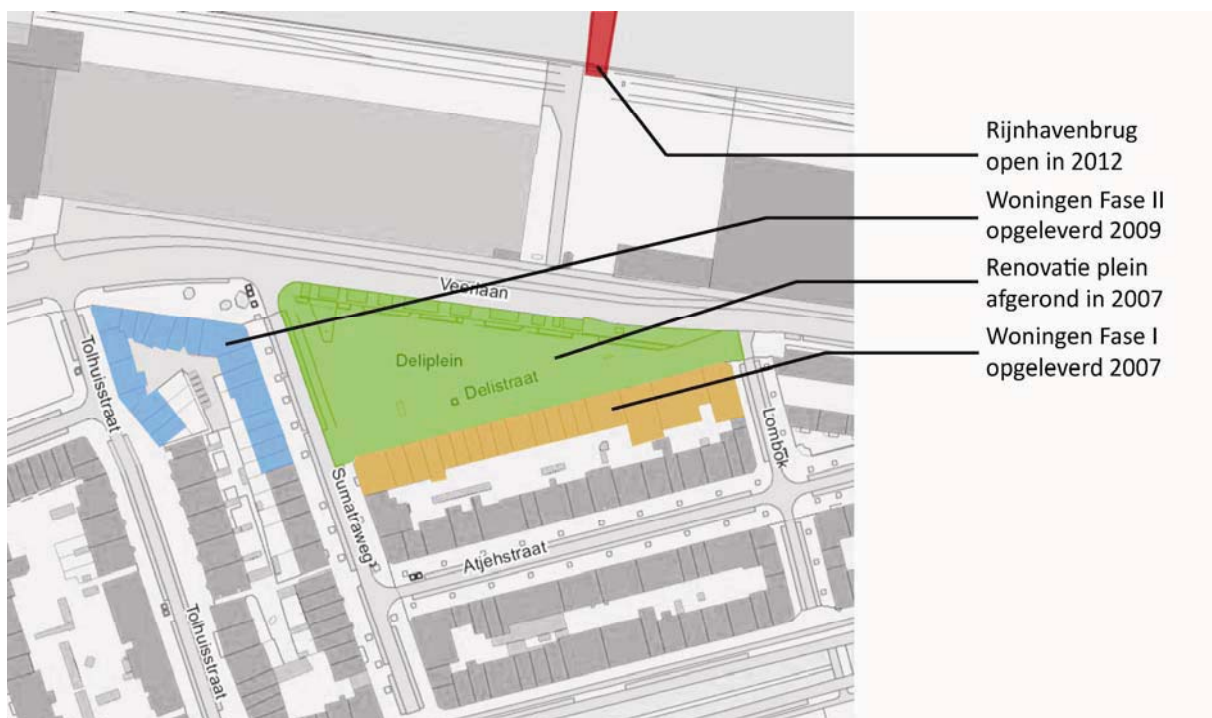
aanpak er sinds de zomer van 2008 geen incidenten meer plaats vinden (Deelgemeente Feijenoord, 2010: 22).

Het is echter de vraag in hoeverre dit ook daadwerkelijk zo is. In 2008 schreef de deelgemeente namelijk ook al over een *“crisisaanpak begin 2007”* naar aanleiding waarvan *“een scala aan maatregelen genomen om geweld en jongerenoverlast tegen te gaan.”* (Deelgemeente Feijenoord, 2008: 6). Want ook toen al ondervonden buurtbewoners overlast van rondhangende jongeren, van wie de aanwezigheid als bedreigend werd ervaren. Bovendien deed zich rond 2006-2007 een toename van geweld door jongeren voor (Deelgemeente Feijenoord, 2008: 6).

Uit de indexscores van de wijk op de Rotterdamse Veiligheidsindex wordt echter duidelijk dat er weldegelijk verbetering is in de veiligheidssituatie in Katendrecht: de wijk steeg van een 5,5 in 2003 naar een 9,0 in 2011 (GR, 2007; GR, 2010a). Niet alleen de veiligheidssituatie is aangepakt, ook de woningvoorraad is veranderd. Veel oude woningen zijn gesloopt of gerenoveerd, zodat er meer variatie in de woningvoorraad is gekomen (Van Steen, 2010).

9.3. De herinrichting

De Delistraat is min of meer het hart van het oude Katendrecht (GAR, 2012a). Rebel en Vermeer, beschrijven hoe daar ook nog iets van het vroegere vermaak te beleven viel (1994: 282-283). In 2000 stond het Deliplein echter nog bekend als *“sociaal onveilig”* (B&W, 2000). Daarom werd in 2000 door de burgemeester en wethouders voorgesteld het plein op te knappen (B&W, 2000).

Bron: GisWeb, 2012
Figuur 30

De burgemeester en wethouders schreven in 2000 over de toenmalige situatie op het Deliplein:

“Het huidige gebruik van het Deliplein is fragmentarisch. Er zijn een gokhal, een tatoeagezaak en een aantal horecazaken gevestigd. Het plein zelf wordt nauwelijks gebruikt en als sociaal onveilig beschouwd.” (B&W, 2000)

Bovendien waren de puien van de panden rond het plein slecht onderhouden en was het plein verwaarloost (Contour, 2008: 17). Een deel van de panden was dichtgetimmerd en stond leeg (Vanschagenarchitekten.com, 2012b).

In het kader van het plan Pact op Zuid werd in Katendrecht een begin gemaakt met de renovatie van de wijk. De kwaliteit van de woningvoorraad moest worden verbeterd, bestrating vernieuwd en er moesten meer groen- en speelplekken worden aangelegd. In het blad Contour (2008: 17) wordt daarover geschreven:

“Het verhogen van de ruimtelijke kwaliteit komt niet alleen het woonplezier ten goede, het doet de sfeer in een wijk ook goed.”

Toenmalig directeur-generaal Wonen, Wijken en Integratie van het ministerie van VROM Leon van Halder merkte in hetzelfde blad op:

“Veilige woningen en veel groen zijn essentieel om een wijk te verbeteren, maar uiteindelijk draait het om de sfeer die er in een wijk hangt.” (Contour, 2008: 20).

Woningcorporatie Woonstad gaf opdracht aan architectenbureau Van Schagen tot de renovatie van de panden rond het Deliplein om *“van het vervallen en deels dicht getimmerde Deliplein weer een kloppend hart van het oude en nieuwe Katendrecht”* (Vanschagenarchitekten.com, 2012b) te maken (Contour, 2008).

Het Deliplein wordt ingesloten door drie straten: de Veerlaan, de Delistraat en de Sumatrastraat. De renovatie van panden verliep in twee fasen. In de eerste fase werden de panden direct aan het plein, in zowel de Sumatrastraat als de Delistraat opgeknapt. daarbij werd de volledige gevel gerenoveerd van de bedrijfsruimtes in de plint van de bebouwing en de bovenliggende woningen. Bovendien werden de woningen verbeterd, trappenhuis en bergingen gerenoveerd en een nieuwe daklaag aangelegd. Daarnaast werd er een mix aangebracht van type woningen. Er kwamen kleine huurwoningen, grote koopwoningen en luxe penthouses. Bovendien werd er gelegenheid gemaakt voor diverse bedrijven, waaronder een tatoeagewinkel, een eetcafé en een theater. Dit werd opgeleverd in 2007 (Vanschagenarchitekten.com, 2012a).

Eenzelfde type ingreep vond ook plaats in de tweede fase en betrof panden op de hoek van de Sumatrastraat, Veerstraat en de Tolhuisstraat opgeknapt. Deze ingreep werd opgeleverd in 2009 (Vanschagenarchitekten.com, 2012b).

Op en rond het Deliplein werden bedrijfsruimten beschikbaar gesteld voor ondernemers. Katendrecht was als kanszone bestempeld wat financiële voordelen opleverde om zich er als ondernemer te vestigen.

In 2004 was het Deliplein door de gemeente Rotterdam uitgeroepen tot 'Groeibriljant' (B&W, 2004; GAR, 2012a). Groeibriljanten waren *“plekken in de stad waar particulier initiatief beloond wordt met een investering van de gemeente, als extra stimulans.”* (Kei-Centrum, 2004).

Er werd op het plein werd een enorm kunstwerk onthuld van Nissim Men van Hydros, een megabillboard van vijfenveertig bij ruim zes meter, waarop een tekening van het uitzicht vanaf de Kaap te zien is. Hiermee werd een aftrap gegeven voor verdere renovatie van het plein en de bebouwing eromheen (Opkatendrecht.nl, 2010; GAR, 2012a).

De renovatie van het plein begon eerder dan de woningen eromheen, al in oktober 2005. Het oude plein, met in het midden een muziektent werd vernieuwd. Het plein kreeg straatbaksteen, wat aansloot bij de overige bestrating in Katendrecht. Bovendien zijn er veel meer bankjes gekomen, langs de rand van het plein (Contour, 2008: 17). In 2007 was de herinrichting van het Deliplein afgerond (PvdA Rotterdam, 2008).

Het Deliplein moest volgens Robert Bergenhenegouwen projectmanager van het gebied, namens de gemeente (Van Steen, 2010) *“een aantrekkelijk uitgaansgebied worden, met niet alleen een culinaire component maar ook veel kunst en cultuur.”*

In februari 2012 werd er de Rijnhavenbrug geopend (Stadshavensrotterdam.nl, 2012), nadat de bouw in februari 2011 gestart was (Rotterdam.nl, 2011a). De 160 meter lange brug vormt de verbinding tussen het schiereiland Katendrecht en de landtong Kop van Zuid. Daarmee worden ook de uitgaansgelegenheden op de Wilhelminapier verbonden met het Deliplein (Colijn.nl, 2012; Rotterdam.nl, 2011a; Van Steen, 2010).

9.4. Effectiviteitonderzoek

Het onderzoek op het Deliplein is dezelfde methode gehanteerd als op het Gouwplein. Wel zijn er naar aanleiding van het onderzoek op het Gouwplein zijn een aantal wijzigingen in de enquêtes voor bewoners en bezoekers aangebracht. Allereerst bleek door de lange duur van de herinrichting het niet handig om te vragen naar één tijdstip. Daarom is er gevraagd hoe lang de respondent al op de locatie woonde. Daarnaast verviel de vraag naar het gebruik van de speeltuin, omdat die er niet is op het Deliplein. Bovendien was er op het Gouwplein expliciet sprake van oudere mannen, die door rondhangen overlast veroorzaakten. Uit de bovenstaande bespreking bleek dat op het Deliplein juist jongeren voor overlast zorgden.

Ook is de vraag naar de relatie tussen onveiligheid en de herinrichting opgesplitst in drie deelvragen. Daarbij is gevraagd naar het effect van respectievelijk de herinrichting van het plein, de renovatie van de woningen en de aanleg van de Rijnhavenbrug, op de veiligheidssituatie.

Tot slot waren zowel het literatuuronderzoek (Bruinsma en Bernasco, 2004: 6) als reacties van respondenten rond het Gouwplein, aanleiding om specifiek te vragen naar de veiligheidsbeleving 's nachts.

9.4.1. Politiegegevens

Figuur 11

op het Deliplein (zie bijlage B2). Vanaf 2008 zijn de misdrijven weer enigszins gestegen. Daarnaast is er in 2010 een piek geweest van het aantal meldingen. Dit wordt veroorzaakt door een grote hoeveelheid meldingen met betrekking tot burengerucht⁴⁷

Voor de analyse van de politiecijfers is gekeken naar een achttal postcodes. Figuur 11 geeft een overzicht van het onderzochte gebied.

Uit de politiegegevens van 2006 tot 2011 blijkt dat er in de periode van 2006 tot 2009 een sterke daling is geweest van het aantal misdrijven en meldingen

Voor het overige sluit de daling van de politiecijfers aan bij de indexscores van de wijk op de Rotterdamse Veiligheidsindex (GR, 2007; GR, 2010a; GR, 2012a).

Katendrecht	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Indexscore	5,5	6,0	6,3	5,7	7,1	7,1	7,6	N.A.	9,0
Categorie	bedreigd	bedreigd	aandacht	bedreigd	aandacht	aandacht	veilig	N.A.	Veilig

Bron: GR, 2007; GR, 2010a; GR, 2012a

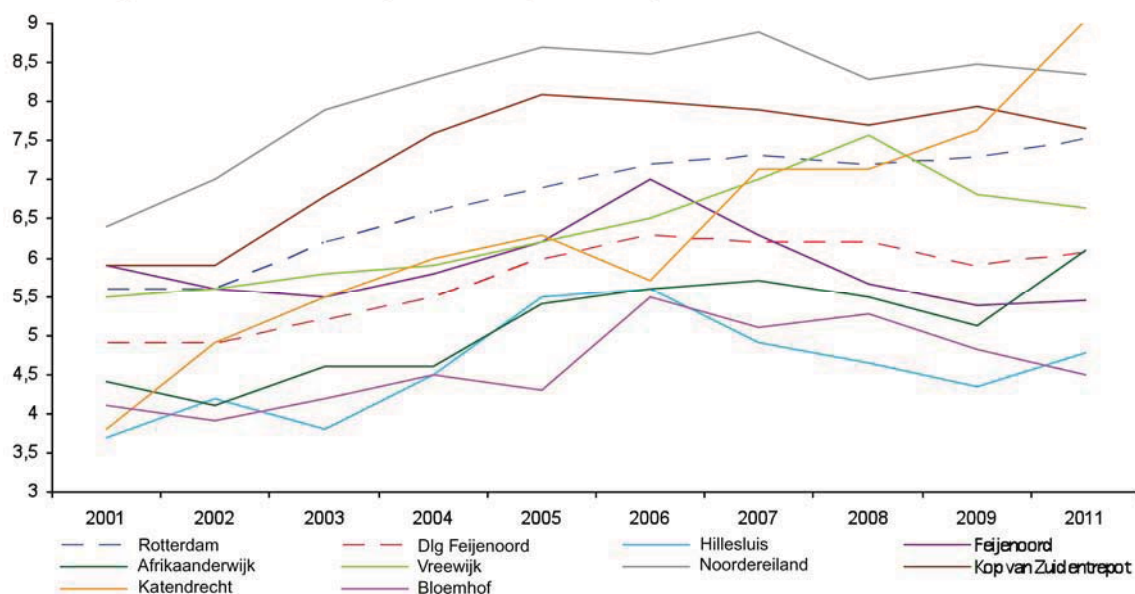
Figuur 42

In de Veiligheidsindex van 2012 wordt Katendrecht geclassificeerd als een veilige wijk, die beter scoort dan de andere wijk in de deelgemeente Feijenoord (GR, 2012a).

Ditzelfde beeld komt ook naar voren wanneer wordt gekeken naar, openlijke geweldpleging, bedreiging, mishandeling, straatroof, overvallen en zakkenrollerij, wat wordt samengevat als 'straatgeweld'.

⁴⁷ Dit betreft 19 van de 34 meldingen in dat jaar.

Ontwikkeling van indexscores van de wijken in de deelgemeente Feijenoord, 2001-2011

Bron: GR, 2012a
 Figuur 53

Zowel vernielingen als allerlei vormen van diefstal van en vanaf voertuigen⁴⁸ laten een schommelend patroon zien van tussen de nul en vijf incidenten per jaar.

Opvallend is daarnaast dat gedurende de gehele periode er geen melding is gemaakt van drugsoverlast en winkeldiefstal. Dit is met name opvallend in vergelijking met het Gouwplein, waar weldegelijk veel drugsoverlast was.

Uit de politiegegevens blijkt niet dat de herinrichting van het plein en de eerste oplevering van de panden eromheen in 2007 een keerpunt is geweest in het aantal meldingen en misdrijven. Vanaf toen is dat aantal zelfs enigszins stabiel gebleven. Alleen straatgeweld nam tot 2008 af, om een tot nu toe stabiele lijn van circa drie incidenten per jaar aan te nemen.

Er is geen oorzakelijk verband vast te stellen tussen de herinrichting en de afname van het aantal incidenten op en rond het Deliplein. Er is ook niet vast te stellen of er sprake is van een duidelijke trendbreuk met de situatie van vóór 2006⁴⁹.

Wel is opvallend, gezien de toename van het aantal huishoudens op Katendrecht in dezelfde periode en het vullen van de panden rond het Deliplein, dat de afname van de meldingen en misdrijven behouden bleef. De toestroom van mensen leidde dus niet tot een toename van het aantal incidenten. Wel kan dus met de nodige voorzichtigheid uit de politiegegevens worden geconcludeerd dat de herinrichting van het plein in elk geval geen negatief effect heeft gehad op de veiligheidssituatie.

⁴⁸ Dit is een verzamelterm voor 'diefstal uit/vanaf motorvoertuigen', 'diefstal van motorvoertuigen', 'diefstal van brom-, snor-, fietsen' en 'diefstal af/uit/van overige voertuigen'.

⁴⁹ Er zijn geen politiegegevens op postcodeniveau van voor 2006.

9.4.2. Bewonersonderzoek

In de buurt van het Deliplein is, net als rond het Gouwplein veel leegstand (Deelgemeente Feijenoord, 2010: 13). Uit cijfers van 2011 blijkt dat de leegstand in de Veerlaan en de Sumatrastraat 17,12% is en in de Delistraat zelfs 18,16%. In totaal zijn er 138 adressen rond het Deliplein, daarvan zijn er 30 bezocht, wat gecorrigeerd met de leegstand circa 26% van de adressen is. Een overzicht van de uitkomsten bevindt zich in de bijlagen B1 en B3-B8.

Van de respondenten was 60% vrouw en lag de gemiddelde leeftijd net als bij het Gouwplein rond de 40 jaar (42,44). 81% van de respondenten is overdag doorgaans thuis en 89% is in het weekend doorgaans thuis. Daarnaast viel op dat alle respondenten minimaal één keer per week langs het plein komen. De overgrote meerderheid (85%) komt er zelfs dagelijks. Dat is overigens niet verwonderlijk omdat het panden betreft die, dan wel direct aan het plein liggen, of waarbij de bewoners voor de meest directe route van het schiereiland af, langs het Deliplein moeten.

Dat blijkt ook de belangrijkste reden om op het plein te komen, gevolgd door de winkels. Er zijn maar weinig respondenten (4) die er komen omdat er kinderen spelen. Het plein wordt met name overdag gebruikt, hoewel 22% aangeeft er ook wel door de week 's nachts te komen en 29% in de nachtelijke uren van het weekend.

Op de vraag of men overlast ervaart van het Deliplein antwoordt de meerderheid van de respondenten (85%) ontkennend, 74% is het er zelfs totaal mee oneens. Geen van de respondenten is dan ook negatief over het verblijf op, of reizen langs het Deliplein. Slechts 11% van de ondervraagden geeft aan enige overlast van het plein te ervaren. 50% van de respondenten benoemt vormen van overlast, maar in 40% daarvan wordt slechts één vorm van overlast genoemd. Rondhangende jongens en vernielingen blijken de meest voorkomende vorm van overlast. Daarbij werd door meerdere respondenten aangegeven dat deze vernielingen het uit het plein halen van straatstenen betrof, waarmee ruiten werden ingegooid.

Dat de renovatie van de panden rond het Deliplein een grote invloed heeft gehad op de populatie wordt duidelijk wanneer blijkt dat 74% van de ondervraagde bewoners er korter dan vijf jaar woont. Gemiddeld woont men er zeven jaar.

Dat maakt het lastig om een goede indruk te krijgen van de perceptie van de veiligheid voor de herinrichtingen. In totaal weet 40,7% van de respondenten verbeteringen te benoemen. Van de bewoners die er sinds 2009 wonen is dat 50%. En slechts drie van de zeven bewoners die er langer dan vijf jaar wonen benoemt verbeterpunten. Wanneer overlast wordt benoemd, blijkt men dit wel in erg positieve zin te zijn verandert in de loop van de tijd.

Daarnaast geeft 71% van de bevroagde bewoners aan dat het plein levendiger is geworden door de herinrichtingen. In dit verband wordt de aanleg van de Rijnhavenbrug veel genoemd. Door het gratis parkeren op Katendrecht, ontstaat er een constante doorloop richting de Kop van Zuid. Toch

zien de meeste (54%) respondenten daar niet direct een toename van de veiligheid in. 42% denkt overigens dat de aanleg van de brug de veiligheid wél positief heeft beïnvloed.

Ook de herinrichting van het plein heeft volgens de meerderheid van de bewoners (56%) geen invloed gehad op de veiligheid op het Deliplein. Wat volgens 90% wel heeft uitgemaakt is de renovatie van de woningen rond het plein. Vaak wordt in dit verband ook genoemd dat het nu veel koopwoningen betreft, waar mensen “*zich verantwoordelijker*” voor voelen.

Met weinig overlast en geen herinneringen aan een roerig verleden, verwondert het niet dat alle respondenten (100%) zich overdag veilig voelt. 's Nachts is dat weinig anders: 92% voelt zich veilig, niemand voelt zich onveilig en 8% geeft ‘neutraal’ aan.

En tot slot blijkt uit deze enquête dat er, anders dan op het Gouwplein, geen significant verband⁵⁰ is tussen de perceptie van de overlast en het gevoel van veiligheid. Wel is er een zwak (-0,3) verband⁵¹ is tussen het gevoel van veiligheid en het aantal overlastpunten dat de bewoners benoemen. Een overzicht van de uitkomsten bevindt zich in de bijlagen B1 en B3-B8.

9.4.3. Bezoekersonderzoek

Op het Deliplein bleek het erg lastig om voldoende bezoekers te vinden voor de enquêtes. Het plein wordt vooral door kinderen en doorgangsrouten gebruikt, hetgeen ook blijkt uit de enquête onder bezoekers van het plein (zie bijlagen B1 en B3-B8). En hoewel er wel enkele ouderen zijn geënuquêteerd, lag de gemiddelde leeftijd ook hier een stuk lager dan onder de bewoners⁵².

Van de respondenten was 56% vrouw en kwam men gemiddeld al 17,6 jaar op het plein. Dit ligt hoger⁵³ dan onder de bewoners en werd veroorzaakt door diverse respondenten die al zeer lang op Katendrecht woonden. 50% van de bezoekers gaf aan, aan het Deliplein te wonen en nog eens 33% gaf aan op Katendrecht te wonen. Het plein wordt dan ook door de meerderheid (95%) minimaal één keer per week, met name overdag gebruikt.

Net als de bewoners heeft ook de meerderheid van de bezoekers geen overlast. Toch geeft 28% aan wel overlast te veroorzaken. Dit kan mede veroorzaakt worden door het hoge aantal jonge kinderen⁵⁴. Zij benoemen allen punten van overlast terwijl voor het totaal geldt dat slechts 67% punten van overlast benoemt. Het is moeilijk om te achterhalen hoe reëel deze punten van overlast zijn. Tenslotte gaven veel kinderen en zelfs enkele ouderen aan dat tijdens het spelen wederzijds last

⁵⁰ Y = perceptie overlast en X = gevoel van veiligheid; P-waarden: $1,11 \times 10^{-2}$ (intersect) en 0,0673; intersect: 4,8357; rico: -0,7043; R²: 0,1145.

⁵¹ Y = gevoel van veiligheid en X = aantal overlastpunten; P-waarden: $5,612 \times 10^{-29}$ (intersect) en 0,0136; intersect: 4,94; rico: -0,329; R²: 0,198.

⁵² De gemiddelde leeftijd onder de bewoners was 42 jaar, terwijl de gemiddelde leeftijd van bezoekers 27 jaar was.

⁵³ De bewoners woonden gemiddeld al 10,5 jaar aan het Deliplein. Wat overigens niet uitsluit dat men er al langer kwam. Drie bewoners gaven aan dat zij al langer (8, 10, 27 jaar) op Katendrecht woonden.

⁵⁴ Het plein wordt voornamelijk gebruikt door spelende buurtkinderen. 44% van de respondenten is dan ook jonger dan 15 jaar.

wordt ervaren van de kinderen en de terrassen⁵⁵. Dat er echter door de spelende kinderen toch soms overlast wordt ervaren blijkt echter wel uit het feit dat ‘schelden’ en ‘rondhangende jongens’ relatief veel⁵⁶ door hen worden genoemd. En dat perceptie van risico’s in kinderoegen ook echt is in haar consequenties blijkt wanneer een meisje van negen jaar aangeeft liever niet op het plein te komen: *“want dan pesten de andere kinderen me”*.

Er blijkt een significant verband⁵⁷ te zijn tussen de leeftijd van de respondent en de hoeveelheid overlastpunten die worden benoemd. Maar er is geen significant verband⁵⁸ tussen de leeftijd van de respondenten en hun perceptie van overlast.

Dat de respons van met name de jonge bezoekers wat genuanceerd mag worden blijkt uit het feit dat 66% van de respondenten aangeeft graag langs het plein te lopen⁵⁹ en 78% van de respondenten graag op het plein komt⁶⁰. Bij de jongeren ligt dit percentage ongeveer gelijk: 76% van de jongeren onder de 15 jaar geeft aan graag op en langs het plein te komen.

Daarnaast geeft 89% van de respondenten zich overdag veilig te voelen op het plein. 's Nachts is dat minder en geeft zelfs 14% aan zich niet veilig te voelen. Dit lijkt wederom sterk samen te hangen met de leeftijd van de respondenten: hoe ouder men is, hoe veiliger men zich 's nachts voelt⁶¹.

De situatie op het plein lijkt in de loop van de tijd te zijn verbeterd: 61% geeft verbeterpunten aan. De helft van bezoekers geeft net als de bewoners aan dat de herinrichting van het plein hierop geen invloed heeft gehad. En slechts 39% van de respondenten meent dat de renovatie van de panden rond het plein een positieve invloed heeft gehad op de veiligheid op het plein. En ook de aanleg van de Rijnhavenbrug heeft volgens 73% van de respondenten geen (‘gelijk gebleven’) invloed gehad op de veiligheid.

Tot slot geeft de minderheid (47%) van de bezoekers aan dat ze tevreden zijn met de herinrichtingen. Met name oudere bezoekers die er langer komen gaven aan de plek saai te vinden. *“Overlast? Wij vonden het juist gezellig met al die meiden vroeger! Nu is het maar een saaie boel hier”* aldus een oudere bezoeker.

Er is dan ook een sterke negatieve correlatie⁶² tussen het aantal jaar dat men al op het Deliplein komt en de tevredenheid. En hoewel 53% van de respondenten aangeeft dat de herinrichtingen het

⁵⁵ Drie kinderen gaven om die reden aan last te hebben van ‘drank- en drugsgebruik’.

⁵⁶ Beiden door 50% van de kinderen onder de 15 jaar.

⁵⁷ Y = aantal overlastpunten en X = leeftijd respondent; P-waarden: $7,59 \times 10^{-5}$ (intersect) en 0,0109; intersect: 1,98; rico: -0,03; R²: 0,34.

⁵⁸ Y = perceptie overlast en X = leeftijd respondent; P-waarden: 0,00051 (intersect) en 0,494; intersect: 2,34; rico: -0,01; R²: 0,029.

⁵⁹ 28% gaf aan hier neutraal tegenover te staan.

⁶⁰ Hier stond 17% neutraal tegenover.

⁶¹ Y = veiligheidsgevoel 's nachts en X = leeftijd respondent; P-waarden: $4,03 \times 10^{-6}$ (intersect) en 0,0034; intersect: 2,89; rico: 0,035; R²: 0,49.

⁶² Y = aantal jaar dat men al op het Deliplein komt en X = tevredenheid; P-waarden: 0,000351 (intersect) en 0,012889; intersect: 41,5298; rico: -7,0894; R²: 0,3467.

plein levendiger hebben gemaakt wordt ook hier eenzelfde negatieve correlatie⁶³ tussen de tijd dat men het plein al bezoekt en de beantwoording van de vraag of het levendiger is geworden, gevonden. Toch is er een significant positief verband⁶⁴ tussen de mate waarin men vindt dat het levendiger is geworden op het Deliplein en de tevredenheid. Bovendien vind de meerderheid (66%) van de bezoekers dat zijn of haar kinderen op het Deliplein mag spelen.

9.5. Subconclusie

Kijkend naar de politiecijfers, ontstaat de indruk dat er tot 2008 een afname is geweest van meldingen en misdrijven op en rond het Deliplein. Sinds die tijd is dat niveau min of meer behouden gebleven.

Er kan geconcludeerd worden dat zowel bewoners als bezoekers zich erg veilig voelen op het plein. Alleen onder bezoekers blijkt dit 's nachts niet het geval te zijn. Dit hangt sterk samen met de leeftijd van de bezoekers, hoe ouder men is, hoe minder bang met 's nachts is en hoe minder overlast men heeft.

Bovendien lijkt het er op dat bezoekers die al heel lang op het plein komen aanzienlijk minder tevreden zijn. En zij vinden het plein ook significant minder levendig.

Net als op het Gouwplein kan er geen verband worden gevonden tussen het gevoel van veiligheid van bezoekers en de perceptie van overlast, maar wel een omgekeerd evenredig verband tussen het aantal overlastpunten dat men kan benoemen en het gevoel van veiligheid.

9.5.1. Beleidstheorie en doelen

9.5.1.1. Pre-herinrichtingssituatie

De situatie voor de herinrichting valt te duiden als verpaupering. Veel van de winkelpanden rond het plein stonden leeg en ook de woningen erboven waren verouderd. Wederom kan gewezen worden op talloze auteurs (Oc en Tiesdell, 1999; Hunter, 1978; Perkins et al., 1993; Keizer et al., 2008; Taylor et al., 1985), die opmerken dat verlaten plekken vaak locatie van overlast en criminaliteit worden. Net als bij het Gouwplein bleek dit ook op te gaan voor het Deliplein.

9.5.1.2. Aanpak overlast

Hoewel er op het Deliplein geen stadsmarinier gevestigd is geweest, lijkt de aanpak tot op zekere hoogte op die van de overlast op het Gouwplein.

⁶³ Y = aantal jaar dat men al op het Deliplein komt en X = levendigheid; P-waarden: $3,24 \times 10^{-5}$ (intersect) en 0,002659; intersect: 40,67352; rico: -7,10283; R²: 0,4627.

⁶⁴ Y = aantal tevredenheid en X = levendigheid; P-waarden: 0,0248 (intersect) en 0,0148; intersect: 1,6160; rico: 0,5238; R²: 0,3552.

Ook op het Deliplein is cameratoezicht gekomen, wat het eenvoudiger maakt om toezicht te houden. Bovendien werd er preventief gefouilleerd en er kwam een speciale aanpak voor overlastgevers die jonger waren dan twaalf jaar.

Het cameratoezicht valt te duiden als een Panopticon-aanpak, terwijl het preventief fouilleren de Reguleringsaanpak.

9.5.1.3. Herinrichting

De herinrichting op het Deliplein is langs twee sporen te duiden. Het nieuw leven inblazen van de plint rond het plein valt onder de Levendig-aanpak. Jacobs spreekt uitdrukkelijk over de cruciale rol die winkeliers spelen in het hanteren van vreemden op het plein. Bovendien zouden winkels mensen aantrekken, waardoor er ogen op straat komen, die de sociale veiligheid kunnen verhogen. Uit de enquêtes blijkt echter niet duidelijk dat het plein levendiger is geworden.

Van de bewoners die de situatie voor de herinrichting kenden denkt slechts een krappe meerderheid dat het levendiger is geworden op het plein. Onder de bezoekers wordt dit beeld versterkt en blijkt dat de bezoekers die er al langer komen het minder levendig vinden en minder tevreden zijn. Aanwijzingen uit de literatuur (Bruinsma en Bernasco, 2004: 17) dat grootschalige herinrichting ook tot scheiding tussen blijvers en nieuwkomers kan leiden, lijkt dus te kloppen. Uit de korte gesprekjes bleek dat diverse oudere Katendrechters de oude situatie missen. Er ontstaat de indruk dat de oudere bezoekers het nodige gewend zijn. Overlast ervaren ze dus niet snel.

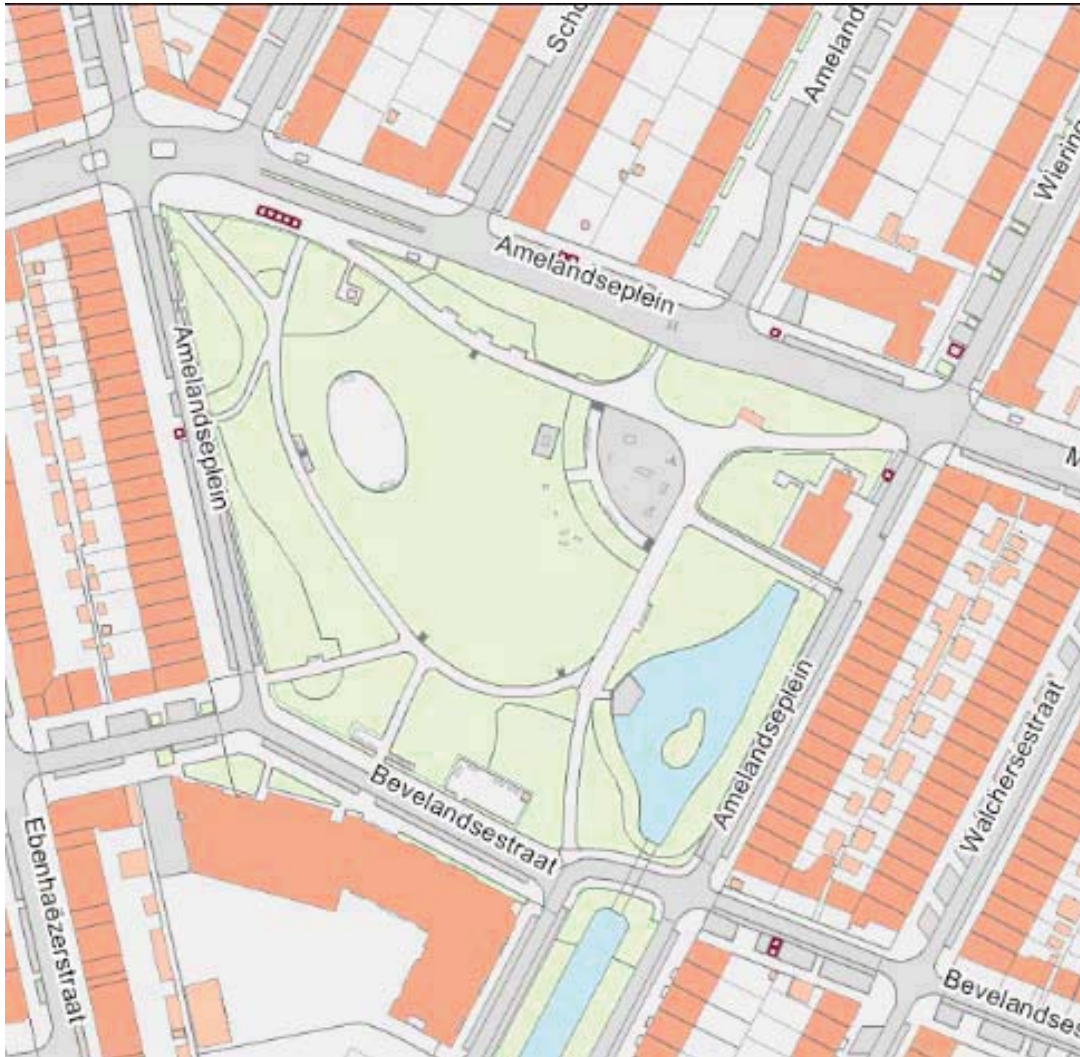
Hier wordt ook het manco van de theorie van Jacobs aan het licht gebracht: levendigheid laat zich niet slecht ontwerpen. Men kan de juist condities creëren, maar de aanwezigheid van een mooie plint met winkels is geen garantie voor veel aanloop.

Kortom, het lijkt er op dat de situatie op het plein niet levendiger is geworden door de herinrichtingen. Veel respondenten wezen wel op de positieve bijdrage in dit kader die de Rijnhavenbrug levert. Toch denkt een krappe, respectievelijk ruime meerderheid van de bewoners en bezoekers dat het effect van de brug op de veiligheidssituatie nihil is.

Wel is er sprake van een verbetering van de veiligheidssituatie. Maar dit lijkt meer samen te gaan met de aanpak van de panden boven de winkels. Dergelijke aanpak is te beschouwen als aanpak waarbij verpaupering wordt bestreden: Orde-aanpak. Hierbij is overigens van belang op te merken dat ook op andere plekken in Katendrecht renovatie en nieuwbouw is geweest. Daarmee is de bewonerspopulatie op heel Katendrecht veranderd. En ook een groot gedeelte van de bewoners rond het plein werd vervangen door meer draagkrachtige nieuwkomers in de wijk. Met name deze bewoners geven aan dat dit wel een aanzienlijk effect heeft gehad op de veiligheidssituatie.

10. Amelandseplein

In Charlois ligt ook de wijk Carnisse waar zich het Amelandseplein bevindt, een gesloten plein wat wordt ingesloten door vier straten. Dit plein is, anders dan het Gouwplein, meer een stadsplantsoen. Het plein is één van de weinige ontmoetingsplekken in de wijk (Deelgemeente Charlois 2008: 6; GR, 2003c:). En omdat de woningen in Carnisse klein zijn, trekken veel bewoners er naar toe (Interview Van Gils (Bijlage C10)). Dit gesloten plein bevat vooral speelmogelijkheden, waarbij de reikwijdte zich uitstrekt over de wijk, wat geduid kan worden als een recreatieplein.

Bron: GisWeb, 2012
Figuur 64

Carnisse is een wijk die onderdeel uit maakt van de gebiedsuitbreiding van de jaren '20 en dankt zijn naam aan oude dorp Carnisse in de polder Rijerwaard (Rotterdam.nl, 2012f). De wijk bestaat uit

veel verouderde woningen, waardoor het verloop in de wijk erg hoog is⁶⁵ (Deelgemeente Charlois, 2008; GR, 2003c: 79-81; GR, 2012b).

Desondanks kent de wijk een verleden van sterke activiteit vanuit de bewoners. Met name in de jaren '60 was er veel activisme. Er werden huizen gekraakt en geprotesteerd. Zo werd er op het Amelandseplein gekampeerd om een bejaardentehuis gebouwd te krijgen. Door gebrek aan faciliteiten moesten behoeftige oudere buurtbewoners noodgedwongen de wijk verlaten. Het protest had succes en aan het Amelandseplein werd een bejaardentehuis gebouwd⁶⁶ (Keunen en Willemse, 2003: 10-11).

In de loop van de jaren '90 was ook de buurtactiviteit verslapt. Bovendien kreeg Carnisse net als Oud-Charlois te kampen met grootstedelijke problematiek zoals (drugs)overlast, onveiligheid en criminaliteit (GR, 2003b: 118; GR, 2003c: 79; GR, 2012a: 14-16).

Zo ontstond er onvrede over de toestand waarin het plein verkeerde. Het was een verwaarloosd en vervuild stadsplantsoen wat voornamelijk werd gebruikt om honden uit te laten en drugs en alcohol te gebruiken. Dit maakte het ongeschikt voor kinderen. Buurtkinderen hingen daarom rond op de hoek van de straat. Dit was aanleiding om in nauwe samenspraak met de buurtbewoners het plein te gaan herinrichten. Er werd een hondvrije-zone aangelegd, waar een hek omheen kwam. Er kwam een voetbalkooi, jeu de boules baan en het groen werd gesnoeid (Interview Van Gils; Hewitt (Bijlagen C9 en C10)).

Het hernieuwde plein werd onder andere gebruikt als hangplek voor vijf verschillende groepen die in 2010 in toenemende mate voor overlast bij bezoekers, omwonenden en winkeliers rond het plein zorgden. De overlast is in opdracht van de deelgemeente Charlois in kaart gebracht en betrof onder andere het veroorzaken van geluidsoverlast, rommel (Deelgemeente Charlois, 2010: 5; Interview Hewitt) en vernielingen (Interview Hewitt; Inwonersnieuws.nl, 2011). Er werd er geblowd en alcohol gebruikt (Interview Hewitt; Deelgemeente Charlois, 2010: 6). Sommige jongeren hingen rond in portieken, wat aanleiding is voor onrust tussen de jongeren en bewoners. In een enkel geval leidde dat tot agressie. Dit is aanleiding geweest voor bemoeienis van een stadsmarinier en resulteerde in buurtbemiddeling om de gemoederen te bedaren (Deelgemeente Charlois, 2010: 7; Interview Hewitt). Bovendien wordt er op het plein in drugs gedeald (Deelgemeente Charlois, 2010: 13).

In februari 2011 stelt Leefbaar Rotterdam Charlois schriftelijke vragen met betrekking tot de veiligheid op het Amelandseplein naar aanleiding van een overval⁶⁷ (Leefbaar Rotterdam Charlois, 2011). De deelgemeente gaf daarop aan de overlast en onveiligheid gedeeltelijk te herkennen, maar

⁶⁵ In 2011 werd van alle adressen in Carnisse 26% korter dan 2 jaar bewoond en is 9% dat afgelopen jaar uit de buurt vertrokken (GR, 2012b).

⁶⁶ Het betreft woon- en zorgcentrum Nancy Zeelenberg (Zwijnenbrug, 2010: 8).

⁶⁷ Het betrof een overval op eetcafé Huisman op dd. 30 januari 2011.

nuanceerde dit wel door op te merken dat het niet een “algemeen en bij elke bewoner of ondernemer ervaren gevoel” is⁶⁸ (Deelgemeente Charlois, 2011e).

Naar aanleiding van de vragen van Leefbaar Rotterdam werden er zeer kortstondig camera’s geplaatst. Maar na acht dagen worden ze weer weggehaald omdat de “aantoonbare acute noodzaak” voor de plaatsing er niet meer was (Aboutaleb, 2011; Leefbaar Rotterdam Charlois, 2011).

Al met al valt de overlast als volgt samen te vatten:

Problemen
<i>Drugs-/drankoverlast</i>
<i>Geluidsoverlast door rondhangende groepen jongeren</i>
<i>Agressie</i>
<i>Criminaliteit</i>
<i>Verstoorde kwaliteit leefomgeving door:</i>
<ul style="list-style-type: none">• <i>Wildplassen</i>• <i>Vernielingen</i>• <i>Vervuiling</i>
<i>Oneigenlijk gebruik speeltuinen</i>
Bron: (Deelgemeente Charlois, 2010; Leefbaar Rotterdam Charlois, 2011; Interview Van Gils; Hewitt)

Figuur 75

10.1. De herinrichting

Anders dan bij het Gouwplein en het Deliplein kent het Amelandseplein zowel een grote metamorfose als enkele kortstondige ingrepen. Omdat de metamorfose en de problematiek van voor die tijd lang geleden zijn, leent dit zich niet goed voor analyse. Enerzijds omdat de wijk veel mutaties kent en er dus weinig mensen meer wonen die de situatie voor de herinrichting hebben meegemaakt, anderzijds omdat politiegegevens op postcodeniveau van voor 2006 ontbreken. Daarom zal geconcentreerd worden de problematiek die ontstond na de metamorfose en de ingrepen die daarna zijn gedaan.

De drijvende kracht achter deze ingrepen is bewonersinitiatief geweest⁶⁹. Uit de analyse van de problematiek rondom hangjongeren op het plein bleek onder andere dat er weinig of geen verlichting aanwezig was of dat deze kapot was (Deelgemeente Charlois, 2010: 5; Interview Hewitt). Daarnaast bleken speelgelegenheden niet afdoende (Interview Hewitt; Van Gils). Het voetbalveld

⁶⁸ Ook het interview met Miranda Hewitt geeft de nodige nuance op dit beeld (Interview Hewitt).

⁶⁹ Nadeel van hiervan is dat er weinig formeel is vastgelegd. Veel zaken verlopen informeel en in overleg met zeer veel partijen. Voor het overzicht van de ingrepen op het plein is met name gebruik gemaakt van gesprekken met betrokken bewoners en een interview met gebiedscoördinator Janny van Gils en jongerenwerker Miranda Hewitt.

was te glad en ook slecht verlicht (Deelgemeente Charlois, 2010: 9). Bovendien bleek dat de jongeren met name op het Amelandseplein rondhingen uit verveling (Deelgemeente Charlois, 2010).

Het bewonersinitiatief verloopt met name via Charlois in Actie. Burgers kunnen via deze actie een subsidieaanvraag doen voor plannen voor hun wijk (Rotterdam.nl, 2012g). Zo deed de stichting Thuis op Straat⁷⁰ (TOS) in mei 2011 namens een groep jongeren de aanvraag voor een hangplek, verlichting en een voetbalkooi (Deelgemeente Charlois, 2011b). Probleem bij deze actie is echter wel dat er veel aanvragen binnenkomen en het budget beperkt is. Veel van dergelijke aanvragen worden daarom afgewezen (Interview Van Gils). In de praktijk worden de aanvragen als bestuurlijke voelspriet gebruikt, om te ontdekken waar behoefte aan is. De aanvraag is aanleiding om in overleg met de burgers te treden.

Zo is de aanvraag van TOS afgewezen, maar is op het Amelandseplein de verlichting hersteld, kunstgras en een nieuwe voetbalkooi gekomen (Interview Van Gils; Hewitt). Er is bewust voor gekozen om de gevraagde hangplek niet te plaatsen omdat men vreesde dat dit alleen tot conflict tussen de groepen zou leiden over wie er in de hangplek zou mogen zitten (Interview Van Gils).

Ook is er een hondenpoepstation gekomen, om te voorkomen dat er in de rest van het park door honden wordt gepoept. En er is een speeltuin met zandbak aangelegd voor de aller-jongste kinderen (Interview Van Gils; Hewitt).

Daarnaast worden op verzoek van de politie de zichtlijnen op het plein opgehouden, zodat er toezicht mogelijk vanaf de straten er omheen (Interview Van Gils; Deelgemeente Charlois, 2011d).

Tot slot mag ook 'het Zonnetje' niet ongenoemd blijven. Op het plein stond een container die voorheen als speelgoeduitleen werd gebruikt. Deze container was echter in onbruik geraakt en vervallen. Op verzoek van diverse bewoners uit de buurt werd er in november 2011 een nieuwe container geplaatst. Opnieuw vindt vanuit deze plek uitleen van speelgoed zoals skelters en skeelers plaats, waarmee kinderen op het plein mogen spelen (Rotterdam.nl, 2011). Bovendien is er door een bewoner een toilet in aangelegd. Het beheer en onderhoud van de speelgoeduitleen gebeurt volledig door vrijwilligers, onder begeleiding van TOS en wordt financieel mogelijk gemaakt door de deelgemeente. Bovendien vormt de speelgoeduitleencontainer een goede uitvalsbasis voor de activiteiten van TOS op het Amelandseplein (Deelgemeente Charlois, 2011c; Interview Van Gils; Hewitt).

Daarnaast is er een steiger in de vijver op het plein, die al bij het ontwerp uit de jaren '90 hoorde. Deze wordt sinds 2007 door de vrijwilligers van de Amelandsepleincommissie van Bewonersorganisatie Carnisse onder andere gebruikt als laagdrempelige ontmoetingsplek voor mensen in een sociaal isolement (Zwijnenbrug, 2010).

⁷⁰ Door activiteiten te organiseren voor en door bewoners, kinderen en jongeren, en door samen te werken met politie, opbouwwerk, middenstand en anderen probeert TOS de leefbaarheid op straat te verbeteren (Thuisopstraat.nl, 2012).

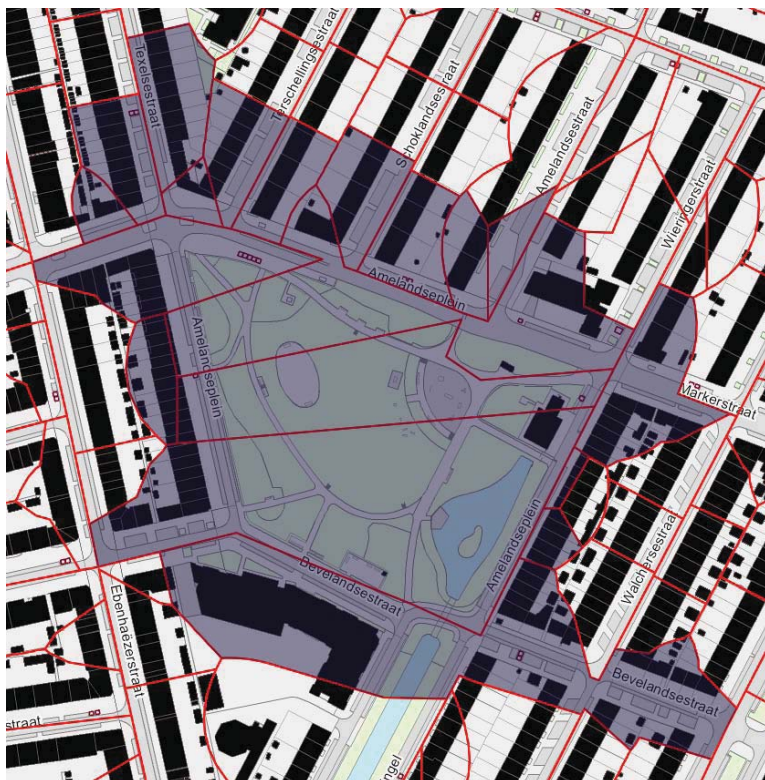
Los hiervan worden er op het plein tal van activiteiten georganiseerd voor en door de bewoners⁷¹.

10.2. Effectiviteitoronderzoek

Veel van de initiatieven zoals het Zonnetje, het voetbalveldje en de verlichting zijn na de problematiek van de vijf groepen hangjongeren gestart. De deelgemeente (Deelgemeente Charlois, 2011e) begint de beantwoording van de vraag welke aanpak er rond het Amelandseplein is geweest (Leefbaar Rotterdam Charlois, 2011) dan ook met de analyse van het Mobiel Team in 2010 (Deelgemeente Charlois, 2010). Voor dit onderzoek lijkt dat moment dan ook een goed startpunt.

10.2.1. Politiegegevens

Er is op het Amelandseplein gekeken naar zestien postcode gebieden. Figuur 16 geeft een overzicht hiervan. Wat opvalt wanneer de politiegegevens worden bekeken, is de redelijke stabiliteit van de cijfers (zie bijlage C2). Het aantal misdrijven schommelt in de periode van 2006 tot 2011 tussen de veertig en vijftig. In het aantal meldingen zit iets meer uitwijking. Dit wordt vooral veroorzaakt door grote uitwijkingen in het aantal meldingen van burengerucht. Wanneer die worden weggelaten, zijn de meldingen over de jaren vrijwel constant.

Figuur 86

Wanneer wordt gekeken naar de selectie van meldingen en misdrijven waar herinrichtingsingrepen mogelijkwjs een invloed op kunnen hebben, dan is deze constante lijn ook zichtbaar. Sinds 2007 zijn er tussen de vijftig en zestig van dergelijke meldingen en misdrijven. Ook overlast en aantasting van de openbare orde en drugsoverlast zijn relatief constant gebleven in dezelfde periode. De categorie 'straatgeweld' is in 2007 gestegen en daarna tussen de tien en

⁷¹ Dit betreft activiteiten zoals borrels, talentenjacht, kinderactiviteiten, bewonersavonden en dergelijke. Het reikt te ver om hier diep op in te gaan. De website van de bewonersorganisatie geeft een overzicht: <http://bo-carnisse.org/kalender/>

vijftien incidenten per jaar blijven steken. Daarnaast zijn zowel vernieling en zaakbeschadiging als de diverse voertuigerelateerde diefstallen na een piek in 2009 enigszins gedaald.

Het zou zo kunnen zijn dat de rest van de wijk een daling laat zien van de veiligheid. Daarmee zou het gelijk blijven van de situatie op het Amelandseplein als positief geduid kunnen worden. Uit de veiligheidsindex van 2012 blijkt echter dat de situatie in heel Carnisse nagenoeg gelijk is gebleven. (GR 2005: 174; GR, 2012a: 14-15).

Carnisse	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Indexscore	5,6	5,9	5,8	5,8	5,7	6,2	5,6	N.A.	5,5
Categorie	bedreigd	bedreigd	bedreigd	bedreigd	bedreigd	aandacht	bedreigd	N.A.	bedreigd

Bron: GR 2005: 174; GR, 2012a: 14-15

Figuur 97

Daarmee laat het Amelandseplein dus geen ander beeld zien dan de rest van Carnisse. Al met al kan op grond van de politiegegevens geen substantiële daling van het aantal misdrijven en meldingen worden vastgesteld. Er is dan ook geen verband vast te stellen tussen de herinrichtingen en de schommelingen van de politiecijfers.

10.2.2. Bewonersonderzoek

Het lijkt er op dat de activiteiten van buurtbewoners een zelfversterkend karakter hebben gehad en steeds meer organisaties en personen betrokken zijn geraakt. Bovendien lijken de bewoners zich het plein eigen te hebben gemaakt. Dergelijke toe-eigening en het belang van privacyregulering om een goede sociale interactie mogelijk te maken is iets waarop onder andere Altman (1983) en Van Dorst (2005) hebben gewezen.

Omdat toe-eigening van het plein en grote bewonersbetrokkenheid op het Amelandseplein sterk aanwezig zijn, is het interessant om te kijken of dit samenvalt met de herinrichtingsingrepen en gekoppeld kan worden aan een verandering van de sociale veiligheid. Daarom is in de enquête de vraag opgenomen of men door toedoen van de herinrichtingen meer mensen heeft leren kennen⁷².

Rond het plein bevinden zich 432 woningen. De leegstand rond het Amelandseplein is 9,2% (GisWeb.nl, 2012)⁷³. Er zijn dertig adressen bezocht, wat gecorrigeerd voor de leegstand 7,5% van de adressen betreft. Bijlagen C1 en C3-C8 geven een overzicht van de uitkomsten.

Van de geïnterviewde bewoners was 47% man en woonde men met een gemiddelde leeftijd van negenendertig jaar al ruim acht jaar in op dezelfde plek. Dit is opvallend hoog gezien het aantal verhuisc bewegingen in Carnisse. Het Amelandseplein werd door alle bewoners minimaal één keer per

⁷² De naam van de heer Van Dorst wordt expliciet genoemd omdat voorafgaand aan het onderzoek op het Amelandseplein overleg met hem is geweest over het onderzoek. Naar aanleiding daarvan is besloten deze vraag in het onderzoek op te nemen.

⁷³ De leegstand verschilt per bouwblok, tussen de 7,47% en 12,61%. Er is een gemiddelde genomen, gecorrigeerd voor het aantal adressen per blok.

week bezocht, wat niet verwonderlijk is omdat men er vanuit het huis direct op of langs komt. Men komt dan ook in eerste instantie –veelal overdag- op het Amelandseplein omdat men ergens naar onderweg is, zoals de winkels.

Van de bewoners gaf 48% aan overlast te ervaren. Waarbij geluidsoverlast van rondhangende jongens verreweg de meest gehoorde klacht was, gevolgd door vervuiling, vernielingen en drank- of drugsoverlast. Toch geeft loopt men graag langs (70%) of over (63%) het plein. Overdag voelen alle geïnterviewde bewoners zich dan ook veilig. 's Avonds is dat beeld echter anders, dan voelt slechts 45% zich veilig.

Interessant genoeg is er een significant negatief verband tussen het aantal overlastpunten dat men kan benoemen en het gevoel van veiligheid⁷⁴. Het verband tussen de vraag of men overlast ervaart en het gevoel van veiligheid daarentegen is net niet significant, heeft een zeer lage R^2 en is ook minder sterk⁷⁵.

Ook tussen respectievelijk het veiligheidsgevoel 's nachts⁷⁶, overdag⁷⁷ en de perceptie van overlast zijn geen significante verbanden gevonden. Daarnaast bleek het gevoel van veiligheid⁷⁸, noch de tevredenheid⁷⁹ zich significant te verhouden tot de vraag of men mensen heeft leren kennen door de heringrepen.

Op alle benoemde overlastonderdelen, wordt door de bewoners weinig verbetering gesignaleerd⁸⁰. Slechts 45% van de bewoners die een wijziging in de situatie signaleerden, beoordeelden die positief. Voor 40% is de situatie gelijk gebleven en 15% stelt zelfs dat die er op achteruit is gegaan. Dit geldt zelfs nog sterker voor bewoners die er al voor 2009 woonden.

Toch oordeelt 76% van de ondervraagde bewoners dat het plein door de herinrichtingsingrepen levendiger is geworden, hoewel dit wel iets lager ligt (70%) bij de bewoners van voor 2009. Daarnaast geeft 45% aan mensen te hebben leren kennen door toedoen van de ingrepen.

De bewoners zijn daarnaast overwegend positief over het effect van de verschillende ingrepen op de veiligheid op het plein. Vooral het snoeien van het groen en de verbetering van de speelplekken en de voetbalkooi zou een positief effect hebben op de veiligheid op het plein. Dat is

⁷⁴ Y = gevoel van veiligheid en X = het aantal overlastpunten dat men benoemd; P-waarden: $8,360 \times 10^{-20}$ (intersect) en 0,0106; intersect: 4,4793; rico: -3,054; R^2 : 0,2112.

⁷⁵ Y = gevoel van veiligheid en X = perceptie overlast; P-waarden: $1,644 \times 10^{-13}$ (intersect) en 0,0763; intersect: 4,6894; rico: -0,1894; R^2 : 0,1080.

⁷⁶ Y = gevoel van veiligheid 's nachts en X = perceptie overlast; P-waarden: $2,282 \times 10^{-8}$ (intersect) en 0,0853; intersect: 4,6697; rico: -0,3030; R^2 : 0,1021.

⁷⁷ Y = gevoel van veiligheid overdag en X = perceptie overlast; P-waarden: $5,339 \times 10^{-19}$ (intersect) en 0,2580; intersect: 4,9091; rico: -0,0758; R^2 : 0,0455.

⁷⁸ Y = gevoel van veiligheid overdag en X = mensen leren kennen; P-waarden: $9,000 \times 10^{-7}$ (intersect) en 0,5365; intersect: 3,7954; rico: -0,1119; R^2 : 0,0168.

⁷⁹ Y = tevredenheid en X = mensen leren kennen; P-waarden: $1,606 \times 10^{-7}$ (intersect) en 0,4443; intersect: 4,3609; rico: -0,1431; R^2 : 0,0257.

⁸⁰ De bewoners geven op alle onderdelen gemiddeldes die variëren tussen de 3 en 3,6. Waarbij 3 staat voor 'geen verbetering'.

opmerkelijk want de bewoners gaven ook aan weinig verandering in de verschillende vormen van overlast te hebben waargenomen.

Desalniettemin is men tevreden (77%) met de inrichting van het plein, hoewel dit zich niet significant verhoudt tot het levendiger worden van het plein⁸¹, en zou men (79%) kinderen er –als men die heeft of zou hebben- laten spelen.

10.2.3. Bezoekersonderzoek

Ook de geënquêteerde bezoekers (zie bijlagen C1 en C3-C8), maken frequent gebruik van het plein⁸². Dit vindt, zowel door de week als in de weekenden, nadrukkelijk in de middag plaats. De spelende kinderen, het zitten en de ontmoeting met andere mensen speelt daarbij een belangrijke rol. Bovendien wordt het plein veel door buurtbewoners gebruikt⁸³.

Opvallend is dat van de bezoekers slechts 29% een beetje overlast ervaart, wat veel minder overlast is dan onder de bewoners⁸⁴. Veel bezoekers geven aan overlast te hebben van vervuiling en geluidsoverlast van rondhangende jongens.

Toch is dit blijkbaar niet zo erg dat men niet graag over of langs het plein loopt. De bezoekers voelen zich dan ook overdag erg veilig op het plein. 's Nachts daarentegen, blijken de bezoekers zich nog onveilig te voelen dan de bewoners. Slechts 25% voelt zich veilig, 41% is neutraal en 34% voelt zich onveilig op het plein.

Net als bij de bewoners is er een significant verband tussen het aantal overlastpunten dat de bezoekers noemen en hun veiligheidsgevoel⁸⁵. En wederom is er geen significant verband tussen de perceptie van overlast en het gevoel van veiligheid⁸⁶.

Daarnaast is opvallend dat de bezoekers positiever zijn over verbeteringen van de overlast. Met name intimidatie, agressie, wildplassen en vernielingen zijn volgens de ondervraagde bezoekers verbeterd. Vervuiling en de drank- en drugsoverlast zijn echter onveranderd gebleven. Bovendien is opvallend dat de bezoekers die al voor 2009 frequent⁸⁷ het plein bezochten, positiever zijn over de verbetering van de overlast. Dit geldt ook voor de vraag of het plein levendiger is geworden: 76% van alle bezoekers en 92% de frequente bezoekers van voor 2009 antwoordden hier bevestigend op. Ook

⁸¹ $Y = \text{tevredenheid}$ en $X = \text{levendiger}$; P-waarden: $8,4667 \times 10^{-5}$ (intersect) en 0,4405; intersect: 3,3780; rico: 0,1341; R^2 : 0,0261.

⁸² 50% van de ondervraagde bezoekers komt dagelijks en 39% twee of drie keer per week op het plein.

⁸³ 41% van de ondervraagde bezoekers woont aan het Amelandseplein, 30% geeft aan niet aan het plein maar wel in Carnisse te wonen.

⁸⁴ Onder de ondervraagde bewoners gaf 48% aan overlast te ervaren.

⁸⁵ $Y = \text{gevoel van veiligheid}$ en $X = \text{aantal overlastpunten}$; P-waarden: $5,596 \times 10^{-11}$ (intersect) en 0,0123; intersect: 4,2384; rico: -0,5547; R^2 : 0,3503.

⁸⁶ $Y = \text{gevoel van veiligheid}$ en $X = \text{perceptie van overlast}$; P-waarden: $3,559 \times 10^{-7}$ (intersect) en 0,2332; intersect: 4,1749; rico: -0,2128; R^2 : 0,0998.

⁸⁷ Minimaal één keer per week.

is opvallend dat de bezoekers aangeven meer mensen te hebben leren kennen door de herinrichtingen (47%).

Ook over de diverse herinrichtingen zijn de frequente bezoekers van voor 2009 relatief positiever. Daarbij geeft men aan dat alle vier de benoemde herinrichtingsingrepen positief hebben bijgedragen aan de veiligheid op het plein. Men is dan ook relatief (55%) tevreden over het plein en 77% van de ondervraagde respondenten geeft aan kinderen te laten spelen op het plein.

10.3. Subconclusie

Al met al geven allereerst de politiecijfers weinig aanleiding om te denken dat de onveiligheid op het plein erg veranderd is in de afgelopen zes jaar. Dit is iets wat overeen komt met de reacties van met name de bewoners.

Daarnaast is opvallend dat er, bij zowel de bewoners als bezoekers, wel een significant verband is tussen de hoeveelheid overlastpunten die men kan benoemen en het gevoel van veiligheid, maar niet tussen het gevoel van veiligheid en de perceptie van overlast.

Daarnaast valt op dat burengerucht een terugkerend probleem is op het Amelandseplein. Dat is iets waar ook de beleidsmakers op gewezen hebben (Interview Hewitt; Van Gils). Bovendien blijkt uit de onderzoeken onder bewoners en bezoekers van het plein, dat hoewel men relatief tevreden is en het effect van de diverse herinrichtingen op de veiligheidssituatie positief beoordeelt, men weinig verbetering van de overlast ziet en zich vooral 's nachts niet veilig voelt op het plein. Ook is opvallend dat de bewoners veel meer overlast ervaren en veel minder verbetering zien, dan de bezoekers van het plein.

Dit zou te maken kunnen hebben dat de bezoekers het plein met name overdag, wanneer ze zich veilig voelen, bezoeken. Overlast zou zich vooral in de avond- en nachtelijke uren kunnen afspelen, waardoor met name de bewoners er last van hebben. Dit lijkt te kloppen met het feit dat bewoners met name last hebben van geluidsoverlast van rondhangende jongeren. De beleidsmakers wezen er al op dat er, met name 's avonds, groepen jongeren op het plein voor geluidsoverlast zorgen (Interview Hewitt; Van Gils). Mede vanwege de slechte isolatie van de woningen, is binnen goed hoorbaar wat zich buiten afspeelt.

10.3.1. Beleidstheorie en doelen

10.3.1.1. Pre-herinrichtingssituatie

De situatie voor de herinrichting, waar in dit onderzoek op geconcentreerd wordt, is slechts kort. Meer dan veertien jaar geleden werd geconstateerd dat de toenmalige situatie op het Amelandseplein, onwenselijk was. Ongeveer acht jaar geleden werd het plein grootschalig heringericht.

Hoe de veiligheidssituatie toen was, valt buiten het bereik van dit onderzoek, wat zich concentreert op de situatie tussen 2006 en de wijzigingen van het plein rond 2010. De situatie in die periode is geheel anders dan die op het Gouwplein en het Deliplein. In feite zijn de herinrichtingsingrepen waar dit onderzoek zich op concentreert correcties op het ontwerp van acht jaar geleden. Aanleiding hiervoor was, net als bij de grootschalige transformatie, overlast van jongeren.

10.3.1.2. Aanpak overlast

Het Amelandseplein voldoet qua sociaaldemografische opbouw aan de in de literatuur (Bruinsma en Bernasco, 2004: 8), geschetste kwetsbare locatie. Het is een wijk met een lage sociaal-economische status, een verouderd en goedkoop woningaanbod, veel etnische verscheidenheid en een grote bevolkingsmobiliteit.

De overlast op het Amelandseplein is hoofdzakelijk langs twee lijnen aangepakt. Allereerst is onderzoek gedaan naar de redenen tot overlastgevend gedrag van de overlastgevers. Dit betrof vaak groepen jongeren die niet in de gelegenheid waren om te spelen op het plein. In eerste instantie kwam dit doordat het plein überhaupt niet geschikt was als speelplek. In latere instantie bleek dat met name de voetbalkooi niet functioneerde. Hierop is met herinrichtingen ingespeeld.

Bovendien is er zeer kortstondig camerabewaking geweest op het Amelandseplein. Dit betrof echter slechts enkele dagen en het effect daarvan op de feitelijke onveiligheid en perceptie daarvan kan verwaarloosd worden.

10.3.1.3. Herinrichting

Er wordt duidelijk dat de aanpak van overlast op het Amelandseplein al sinds de jaren '90 samen is gegaan met herinrichtingsinitiatieven. Daarbij werd sterk gebruik gemaakt van buurtbewoners. Diverse initiatieven zoals de speelgoeduitleencontainer en het zomerterras zijn er op gericht betrokkenheid van bewoners bij het plein te vergroten. Bovendien ontstaat zodoende controle op en een gevoel van verantwoordelijkheid voor het plein. Dergelijke initiatieven zijn te duiden als pogingen het plein levendiger te maken, wat valt onder de Levendig-aanpak.

Gezien het aantal activiteiten dat wordt georganiseerd op het plein en de reacties van de ondervraagde bezoekers en bewoners, lijkt het er op dat het plein inderdaad levendiger is geworden en er dus meer sociale controle is. Een nadeel daarvan is echter wel, dat dit met name in de nacht niet meer het geval is. En juist dan voelen mensen zich opvallend onveilig op het Amelandseplein. Hier wordt een tweede manco in de Levendig-aanpak zichtbaar: levendigheid beperkt zich doorgaans tot de dag, terwijl de overlast en onveiligheid met name 's nachts kan plaats vinden.

Daarnaast brengt een toegenomen levendigheid ook een schaduwzijde met zich mee: de bewoners –en in mindere mate ook de bezoekers- ervaren geluidsoverlast als de grootste bron van overlast van het plein.

Eigenaarschap en de betrokkenheid van burgers is onderdeel van de territoria-theorie van onder andere Altman (1983) en is te duiden als Regulerings-aanpak. Het feit dat initiatieven als het zomerterras en het Zonnetje mogelijk zijn, maar meer nog dat de bewoners zo actief zijn op het plein, is een indicatie dat deze aanpak goed verloopt. Zowel de Levendige- als de Regulering-aanpak vereisen in dit geval wel de bereidheid van de buurtbewoners om zich in te zetten op en voor het plein. Beleidsmakers kunnen hierin slechts een ondersteunende rol spelen. Die rol lijkt de gemeente -binnen de beperkingen van haar budget- vrij aardig te vervullen, gezien de hoeveelheid respondenten die aangeeft mensen te hebben leren kennen en tevreden te zijn met het plein. Bovendien denken vrij veel bewoners en bezoekers dat dit een positief effect heeft gehad op de veiligheid op het plein.

Verder is het zicht op het plein vergroot. Dit is gedaan door de begroeiing te snoeien en het verbeteren van de verlichting, waardoor er vanaf de straat zicht is op het plein. Dit valt onder de Panopticon-aanpak. Ook hier zijn de bewoners en bezoekers positief over en denken dat het de veiligheidssituatie heeft verbeterd.

De vraag van dit onderzoek is echter wat het effect op de veiligheid is geweest van al deze ingrepen. Uit zowel de reacties van bewoners en bezoekers, als de politiegegevens en de veiligheidsindex, ontstaat de indruk dat er echter vrij weinig is veranderd in de veiligheidssituatie in de afgelopen zes jaar. Er moet dan ook geconstateerd worden dat de diverse herinrichtingsingrepen, geen aantoonbaar effect hebben gehad op de veiligheid op het Amelandseplein.

11. Conclusies

11.1. Inleiding

Na het onderzoek op de drie pleinen, is het zaak de literatuur en de praktijk bij elkaar te brengen om zo de vraag naar het effect van de herinrichtingen op de perceptie van onveiligheid en de feitelijke onveiligheid te beantwoorden.

Eerst zal gekeken worden naar het effect van de onderzochte herinrichtingen op de feitelijke onveiligheid. Daarna zal de relatie tussen de perceptie van onveiligheid en de feitelijke onveiligheid worden besproken. Vervolgens zal het effect op de perceptie van veiligheid worden behandeld. Waarna geëindigd zal worden met een discussie.

11.2. Effect op de feitelijke onveiligheid

Omdat de verschillende vormen van aanpak op alle drie de pleinen, min of meer tegelijk zijn gestart, kan er geen onderscheid worden gemaakt in de effecten van de verschillende aanpakken op de politiecijfers of de waarneming van overlast.

De vergelijking van de politiegegevens (bijlage D1) laat zien dat het Gouwplein in absolute aantallen de meeste onveiligheid kent. De selectie van misdrijven en meldingen waar de herinrichting effect op zou kunnen hebben laat een sterke daling zien sinds 2008. Die daling is eerder ingezet dan de herinrichting. Dit kan dus niet gekoppeld worden aan de herinrichting. Wel valt op dat de ondervraagden aangeven relatief weinig last te hebben van drugsoverlast. Bovendien geeft men aan dat dit sterk verbeterd is. Dit komt overeen met de politiegegevens.

De maatregelen voorafgaand aan de herinrichting lijken derhalve een positief effect te hebben gehad op de veiligheidssituatie. Deze daling zou samen te hangen met inspanningen van de stadsmarinier, in samenwerking met politie en justitie, om een groep overlastgevende Antillianen die voor drugsoverlast zorgden, aan te pakken.

In absolute aantallen is het Deliplein het veiligste plein dat onderzocht is. Vanaf 2006 daalt het aantal door de politie geregistreerde meldingen en misdrijven en bereikt een stabiel niveau rond 2008. Met name 'straatgeweld' is in die periode sterk afgenomen. De politiedata gaan niet verder terug dan 2006. Een causaal verband is dan ook niet aan te tonen. Wel vind de daling gelijktijdig plaats met de herinrichtingen. Bovendien heeft de herinrichting in ieder geval geen negatief effect gehad op de veiligheid. Het geheel aan maatregelen, genomen op het Deliplein heeft de veiligheidssituatie daar verbeterd.

De politiegegevens met betrekking tot het Amelandseplein laten een stabiel beeld zien sinds 2006. Ook de wijk Carnisse is volgens de Rotterdamse veiligheidsindex niet veiliger geworden. Er is

dan ook niets dat er op wijst dat de herinrichtingen effect hebben gehad op de door de politie geregistreerde meldingen en misdrijven.

In de besproken literatuur wordt gesteld dat het creëren van toezicht (Newman, 1996; Cozens, 2008) en levendigheid (Jacobs, 1981; Whyte, 1980; Minnery en Lim, 2005), eigenaarschap (Altman, 1983; Van Dorst, 2005) en het opruimen van onordelijkheden (Wilson en Kelling, 1982; Perkins et al., 1993; Taylor et al., 1985; Foster et al., 2011; etc.) leidt tot een verhoogde feitelijke veiligheid.

Op grond van dit onderzoek kan echter geen causaal verband worden vastgesteld tussen de door de politie geregistreerde meldingen en misdrijven en de herinrichtingen. Een conclusie waar bij het kijken naar de criminaliteitscijfers volgens Foster (et al., 2011:80) vaker tegenaan gelopen wordt.

Op het Gouwplein lijkt de daling van met name drugsoverlast voornamelijk samen te hangen met de inzet van de stadsmarinier. Op het Deliplein lijkt het veiliger worden wel samen te hangen, maar een causaal verband kan niet worden aangetoond. Er moet dan ook met Foster (Ibid.) en Whyte (1980: 24-39) geconcludeerd worden dat het beperken van criminaliteit niet alleen te maken heeft met de fysieke situatie.

11.3. Perceptie onveiligheid en feitelijke onveiligheid

In de literatuur (Van Gernerden en Staats, 2006; Minnery en Lim, 2005: 331; Bruins en Bernasco, 2004: 15) wordt gesteld dat er geen noodzakelijk verband hoeft te zijn tussen de perceptie van onveiligheid en de feitelijke onveiligheid van een locatie. Mensen kunnen een plek, waar nooit wat gebeurt, dus onveilig vinden.

Opvallend aan dit onderzoek is dat op alle drie de pleinen, zowel onder de bezoekers als de bewoners (met uitzondering van de bewoners van het Gouwplein), geen significant verband is gevonden tussen de vraag of men overlast ervaart en de vraag of men zich veilig voelt. Met andere woorden, de perceptie van overlast, heeft geen significant verband met de perceptie van onveiligheid.

Anderzijds is er wel op alle drie de pleinen, zowel onder de bewoners⁸⁸ als onder de bezoekers een significant negatief verband is tussen het aantal overlastpunten dat men benoemt en het gevoel van veiligheid.

Allereerst wijst dit op een verband tussen overlast en een gevoel voor veiligheid zoals ook gesuggereerd wordt in de literatuur. Zo zouden volgens diverse auteurs (Jacobs, 1961: 30; Hunter, 1978: 3-5; Perkins et al., 1993: 31; Covington en Taylor, 1991: 232; Wilson en Kelling, 1982: 3; Keizer et al., 2008; Wood et al., 2008; etc.) tekenen van fysieke en sociale wanorde zoals graffiti, afval, gebroken ramen, vandalisme, uitwerpselen, dronken mensen, bedelaars, een inbreuk maken op het

⁸⁸ Met uitzondering van de bewoners van het Gouwplein.

idee van bescherming. Dat zou een gevoel van onveiligheid opleveren. De uitkomsten van dit onderzoek ondersteunen dat idee.

Maar daarnaast is het opvallend hoezeer de antwoorden met betrekking tot verschillende typen overlast en de tendens daarin overeenkomen met de politiecijfers. Het lijkt er op dat de onveiligheidsgevoelens van de bewoners en bezoekers van de onderzochte pleinen niet in de eerste plaats bepaald worden door de uitstraling van een plek of het gevoel dat die plek oproept, als wel door de persoonlijke kennis over delicten of overtredingen die er voorkomen. Dat spreekt de gedachte dat de perceptie van verpaupering alleen een belangrijke indicator is voor de angst voor criminaliteit, zoals Brown (et al. 2004: 368) en Hunter (1978) die naar voren brachten tegen. Mensen lijken weldegelijk gegronde redenen te hebben om zich onveilig te voelen.

Dit sluit aan bij de bevindingen van diverse besproken auteurs (Perkins et al., 1993: 31; Box et al., 1988). Covington en Taylor (1991) toonden daarnaast ook een verband tussen perceptie van overlast en angst voor onveiligheid aan. Een dergelijk verband wordt in dit onderzoek alleen aangetroffen onder de bewoners van het Gouwplein.

Een mogelijke verklaring voor de correlatie tussen de waarnemingen van overlast en het gevoel van overlast zou kunnen zijn dat de onderzochte pleinen buurtpleinen zijn en zowel bewoners als bezoekers er vrij regelmatig komen. Wellicht dat hierdoor de bekendheid met het plein en wat er speelt groter is dan op een stadsplein, waar mensen minder vaak komen en dus minder weten wat er speelt. Vergelijkend vervolgonderzoek in deze richting zou interessant zijn.

11.4. Effect op de perceptie van onveiligheid

Wat de perceptie van de veiligheid betreft valt op dat op alle drie de pleinen, zowel de bewoners als de bezoekers aangeven dat de diverse ingrepen een positief effect hebben gehad op de veiligheid. Toch blijkt er soms een groot verschil te zitten tussen de reacties van de bewoners en de bezoekers.

Zo valt allereerst op dat bezoekers terughoudender zijn in het signaleren van verbeteringen. Bovendien geven bezoekers gemiddeld aan zich minder veilig te voelen. Dit zou enerzijds kunnen samenhangen met de leeftijd van de bezoekers, die gemiddeld lager ligt dan bij de bewoners. Anderzijds krijgen bezoekers direct te maken met overlast, terwijl bewoners zich er meer aan kunnen onttrekken, binnen de muren van hun huis.

Daarnaast valt op dat op de twee pleinen waar expliciet voorzieningen voor kinderen zijn aangelegd, het Gouwplein en het Amelandseplein, de bezoekers positiever zijn over de ingrepen. Op het Gouwplein hebben de bezoekers die voor de herinrichting ook al op het plein kwamen veel sterker het idee dat de herinrichting de veiligheid heeft verbeterd dan de bewoners.

Ditzelfde beeld is ook op het Amelandseplein te zien, waar met name de bezoekers die er al langer en frequent komen, veel positiever zijn over de ingrepen dan de bewoners. Met name het

snoeien van bosjes en het vernieuwen van de speelplekken heeft volgens de bezoekers een positief effect gehad op de veiligheid.

Op het Deliplein is juist het omgekeerde beeld te zien. Daar zijn geen voorzieningen voor kinderen, maar is juist ingezet op verlevendiging van de plint door winkels. Het is opvallend dat met name de bewoners denken dat renovatie van de panden (inclusief de winkels) en de aanleg van de Rijnhavenbrug de veiligheid ten goede is gekomen.

Al met al kan gesteld worden dat de bewoners en bezoekers het idee hebben dat de diverse herinrichtingen een positief effect hebben op de veiligheid. Zowel de bewoners als de bezoekers zijn gemiddeld genomen zeer tevreden met de herinrichtingen.

11.4.1. Levendig

In de literatuur werd door diverse auteurs (Jacobs, 1961; Whyte, 1980; Newman, 1996; Cozens, 2008) gesteld dat levendigheid, zichtbaarheid en de aanwezigheid van mensen op een locatie zou leiden tot een hoger veiligheidsgevoel en een hogere veiligheid.

Dit onderzoek ondersteunt geen van beide claims. Op het Deliplein is de levendigheid erg laag. Toch is dit feitelijk het veiligste plein. Dat blijkt uit zowel de politiegegevens, als de reacties van de respondenten. Bovendien geven de respondenten aan zich zowel overdag als 's nachts erg veilig te voelen op het Deliplein.

Het Amelandseplein is daarentegen een erg levendig plein. Niet alleen worden er talloze activiteiten georganiseerd, ook geven de respondenten aan dat het door de herinrichtingen nog levendiger is geworden. Desalniettemin, voelt men zich daar –in vergelijking met het Deliplein– overdag een beetje minder veilig, maar vooral 's nachts erg onveilig. Bovendien blijken de politiemeldingen en misdrijven aanzienlijk hoger te liggen dan op het Deliplein.

Er is dan ook op beide pleinen geen significant verband gevonden tussen levendigheid en een gevoel van veiligheid.

Bovendien tonen deze twee pleinen drie problemen van de Levendig-aanpak aan. Ten eerste laat levendigheid zich niet ontwerpen. Beleidsmakers kunnen slechts de noodzakelijke randvoorwaarden creëren. Maar zelfs als dat grootschalig gebeurt, zoals op het Deliplein, is dat geen garantie voor levendigheid. Anderzijds blijken kleine bijdragen aan een al bestaand actief buurtleven, een levendig plein tot stand te kunnen brengen.

En daarnaast is het doorgaans op selecte momenten van de dag levendig op een plek. Winkels en een speeltuin zorgen 's nachts niet voor levendigheid. Daarmee kan een dergelijke aanpak dus ook nooit effectief zijn als de overlast of onveiligheid zich vooral in de nachtelijke uren afspeelt.

En tot slot kan levendigheid ook weer een bron van overlast vormen. Zowel op het Gouwplein als het Deliplein werd door bewoners geklaagd over geluidsoverlast die veroorzaakt werd door het leven op het plein.

Als met al is er vanuit dit onderzoek geen reden om aan te nemen dat levendigheid de veiligheid op een locatie, zowel in perceptie als feitelijk verhoogd.

11.4.2. Regulering

Regulering bleek een lastig te onderzoeken aanpak. De mate van privacy-regulering is een moeilijk te operationaliseren concept. Uit het onderzoek op het Gouwplein en het Amelandseplein ontstaat het idee dat deze pleinen inderdaad zijn toegeëigend. Spelende kinderen bleken een belangrijke reden te zijn om op het plein te komen.

Op de politiecijfers lijkt dit echter geen effect te hebben. Op het Gouwplein zijn de politiecijfers sterk gedaald, terwijl ze op het Amelandseplein stabiel bleven. In de perceptie van bewoners en bezoekers lijkt het toe-eigenen van een gebied wel effect te hebben.

Alleen op het Amelandseplein is onderzocht wat het effect op het veiligheidsgevoel was als ondervraagden meer mensen leren kennen door de herinrichting. De veronderstelling dat door een sterkere sociale cohesie, de veiligheidsgevoelens hoger zouden zijn, is in dit onderzoek niet bevestigd. Hier zou meer onderzoek naar plaats moeten vinden, voordat hier stellige conclusies aan verbonden kunnen worden.

11.4.3. Orde

Onder de Orde-aanpak valt onder andere de grootschalige renovatie van verpauperde panden zoals op het Deliplein. Daar is geconstateerd dat dit in de perceptie van bewoners een sterk positief effect op de veiligheid heeft. Opmerkingen die overeenkomen met de stelling van Newman (1996: 59) dat huizenbezitters zich verantwoordelijker voor de buurt zouden voelen, werden daar veel gehoord. Dergelijke aanpak lijkt dus een positief effect op de perceptie van de veiligheid te hebben.

Daarnaast staat op alle pleinen bij zowel de bewoners⁸⁹ als de bezoekers, vervuiling in de top-twee van benoemde overlast. Bovendien geeft men aan hier weinig verandering in te zien. Dit is opvallend omdat op de drie pleinen de onveiligheid, zowel in de perceptie van de respondenten, als blijkens de politiecijfers nogal verschilt.

Het betreft hier echter wel de perceptie van vervuiling van de respondenten. Dit onderzoek geeft dan ook geen aanleiding een direct verband te zoeken tussen perceptie van vervuiling en het veiligheidsgevoel van mensen.

⁸⁹ Met uitzondering van de bewoners van het Deliplein. Daar komt vervuiling op de derde plek van klachten.

Zoals uit het onderzoek op het Deliplein blijkt, kan de perceptie van zaken zoals veiligheidsgevoel 's nachts of overlast die men benoemt, nogal verschillen per demografische groep. En ook het onderzoek op het Gouwplein toonde aan dat er een behoorlijk verschil zit in de overlastervaring en het aantal overlastpunten dat men kan benoemen.

Dergelijke demografische nuances vindt men maar weinig terug in de literatuur. Vervolgonderzoek zou zich dan ook kunnen richten op de verschillen in perceptie van overlast en het effect op gevoelens van onveiligheid per demografische groep.

11.5. Discussie

Vanuit dit onderzoek is er geen direct verband aangetroffen tussen herinrichtingsingrepen en een daling van de onveiligheid in de politiecijfers. Diverse auteurs hebben er op gewezen dat criminaliteit niet met alleen fysieke ingrepen kan worden opgelost (Wilson en Kelling, 1982: 8; Foster et al., 2011: 80). Jacobs' stelling (1961: 30) dat alleen politie niet de veiligheid kan garanderen, lijkt dan ook omkeerbaar: alleen de fysieke structuur maakt de situatie niet veiliger.

Wel wordt duidelijk dat burgers onveiligheidsgevoelens baseren op meer dan alleen de perceptie van de fysieke ruimte: eigen ervaringen spelen daarin een belangrijke rol. Dat betekent dat wanneer criminaliteitscijfers omlaag gaan, gevoelens van onveiligheid naar verwachting tevens omlaag gaan. Daarnaast is duidelijk dat zowel bewoners als bezoekers het idee hebben dat herinrichtingsingrepen een positieve invloed op de veiligheid hebben. Het is een zichtbaar teken van ordelijkheid. Dat sluit aan bij Brown (et al. 2004: 360) en Wilson en Kelling (1982) die wijzen op de grote symbolische waarde van ingrepen: ze stralen optimisme uit. Minnery en Lim (2005: 334) wijzen op het belang van dergelijk optimisme.

Zulke ingrepen zouden dan ook goed kunnen bijdragen aan het onderstrepen van een positieve trend in het aantal misdrijven en meldingen van incidenten en een keerpunt in een onveilige wijk kunnen inluiden: een overwinningsdaad.

12. Bronnen

12.1. Literatuur

- Achterhuis, H. (2011), *“De utopie van de vrije markt”*, Rotterdam: Lemniscaat.
- Adams, J. (2008), *“Deus é Brasileiro?”*, gevonden op: <http://john-adams.co.uk/wp-content/uploads/2008/12/deus-e-brasileiro1.pdf> (bezoekt op 18 april 2011).
- Altman, I. (1975), *“The environment and social behaviour”*, Monterey, California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Arnold, J. M. J. (2009), *“Samenscholing geboden”*, <http://www.scribd.com/doc/44963040/Rapport-Samenscholen-Geboden-Jurrian-Arnold-15-April-10#download>; TU Delft / Veldacademie.
- Beck, U (2002), *“The Terrorist Threat: World Risk Society Revisited”*, *Theory, Culture & Society*, Vol. 19, no. 4 pp.: 39-55.
- Blokland, T. (2009), *“Oog voor elkaar: Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad”*, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Blom, M., A. J. Oudhof, R.V. Bijl en B.F.M. Bakker (red.) (2005), *“Verdacht van criminaliteit: Allochtonen en autochtonen nader bekeken”*, Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek en het Wetenschappelijk Onderzoeken Documentatiecentrum.
- Boonstra, N., N. Hermens en I. Bakker (2010), *“De publieke waarde van pleinen, De ontwikkeling en toepassing van een sterrensysteem voor Rotterdamse pleinen”*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, gevonden op: http://www.verwey-jonker.nl/vitaliteit/publicaties/lokaal_sociaal_beleid/de_publieke_waarde_van_pleinen, (bezoekt op 3 mei 2012).
- Box, S., C. Hale, en G. Andrews (1988), *“Explaining fear of crime”*, *British Journal of Criminology*, Vol.28, No. 3, pp.: 340-356.
- Brown, B. B., en I. Altman (1983), *“Territoriality, defensible space and residential burglary: an environmental analysis”*, *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 3, pp.: 203-220.
- Brown, B., D. Perkins, en G. Brown (2004), *“Incivilities, place attachment and crime: block and individual effects”*, *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 24, pp. 359-371.
- Bruinsma, G.J.N., en Bernasco, W. (2004), *“De stad en sociale onveiligheid; Een State-of-the-Art van wetenschappelijke kennis in Nederland”*, Leiden: Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving en Universiteit Leiden, afdeling Criminologie.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2010), *“Criminaliteit en rechtshandhaving 2010: Ontwikkelingen en samenhangen”*, Meppel: Boom Juridische uitgevers.

- Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) (2011), *“Staat van Rotterdam”*, Rotterdam: Eigen beheer.
- Contour (2008), *“Van achterstandswijk naar Prachtwijk”*, *Contour straatbaksteen*, No. 18, pp.: 16-18.
- Covington, J. en R. B. Taylor (1991), *“Fear of crime in urban residential neighborhoods: Implications of Between- and Within- Neighborhood Sources for Current Models”*, *The Sociological Quarterly*, Vol. 2, No.2, pp.: 231-249.
- Cozens, P. (2008), *“Crime prevention through environmental design”*, in: Wortley R., en L. Mazerolle (Red.) (2008), *“Environmental Criminology and Crime Analysis”*, Cullompton, Devon: William Publishing.
- Deelgemeente Charlois (2008), *“Gebiedsvisie Carnisse 2020: Kanskaart Carnisse”*, Rotterdam: Eigen beheer, gevonden op: <http://www.deelraadinfo.nl/dsresource?objectid=43338&type=org>, (bezoekt op 27 juli 2012).
- Deelgemeente Charlois (2009), *“Parels aan de Maas: Wijkvisie Oud-Charlois 2009-2020”*, Rotterdam: Eigen beheer.
- Deelgemeente Feijenoord (2008), *“Wijkveiligheids-actieprogramma 2008: KATENDRECHT”*, Rotterdam: Eigen beheer.
- Deelgemeente Feijenoord (2010), *“Integraal Wijkactieprogramma Gebied Noord 2010, Deelgemeente Feijenoord: Katendrecht”*, Rotterdam: Eigen beheer.
- Deetman en Mans (2011), *“Kwaliteitssprong Zuid: ontwikkeling vanuit kracht”*, februari, Werkendam: Avant GPC.
- Dehaene, M. en E. Vervloesem (2012), *“When urban design leaves some room / shifting degrees of indeterminacy in Rotterdam-Zuid”*, *Journal for Architecture*, Rotterdam: Nationaal Architectuur Instituut, pp.: 17-32.
- Desmet, E. en A. Sour (2008), *“Pleinen, woonkamer van de buurt: succesvolle factoren voor levendige pleinen”*, Rotterdam: OBB Ingenieursbureau, gevonden op: http://www.kei-centrum.nl/websites/kei/files/KEI2003/Projecten/Pactopzuid/Pleinen_als_woonkamer_mrt2008.pdf, (bezoekt op 3 mei 2012).
- Ekkers, P. (2006), *“Van volkshuisvesting naar woonbeleid”*, Den Haag: Sdu Uitgevers BV.
- Foster, S., B. Giles-Corti en M. Knuiman (2011), *“Creating safe walkable streetscapes: Does house design and upkeep discourage incivilities in suburban neighbourhoods?”*, *Journal of Environmental Psychology*, 31, pp.: 79-88.

- Furedi, F. (2007), *"The only thing we have to fear is the 'culture of fear' itself"*, gevonden op: <http://www.frankfuredi.com/pdf/feaessay-20070404.pdf>, (bezoekt op: 2 juli 2012).
- Gemeente Rotterdam (GR) (2003a), *"Rotterdam zet door"*, Rotterdam: eigen beheer.
- Gemeente Rotterdam (GR) (2003b), *"Veiligheidsindex Rotterdam: Rapportage Bevolkingsenquête januari 2003 en feitelijke criminaliteitsgegevens en stadsgegevens over 2002"*, Voorjaar 2003, Rotterdam: eigen beheer.
- Gemeente Rotterdam (GR) (2003c), *"Wijk Actie Plan Rotterdam Zuid (Oud Zuid)"*, Rotterdam: Eigen beheer.
- Gemeente Rotterdam (GR) (2007), *"Wijkanalyse Katendrecht 2007"*, Rotterdam: eigen beheer.
- Gemeente Rotterdam (GR) (2008a), *"Brief van b en w met beantwoording van schriftelijke vragen van de raadsleden M. van Muijen en M. Heijmen over overlast op het Gouwplein in de deelgemeente Charlois"*, 08gr2411, Rotterdam: Eigen beheer.
- Gemeente Rotterdam (GR) (2008b), *"Beantwoording van de schriftelijke vragen van het de heer T.S.J. Cornelissen over Mosquito's"*, 3 juni 2008, 08gr1841, Rotterdam: Eigen beheer.
- Gemeente Rotterdam (GR) (2009a), *"Parels poetsen!"*, iWAP Oud-Charlois 2009, Maart 2009, Rotterdam: eigen beheer.
- Gemeente Rotterdam (GR) (2010a), *"Wijkanalyse Katendrecht 2010"*, Rotterdam: eigen beheer.
- Gemeente Rotterdam (GR) (2011), *"Zuid Werkt! Nationaal programma Kwaliteitssprong Zuid"*, 19 september, Rotterdam: eigen beheer.
- Gemeente Rotterdam (GR) (2012a), *"Meting van de veiligheid in Rotterdam; Veiligheidsindex 2012"*, Rotterdam: eigen beheer.
- Gemeente Rotterdam (GR) (2012b), *"Wijkanalyse Carnisse 2012"*, Rotterdam: eigen beheer.
- Gijsberts, M., W. Huijnk en J. Dagevos (Red.) (2012), *"Jaarrapport integratie 2011"*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Heeling, J., H. Meyer en J. Westrik (Red.) (2002), *"Het ontwerp van de stadsplattegrond"*, Amsterdam: Uitgeverij SUN.
- Hinkle, J. C., en D. Weisburd (2008), *"The irony of broken windows policing: A micro-place study of the relationship between disorder, focused police crackdowns and fear of crime"*, *Journal of Criminal Justice*, Vol. 36, pp.: 503–512.
- Hubbard, P. (2003), *"Fear and loathing at the multiplex: everyday anxiety in the post-industrial city"*, *Capital & Class*, Vol. 27, No. 2, pp.: 51-75.

- Hunter, A. (1978), *"Symbols of incivility: Social disorder and fear of crime in urban neighborhoods"*, Paper presented at the annual meeting of the American Society of Criminology, Dallas, TX.
- Jacobs, J. (1961), *"The death and life of great American cities"*, New York: Vintage Books.
- Jacobs, M., en A. Essers (2003) "De misdaad van de straat; Op zoek naar achtergronden van veelplegers", *Tijdschrift voor Criminologie*, Vol. 45, No. 2, pp.: 140-152.
- Kei (2008), *"Wijkbeschrijving Oud-Zuid, Katendrecht"*, Rotterdam: Eigen beheer.
- Keizer, K., S. Lindenberg en L. Steg (2008), "The Spreading of Disorder", *Science*, Vol. 322, pp.: 1681-1685.
- Keunen, M, en L. Willemse (2003), *"Het cement van Charlois, 10 portretten"*, Rotterdam: Trichis Publishing.
- Klaassen, P. (1994), "Pleinen ingedeeld naar functie en schaalniveau. Categorisering kan hulpmiddel zijn voor versterken identiteit", *Agora*, Vol. 10, 22-23
- Mak, A (2011), *"Katendrecht – Grootscheepse renovatie"*, TU Delft, Praktijkleerstoel Gebiedsontwikkeling, gevonden op: http://www.gebiedsontwikkeling.nu/workspace/uploads/2011.3.31_katendrecht-grootsche-1301909117.pdf, (bezoekt op 9 juli 2012).
- Meijer, B. (2000), *"Cameratoezicht in het publieke domein in EU-landen"*, WODC onderzoeksnotitie, 5, Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Minnery, J.R., en Lim, B. (2005), "Measuring crime prevention through environmental design", *Journal of Architectural and Planning Research*, Vol. 22, pp.: 330-341.
- Morgan, M. L. (2005), *"Classics of moral and political theory"*, Cambridge: Hackett Publishing Company, pp.: 682-749.
- Newman, O. (1996), *"Creating Defensible Space"*, U.S. Department of Housing and Urban Development Office of Policy Development and Research.
- Newman, O., en K. Franck (1980), *"Factors Influencing Crime and Instability in Urban Housing Developments"*, U.S. Department of Justice: Washington, DC.
- Oc, T. en S. Tiesdell, (1999), "The fortress, the Panoptic, the Regulatory and the Animated: planning and urban design approaches to safer city centres", *Landscape Research*, Vol. 24, No.3, pp.: 265-286.
- Orwell, G. (1950), *"1984"*, Amsterdam: Uitgeverij De Arbeiderpers.
- Otterspeer, D. (2011a), *"Mailwisseling tussen werkgroepleden"*, Veldacademie: eigen beheer.
- Otterspeer, D. (2012a), *"Interviews werkgroepleden"*, Veldacademie: eigenbeheer.

- Otterspeer, D. (2012b), *“Van openluchthotel naar vogelhuisjes”*, scriptie Bestuurskunde, Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Ouwehand, A., e.a. (2008), *“Van wijken weten; beleid en praktijk in de stedelijke vernieuwing”*, Amsterdam: IOS Press.
- Pawson, R. en N. Tilley (2010) [1997], *“Realistic Evaluation”*, London: SAGE Publications Ltd.
- Perkins, D. D., A. Wandersman, R. C. Rich, en R. B. Taylor (1993), “The physical environment of street crime: Defensible space, territoriality and incivilities”, *Journal of Environmental Psychology*, Vol.13, No. 1, pp.29-49.
- Rebel, B. en G. Vermeer (1994), *“Historische Gids van Rotterdam”*, Amsterdam: Sdu Uitgeverij Koninginnegracht.
- Ropeik, D. (2006), “The risk perception gap”, *Pflanzenschutz-Nachrichten Bayer*, Vol. 59, pp.: 1-10.
- Ross, C., J. Mirowsky, en S. Pribesh (2002), “Disadvantage, disorder, and urban mistrust”, *City & Community*, Vol. 1, pp.: 59-82.
- Scheffer, P. (2000), “Het multiculturele drama”, *NRC, De Multiculturele Samenleving*, 29 januari.
- Scott, J. C. (1998), *“Seeing like a state: How certain schemes to improve the human condition have failed”*, London: Yale University Press.
- SCP (2003), *“De sociale staat van Nederland”*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Sociaal Platform Rotterdam (SPR) (2008), *“Het levende plein”*, Rotterdam: SPR, gevonden op: <http://www.jos.rotterdam.nl/smartsite.dws?id=215>, (bezoekt op 3 mei 2012).
- Sundstrom, E. en I. Altman (1974), “Field study of dominance and territorial behavior”, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 30, No. 1, pp.: 115-125.
- Taylor, R. B., S. A. Shumaker en S. D. Gottfredson (1985), “Neighborhood-level links between physical features and local sentiments: Deterioration, fear of crime, and confidence”, *Journal of Architectural Planning and Research*, Vol. 2, pp.: 261–275.
- Van Bergeijk, E., A. Kokx, G. Bolt en R. van Kempen (2008), *“Helpt herstructurering? Effecten van stedelijke herstructurering op wijken en bewoners”*, Delft: Eburon.
- Van den Berg, J., A. Bruinzeel en D. Mout (1984), *“Het Charlois van Toen”*, Lekkerkerk: Typco.
- Van der Kooij, M. (2005), “Daar komen de Jantjes”, *Binnenlands Bestuur*, 11 februari, Gevonden op: <http://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/achtergrond/achtergrond/daar-komen-de-jantjes.99393.lynkx>, (bezoekt op 11 mei 2012).

- Van der Laar, P. (2000), *“Stad van formaat: Geschiedenis van Rotterdam in de negentiende en twintigste eeuw”*, Zwolle: Waanders Uitgevers.
- Van der Wouden, R., B. Hamers en F. Verwest (2006), *“Toekomstverkenning grotestedenbeleid: een beschouwing”*, Netherlands Institute for Spatial Research.
- Van Dorst, M. J. (2005), *“Een duurzaam leefbare woonomgeving; Fysieke voorwaarden voor privacyregulering”*, Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de Technische Universiteit Delft, Delft: Eigen beheer.
- Van Gemerden, E., en H. Staats (2006), *“Ontwerp en sociale veiligheid: Eindrapportage”*, Leiden: Sectie Sociale en Organisationspsychologie, Universiteit Leiden.
- Van Heemst, P. (2008), *“Act. PvdA Overlast Katendrecht”*, gevonden op: http://www.bds.rotterdam.nl/Bestuurlijke_Informatie:7/Raadsinformatie/Gemeenteraad_2006_2010/2008/Kwartaal_2/Actualiteiten_gemeenteraad_15_mei_2008/Overlast_en_intimidatie_door_jongeren_op_Katendrecht/act_PvdA_Overlast_Katendrecht, (bezoekt op 20 juni 2012).
- Van Heuvelen, M. (2011), *“Herinrichting Gouwplein: bewoners bedenken en realiseren samen de herinrichting van een buitenterrein”*, Woonstad: eigen beheer.
- Van Noije, L. en K. Wittebrood (2008), *“Sociale veiligheid ontsleuteld: Veronderstelde en werkelijke effecten van veiligheidsbeleid”*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Van Steen, B. (2010), *“Interview”*, *Stedebouw & Architectuur, Renovatie & Onderhoud*, gevonden op: <http://www.stedebouwarchitectuur.nl/Uploads/2010/9/Binder2.8.pdf>, (bezoekt op 19 juni 2012).
- Van Stokkom, B. en N. Toenders (2010), *“De sociale cohesie voorbij; Actieve burgers in achterstandswijken”*, Amsterdam: Pallas Publications.
- Van Wilsem, J., K. Wittebrood en N. D. de Graaf (2003), *“Buurtdynamiek en slachtofferschap van Criminaliteit”*, *Mens & Maatschappij*, Vol. 78, No. 1., pp.: 4-28.
- Veldacademie (2011a), *“De Gouwplein Ontwikkeling: Een overzicht tot nu toe”*, maart, Rotterdam: eigen beheer.
- Versteegh, P., J. Janssen en W. Bernasco (2003), *“Beginners, doorstromers en veelplegers; Carrièrecriminaliteit in de politieregio Haaglanden”*, *Tijdschrift voor Criminologie*, Vol. 45, No. 2, pp.: 127-139.
- Vinsel, A., B.B. Brown, I. Altman en C. Foss (1980), *“Privacy regulation, territorial displays, and effectiveness of individual functioning”*, *Journal of Personality and Social Psychology*, Col. 39, No. 6, pp.: 1104-1115.

- Weaver, W. (1958), "1958 Annual Report of the Rockefeller Foundation", gevonden op: <http://www.rockefellerfoundation.org/uploads/files/947f2787-359e-4bea-a090-b32f1c90c6f9-1958.pdf>, (bezocht op 4 juni 2012).
- Whyte, W. H. (1980), "The social life of small urban spaces", Washington D.C.: The Conservation Foundation.
- Wilson, J. Q., en G. Kelling (1982), "Broken Windows", *The Atlantic Monthly*, Maart, pp.: 29-38.
- Wittebrood, K., en P. Nieuwebeerta (2000), "Victimization and patterns of routine activities", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol. 37, No. 1, pp.: 91-122.
- Wood, L., T. Shannon, M. Bulsara, T. Pikora, G. McCormack, en B. Giles-Corti (2008), "The anatomy of the safe and social suburb: an exploratory study of the built environment, social capital and residents' perceptions of safety", *Health & Place*, Vol. 14, pp.: 15-31.
- Wortley R., en L. Mazerolle (Red.) (2008), "Environmental Criminology and Crime Analysis", Cullompton, Devon: William Publishing.
- Zucker, P. (1959), "Town and square: From the agora to the village green", New York: Columbia University Press.
- Zwijnenbrug, J (2010), "Amelandseplein Winter- en Zomerterras 2010", Rotterdam: Eigen beheer.

12.2. Beleidsdocumenten

- Aboutaleb, A. (2011), "Beantwoording van de schriftelijke vragen van het raadslid H.C. van Schaik (Leefbaar Rotterdam) over 'cameratoezicht' Amelandseplein", 27 april, gevonden op: http://www.leefbaarrotterdam.nl/newdocs/beantwsv/beantw_sv_cameratoezicht_Amelandseplein.pdf, (bezocht op 11 augustus 2012).
- B&W (2000), "Voorbereidingsbesluit voor gronden gelegen aan het Deliplein", Rotterdam: Eigen beheer, gevonden op: http://www.bds.rotterdam.nl/Bestuurlijke_Informatie:7/Raadsinformatie/Vorige_raadsperiode/Raadsperiode_1998_2002/Commissies_1998_2002/SVVHA/2000/Kwartaal_1/Voorbereidingsbesluit_voor_gronden_gelegen_aan_het_Deliplein_code_BFN, (bezocht op 18 juni 2012).
- B&W (2004), "Groeibriljanten", 18 mei 2004, 04/909, gevonden op: http://www.bds.rotterdam.nl/Bestuurlijke_Informatie:7/Raadsinformatie/Commissies_2002_2006/Fysieke_Infrastructuur_en_Verkeer/2004/kwartaal_2/Agenda_openbare_overlegvergadering_commissie_Fysieke_Infrastructuur_en_Verkeer_d_d_8_juni_2004/Groeibriljanten/Groeibriljanten, (bezocht op: 9 juli 2012).

- Deelgemeente Charlois (2010), *“Analyse Amelandseplein: Eindrapportage Mobiel Team december 2010”*, Rotterdam: Eigen beheer.
- Deelgemeente Charlois (2011a), *“Zelfbeheercontract LOPP”*, 2 september.
- Deelgemeente Charlois (2011b), Aanvraag Zon en TOS, *“Aanvraagformulier Charlois in Actie”*, Rotterdam: Eigenbeheer.
- Deelgemeente Charlois (2011c), Aanvraag Commissie Plein Pret en TOS, *“Aanvraagformulier Charlois in Actie”*, Rotterdam: Eigenbeheer.
- Deelgemeente Charlois (2011e), *“Ernstige problemen op het Amelandseplein”*, 4 maart, gevonden op: <http://www.deelraadinfo.nl/dsresource?objectid=65145&type=org>, (bezoekt op 27 juli 2012).
- Deelgemeente Charlois (2011d), *“Schriftelijke vragen snoeien struiken Amelandseplein”*, 7 juni, gevonden op: <http://www.deelraadinfo.nl/dsresource?objectid=68186&type=org>, (bezoekt op: 27 juli 2012).
- Gemeente Rotterdam (GR) (2006), *“Intentieovereenkomst van de Partners binnen het Pact op Zuid”*, Pact op Zuid, Rotterdam: eigen beheer.
- *Kamerstukken II 2006/2007, 30995, nr. 1.*
- *Kamerstukken II 2006/2007, 30995, nr. 2.*
- *Kamerstukken II 2008/2009, 30995, nr. 66.*
- Leefbaar Rotterdam Charlois (2011), *“Ernstige problemen op het Amelandseplein”*, 3 februari, gevonden op: <http://www.deelraadinfo.nl/dsresource?objectid=64081&type=org>, (bezoekt op 27 juli 2012).
- Politie District Zuid (2012), *“Jaarplan 2012 District Zuid”*, 24 november 2011, Rotterdam: Eigenbeheer.

12.3. Kranten en tijdschriften

- *Algemeen Dagblad* (2010a), *“Cameraploeg Telegraaf bekogeld in probleemwijk”*, 6 november.
- *Algemeen Dagblad* (2010b), *“PVV wil spoeddebat over ‘straatterreur’ Gouda”*, 5 november.
- *De Pers* (2008a), *“Stadsmarinier heeft succes in Delfshaven”*, 10 augustus.
- *De Pers* (2009a), *“Ranglijst Vogelaarwijk alsnog openbaar”*, 25 februari.
- *De Telegraaf* (2008a), *“Volksuniversiteit vlucht uit Goudse probleemwijk”*, 1 november.
- *De Volkskrant* (2008), *“PvdA bezorgd over overlast jongeren Katendrecht”*, 8 mei, gevonden op:

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/910096/2008/05/08/PvdA-bezorgd-over-overlast-jongeren-Katendrecht.dhtml>, (bezoekt op 20 juni 2012).

- Elsevier (2007a), “Rotterdam heeft meeste probleemwijken”, 22 maart.
- Elsevier (2007a), “Rotterdam heeft meeste probleemwijken”, 22 maart.
- Elsevier (2008), “Connection mijdt probleemwijk Gouda na beroving”, 14 september.
- Elsevier (2009a), “Van der Laan geeft lijst Vogelaarwijken wél vrij”, 26 februari.
- Kouwenhoven, A. (2012), “Winkels bouwen voor leegstand”, *NRC*, 13 juni.
- *NRC* (2009a), “Babysterfte hoog in probleemwijk”, 14 juli.
- *Rotterdam Vandaag en Morgen* (RVM), “Help! We zitten in een probleemwijk”, 9 februari.
- Simpelaar, N. (2011), “Vernieuwd Gouwplein gaat open in Oud-Charlois”, *Rotterdam Zuid Dichtbij*, 02 september, gevonden op: <http://ikbentwaard.dichtbij.nl/rotterdam-zuid/lifestyle/wonen/artikel/2136252/vernieuwd-gouwplein-gaat-open-in-oudcharlois.aspx>, (bezoekt op 11 mei 2012).
- Veenendaalse Krant (VeKa) (2010), “Groep Marokkanen mishandelt jongen in Veenendaal”, 9 februari.

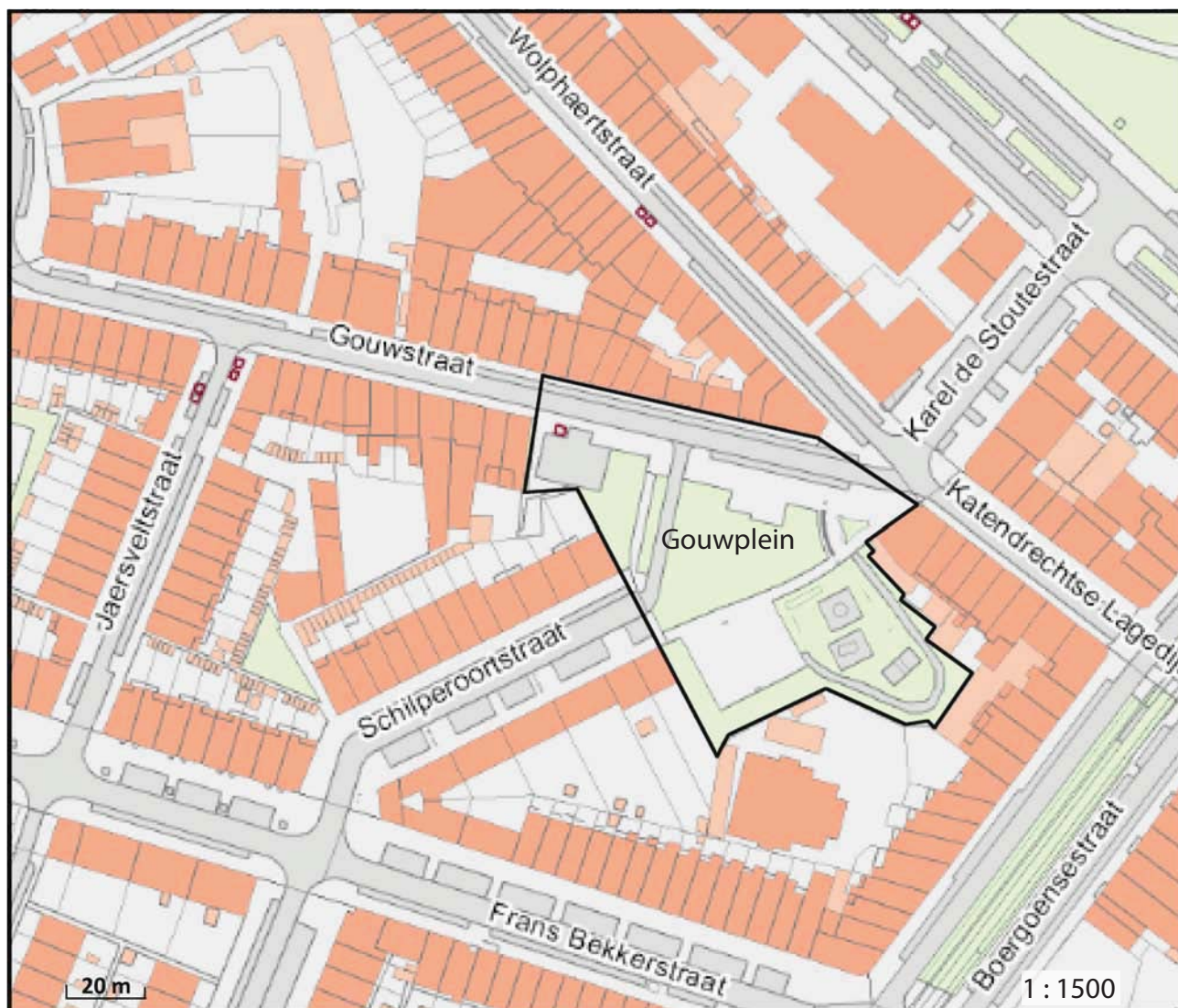
12.4. Websites

- Ad.nl (2003), “Carlois ontzet over doodsteken van schoenenverkoper”, 2 oktober, gevonden op:
http://www.ad.nl/ad/nl/1401/ad/integration/nmc/frameset/varia/kobala_article.dhtml?arti d=rd097644, (bezoekt op 11 mei 2012).
- Ad.nl (2007a), “Vader hoopt 4 jaar na moord op tip”, 30 september, gevonden op:
<http://www.ad.nl/ad/nl/1038/Rotterdam/article/detail/2192257/2007/09/30/Vader-hoopt-4-jaar-na-moord-op-tip.dhtml>, (bezoekt op 11 mei 2012).
- Ad.nl (2008a), “Gouwplein is het zat”, 18 juni, gevonden op:
<http://www.ad.nl/ad/nl/1038/Rotterdam/article/detail/2084096/2008/06/18/Gouwplein-is-het-zat.dhtml?redirected>, (bezoekt op 11 mei 2012).
- Ad.nl (2008b), “Camera's hard nodig in Charlois”, 25 oktober, gevonden op:
<http://www.ad.nl/ad/nl/1038/Rotterdam/article/detail/2115464/2008/10/25/Camera-s-hard-nodig-in-Charlois.dhtml?redirected>, (bezoekt op 11 mei 2012).
- Colijn.nl (2012), “Bouw Rijnhavenbrug”, gevonden op:
www.colijn.nl/projecten/rijnhavenbrug1102.html, (bezoekt op 26 juni 2012).
- Faillissementsdossier.nl (2012), “Faillissement Stichting Charlois' Welzijn”, gevonden op:
<http://www.faillissementsdossier.nl/nl/faillissement/147092/stichting-charlois-welzijn.aspx>, (bezoekt op 27 juli 2012).

- FBI.gov (2012), “Appendix II – Offenses in Uniform Crime Reporting”, gevonden op: http://www2.fbi.gov/ucr/cius_04/appendices/appendix_02.html, (bezoekt op 13 augustus 2012).
- Gemeente Archief Rotterdam (GAR) (2012a), “Delistraat”, gevonden op: <http://gemeentearchiefrotterdam.deventit.nl/delistraat>, (bezoekt op 11 mei 2012).
- GisWeb.nl (2012), gevonden op: <http://www.gis.rotterdam.nl/gisweb2/default.aspx>, (bezoekt op 27 juni 2012).
- Grotestedenbeleid.nl (2012), “Stelsel GSB II”, gevonden op: http://www.grotestedenbeleid.nl/terugkijken/gsb_ii/stelsel/stelsel/, (bezoekt op 14 augustus 2012).
- hetCVV.nl (2010), <http://www.hetccv.nl/instrumenten/Toolkit+Veiligheidsbeleving/Rotterdamse+Stadsmariniers>, (bezoekt op 10 mei 2012).
- Historisch Katendrecht (2012), “Beknopte geschiedenis van Katendrecht”, gevonden op: <http://www.historischkatendrecht.nl/paginas/geschiedenis>, (bezoekt op 26 juni 2012).
- Inwonersnieuws.nl (2011), “Rotterdam: Zeven jongeren aangehouden voor vernieling nabij Amelandseplein”, February 14, 2011, gevonden: <http://www.inwonersnieuws.nl/rotterdam-zeven-jongeren-aangehouden-voor-vernieling-nabij-amelandseplein/>, (bezoekt op 27 juli 2012).
- Kei-Centrum (2002), “Katendrechtters voelen zich extreem onveilig”, 28 februari, gevonden op: <http://www.kei-centrum.nl/pages/9389/Nieuws/Katendrechtters-voelen-zich-extreem-onveilig.html>, (bezoekt op 9 juli 2012).
- Kei-Centrum (2004), “Groeibriljanten Rotterdam: Schoolplein Krabbendijkestraat duidelijke winnaar”, gevonden op: <http://www.kei-centrum.nl/pages/9025/Nieuws/Groeibriljanten-Rotterdam-Schoolplein-Krabbendijkestraat-duidelijke-winnaar.html>, (bezoekt op 19 juni 2012).
- Leefbaarrotterdam.nl (2011), “Cameratoezicht op Amelandseplein”, 4 februari, gevonden op: http://www.leefbaarrotterdam.nl/index.php/new/comments/cameratoezicht_op_amelandsplein/, (bezoekt op 27 juli 2012).
- Nos.nl (2011), “Rijk moet Rotterdam-Zuid helpen”, 16 februari, gevonden op: <http://nos.nl/artikel/219335-rijk-moet-rotterdamzuid-helpen.html>, (bezoekt op 10 mei 2012).
- Opmatendrecht.nl (2010), “Deliplein”, gevonden op: <http://www.opmatendrecht.nl/paginas/Deliplein>, (bezoekt op 19 juni 2012).

- Premtime (2008), “Kinderterreur in Katendrecht”, woensdag 7 mei 2008, gevonden op: <http://player.omroep.nl/?afIID=7032961&md5=2518976e16239f6132c13c5189dc4eca>, (bezoekt op 20 juni 2012).
- Rotterdam.nl (2007), “Nieuwe stadsmarinier Oud-Charlois en Pendrecht”, 20 december, gevonden op: <http://www.rotterdamveilig.nl/do.php?fct=nieuws&op=showNitem&nieuwsId=898>, (bezoekt op 11 mei 2012).
- Rotterdam.nl (2011), “Rotterdam-Charlios: Nieuw ‘Zonnetje’ voor Amelandseplein”, woensdag 2 november, gevonden op: <http://www.rotterdam.nl/DG%20Charlois/Document/Deelgemeentepagina/Deelgemeentepagina%20%20november%202011.pdf>, (bezoekt op 27 juli).
- Rotterdam.nl (2011a), “Aanleg rijnhavenbrug gestart”, gevonden op: http://www.rotterdam.nl/aanleg_rijnhavenbrug_gestart, (bezoekt op 26 juni 2012).
- Rotterdam.nl (2012a), “Stadsmariniers”, gevonden op: <http://www.rotterdam.nl/stadsmariniers>, (bezoekt op 10 mei 2012).
- Rotterdam.nl (2012b), “Wat doet een stadsmarinier?”, gevonden op: <http://www.rotterdam.nl/tekst:watdoeteenstadsmarinier>, (bezoekt op 10 mei 2012).
- Rotterdam.nl (2012c), “De belangrijkste problemen in Rotterdam volgens Rotterdammers in 2005 t/m 2011”, gevonden op: <http://www.rotterdam.nl/COS/standaardtabellen/algemeen/ALG2%20De%20belangrijkste%20problemen%20in%20Rotterdam%20volgens%20Rotterdammers%20in%202005%20tm%202011.pdf>, (bezoekt op 10 mei 2012).
- Rotterdam.nl (2012d), “Bureau Frontlijn”, gevonden op: <http://www.rotterdam.nl/frontlijn>, (bezoekt op 11 mei 2012).
- Rotterdam.nl (2012e), “Deliplein”, gevonden op: <http://www.rotterdam.nl/eCache/TER/10/12/116.html>, (bezoekt op 18 juni 2012).
- Rotterdam.nl (2012f), “Carnisse”, gevonden op: <http://www.rotterdam.nl/tekst:carnisse>, (bezoekt op 27 juli).
- Rotterdam.nl (2012g), “Charlois in Actie!”, gevonden op: http://www.rotterdam.nl/tekst:charlois_in_actie__, (bezoekt op 27 juli).
- SProtterdam.nl (2010), “Wijkaanpak: meer van hetzelfde werkt niet!”, gevonden op: http://rotterdam.sp.nl/bericht/31634/090209-wijkaanpak_meer_van_hetzelfde_werkt_niet.html, (bezoekt op 10 mei 2012).

- St-AB.nl (2010), “Wet Bijzondere Maatregelen Grootstedelijke Problematiek”, gevonden op: http://www.st-ab.nl/wetten/0434_Wet_bijzondere_maatregelen_grootstedelijke_problematiek.htm, (bezoekt op 10 mei 2012).
- Stadshavensrotterdam.nl (2012), “Feestelijke opening Rijnhavenbrug”, gevonden op: <http://www.stadshavensrotterdam.nl/feestelijke-opening-rijnhavenbrug>, (bezoekt op 26 juni 2012).
- Thuisopstraat.nl (2012), “Thuis op straat”, gevonden op: <http://www.thuisopstraat.nl/>, (bezoekt op 27 juli 2012).
- Van Dale (2012), “Online Woordenboek”, gevonden op: <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=stad&lang=nn>, (bezoekt op 4 juni 2012).
- Vanschagenarchitekten.com (2012a), “Deliplein fase 1” gevonden op: <http://www.vanschagenarchitekten.com/component/content/article/11-projecten/onderzoek/19e-eeuwse-stad-onderzoek/38-deliplein-fase-1.html>, (bezoekt op 20 juni 2012).
- Vanschagenarchitekten.com (2012b), “Deliplein fase 2”, gevonden op: <http://www.vanschagenarchitekten.com/component/content/article/11-projecten/onderzoek/19e-eeuwse-stad-onderzoek/39-deliplein-fase-2.html>, (bezoekt op 20 juni 2012).
- Webster.com (2012), “Dictionary and Thesaurus”, gevonden op: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/city>, (bezoekt op 4 juni 2012).
- Whyte, W.T. (2010), “William H. Whyte: The Social Life of Small Urban Spaces - The Street Corner”, gevonden op: <http://vimeo.com/6821934>, (bezoekt op 26 juni 2012).

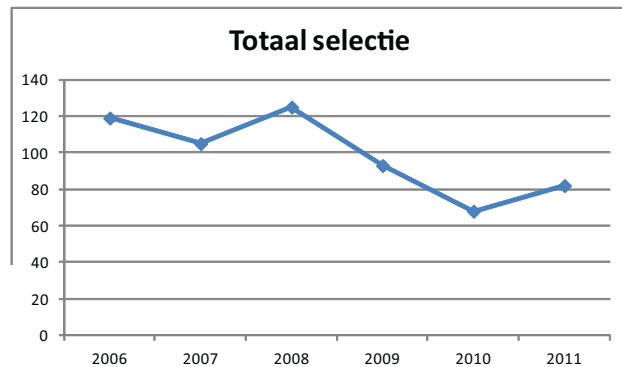
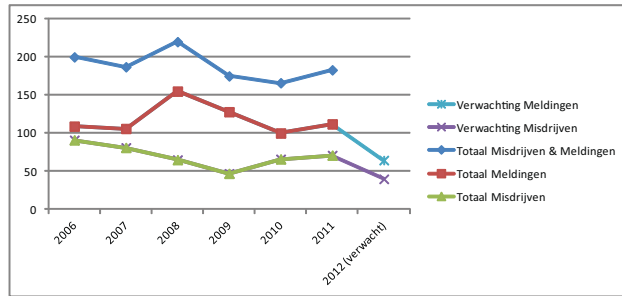

Gouwplein							
	afhankelijke variabele (Y)	onafhankelijke variabele	richtingscoëfficiënt	intersect	P (rico)	P (intersect)	R-kwadraat
Bewoners	perceptie overlast	aantal overlastpunten	0,6450	1,2953	0,0006	1,158E-05	0,3472
	perceptie overlast	gevoel van veiligheid	-0,8076	5,1891	0,0016	9,118E-06	0,3117
	gevoel van veiligheid	aantal overlastpunten	-0,1935	4,2180	0,1771	5,751E-18	0,0664
	tevredenheid	gevoel van veiligheid	0,3632	2,4975	0,0277	1,102E-03	0,2839
Bezoekers	perceptie overlast	gevoel van veiligheid	-0,0556	2,9074	0,8532	1,314E-02	0,0022
	perceptie overlast	aantal overlastpunten	0,7209	1,6209	0,0371	1,151E-02	0,2443
	aantal overlastpunten	gevoel van veiligheid	-0,4861	3,1481	0,0086	4,891E-05	0,3590
	tevredenheid	gevoel van veiligheid	0,2935	2,8587	0,2152	2,623E-03	0,1074

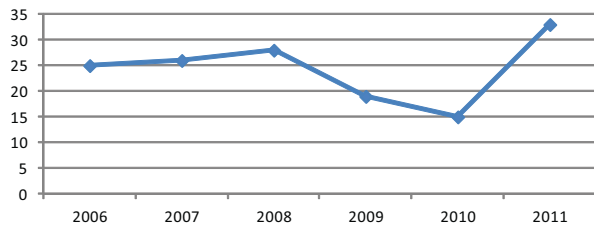
Politiegegevens (2006 - mei 2012)

Postcodes				
3082SN	3082KA	3082BA	3082BC	3082BH
3082SV	3082KB	3082BB	3082BG	3082BH
3082SP	3082BM	3082BD	3082GD	3082TH
3082KC	3082BR	3082BE	3082GJ	3082TJ

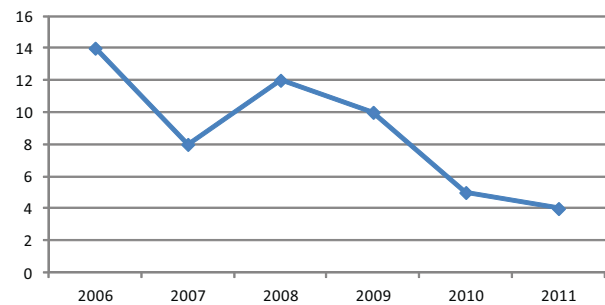
Misdriften	Misdriften						t/m mei 2012
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
1.1.1 Diefstal/inbraak woning	6	8	8	4	8	6	0
1.1.2 Diefstal/inbraak box/garage/schuur/tuinhuis	1	3	1	2	0	3	0
1.2.1 Diefstal uit/vanaf motorvoertuigen	7	3	5	6	8	3	0
1.2.2 Diefstal van motorvoertuigen	0	0	0	5	6	0	0
1.2.3 Diefstal van brom-, snor-, fietsen	3	0	1	2	0	2	2
1.2.4 Zakkenrollerij	1	1	3	1	2	2	0
1.2.5 Diefstal af/uit/van overige voertuigen	2	0	1	0	1	0	0
1.4.1 Zedennisdrijf	1	3	1	1	3	0	1
1.4.2 Moord, doodslag	0	2	1	0	2	1	0
1.4.3 Openlijke geweldpleging tegen personen	3	2	3	0	0	1	0
1.4.4 Bedeiging	7	5	5	6	1	13	1
1.4.5 Mishandeling	10	12	4	5	7	9	2
1.4.6 Straatroof	2	4	8	5	3	4	0
1.4.7 Overval	2	0	1	0	0	2	0
1.6.1 Brand/ontploffing	0	1	2	1	1	1	0
1.6.2 Overige vermogensdelicten	18	12	3	0	9	6	5
2.2.1 Vernielig cq Zaakbeschadiging	14	19	13	6	7	15	6
2.4.2 Huisvredebreuk	2	0	1	1	1	1	0
2.5.1 Diefstal/inbraak bedrijven en instellingen	8	4	1	1	4	2	1
2.5.2 Winkeldiefstal	4	2	3	1	3	0	0
Totaal Misdriften	91	81	65	47	66	71	18
1.3.1 Verkeersongevallen	3	13	13	11	21	12	2
2.1.1 Drugsoverlast	14	8	12	10	5	4	0
2.2.2 Overlast uitgaansgelegenheden/horeca	0	1	5	1	0	0	1
2.3.1 Verkeersoverlast	7	7	7	11	3	1	0
2.4.1 Burengerucht (relatieproblemen)	35	30	56	51	48	70	18
2.7.1 Overlast	45	39	54	33	18	20	4
3.6.4 Aantasting openbare orde	5	8	8	11	5	5	0
Totaal Meldingen	109	106	155	128	100	112	25
Totaal Misdriften & Meldingen	200	187	220	175	166	183	43

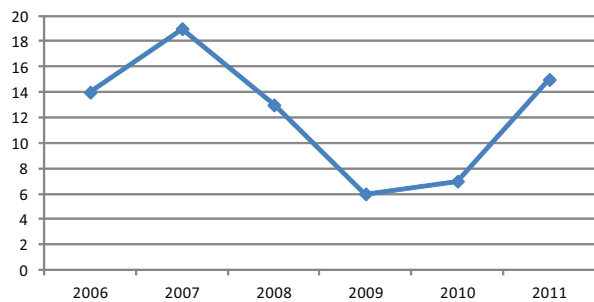
Straatgeweld (openlijke geweldpleging/bedreiging/mishandeling/straatroof/overval/zakkenrollerij)

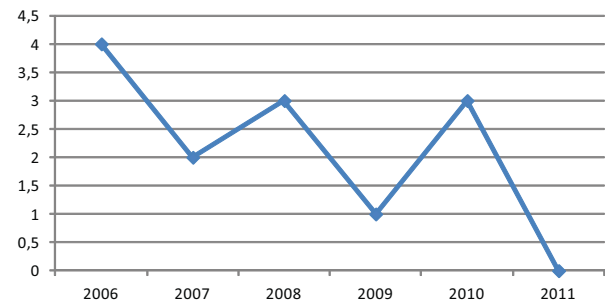
Drugsoverlast

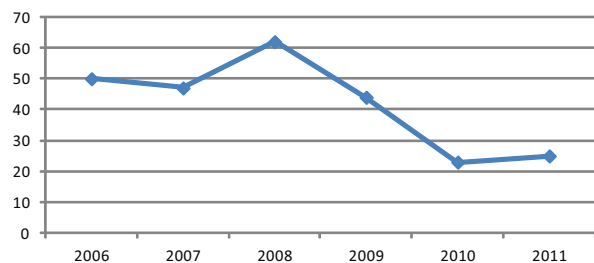
Vernieling cq zaakbeschadiging

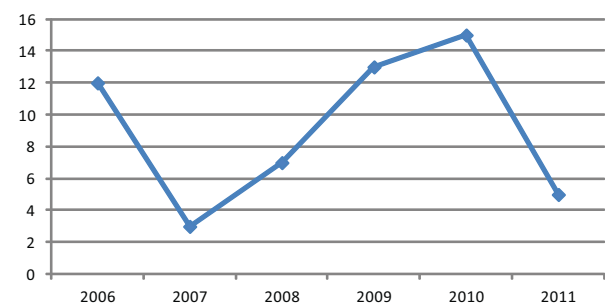
Winkeldiefstal

Overlast en aantasting openbare orde

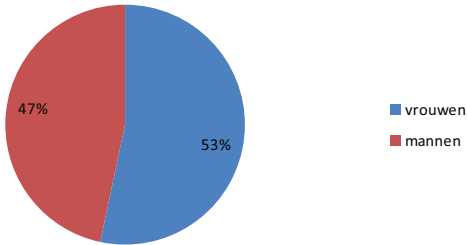
Diefstal van / vanaf voertuigen

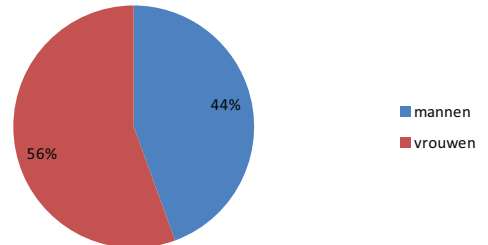
Bewoners

Bezoekers

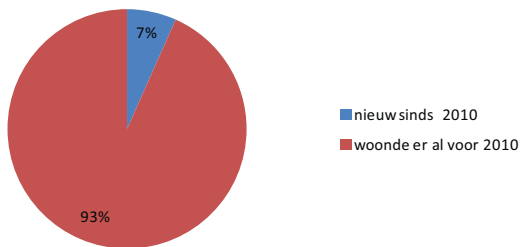
Geslacht

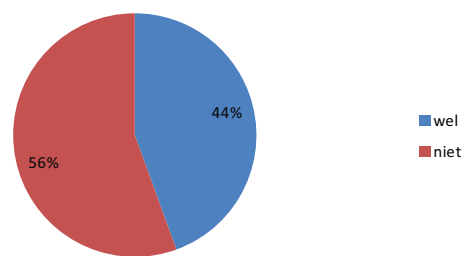
Geslacht

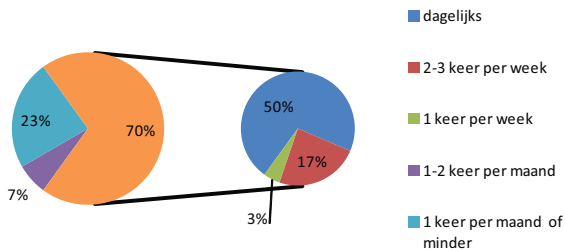
Woonde u er al voor 2010?

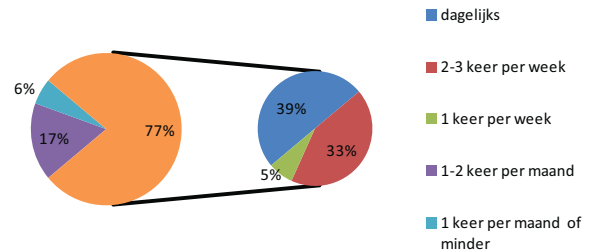
Aanwezigheid voor herinrichting

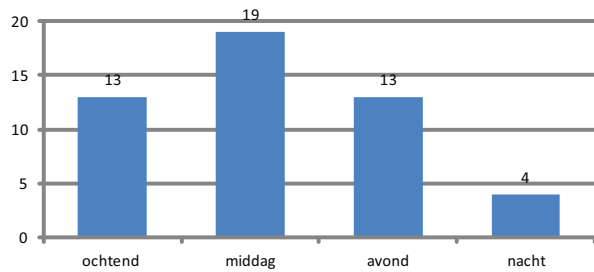
Frequentie bezoek

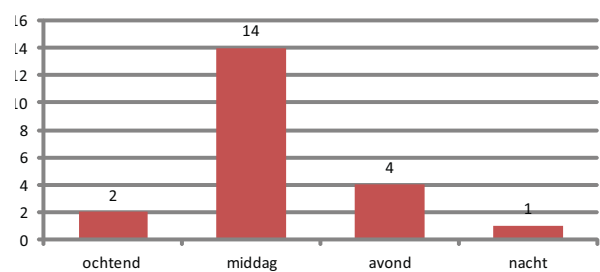
Frequentie bezoek

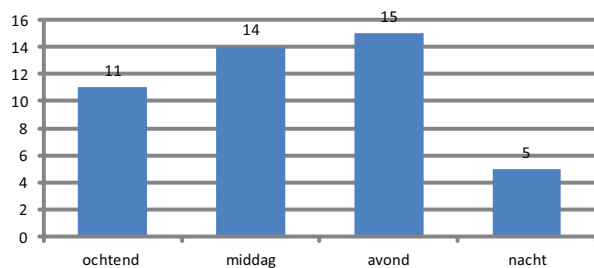
Tijdstip van aanwezigheid - door de week -

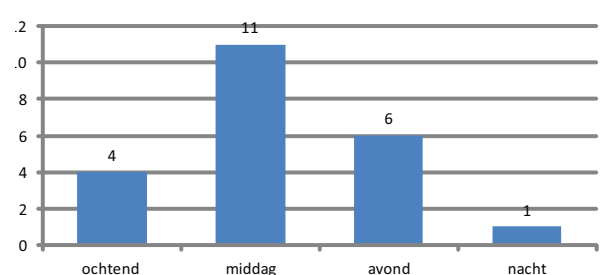
Tijdstip aanwezigheid - door de week -

Tijdstip van aanwezigheid - weekend -

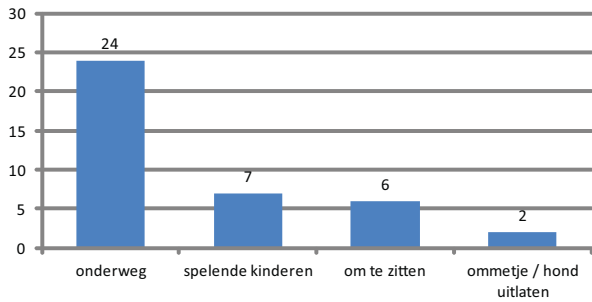
Tijdstip aanwezigheid - weekend -

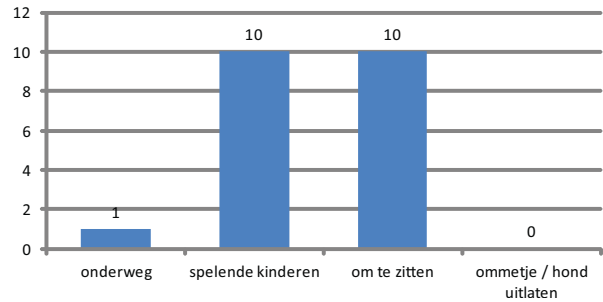
Bewoners

Bezoekers

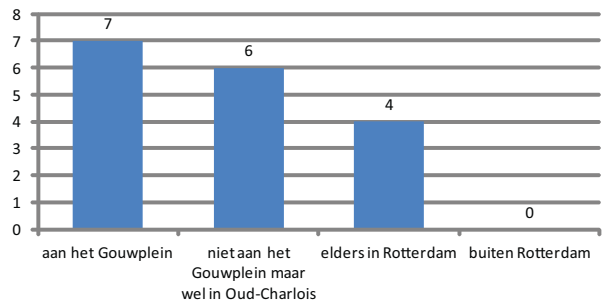
Redenen voor aanwezigheid

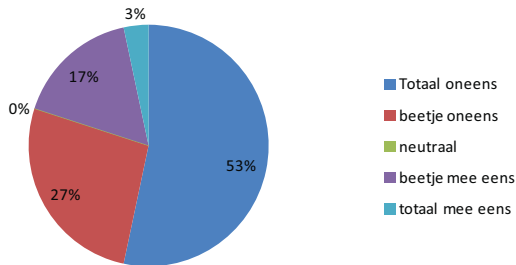
Redenen voor aanwezigheid

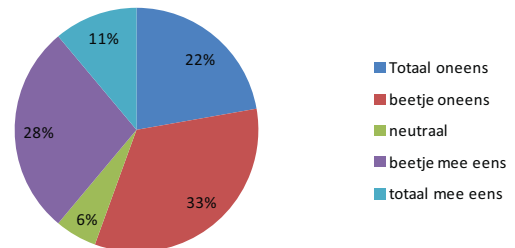
Herkomst

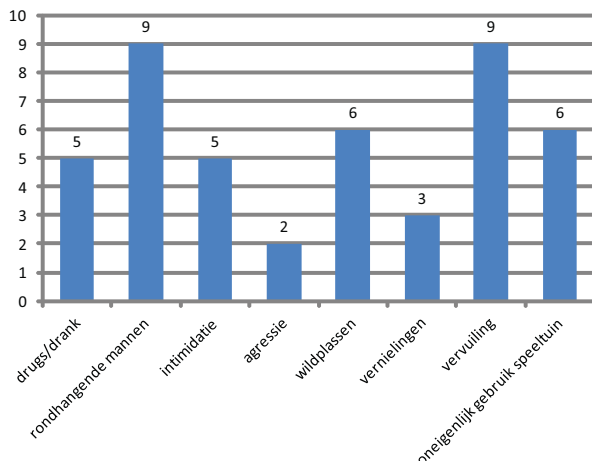
Ervaart overlast

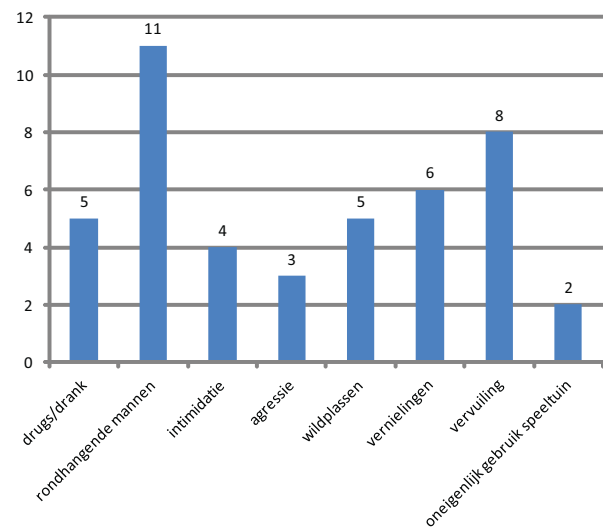
Ervaart overlast

Type overlast

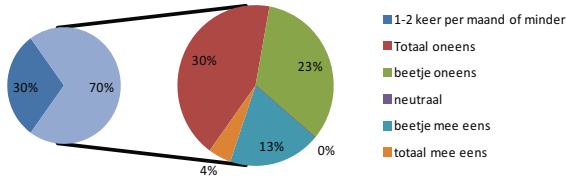
Typen overlast

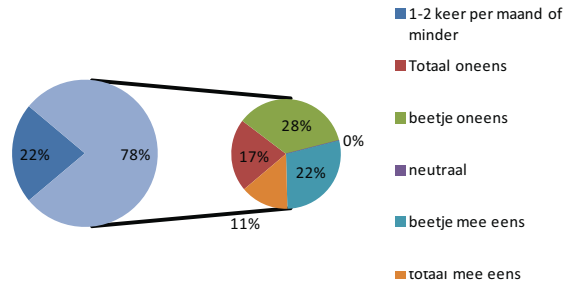
Bewoners

Bezoekers

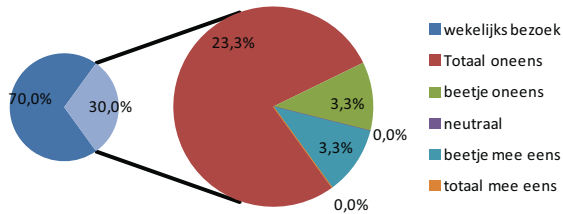
Overlast ervaring frequente bezoekers (minimaal 1 x per week)

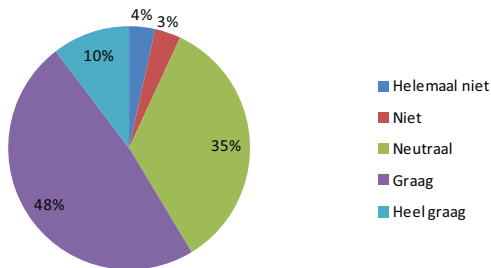
Overlastervaring frequente bezoekers (minimaal 1 x per week)

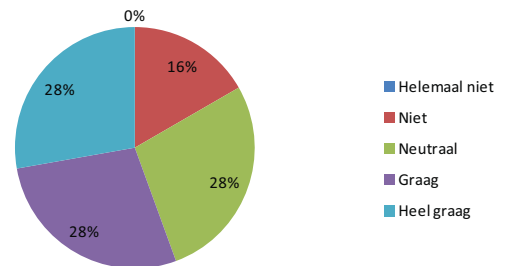
Overlastervaring niet-frequente bezoekers

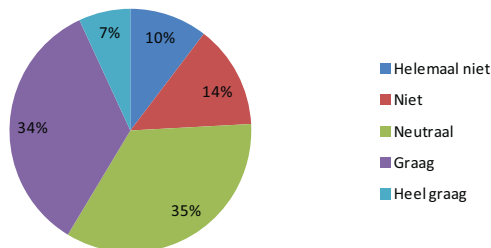
Loopt graag langs Gouwplein

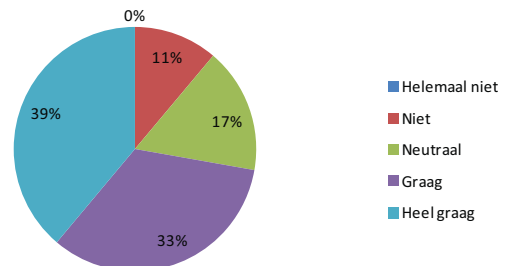
Loopt graag langs het Gouwplein

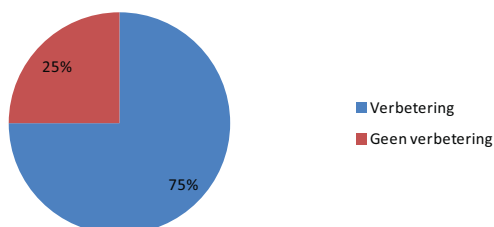
Komt graag op het Gouwplein

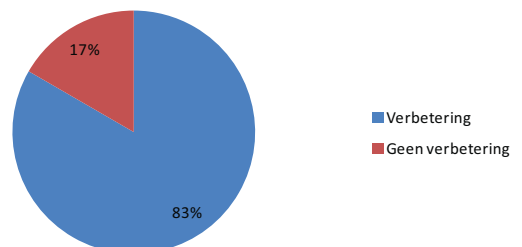
Komt graag op het Gouwplein

Verbetering van de overlast volgens bewoners van voor 2010

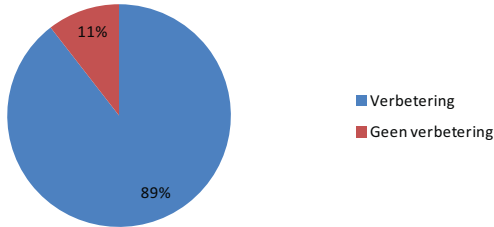
Verbetering van de overlast

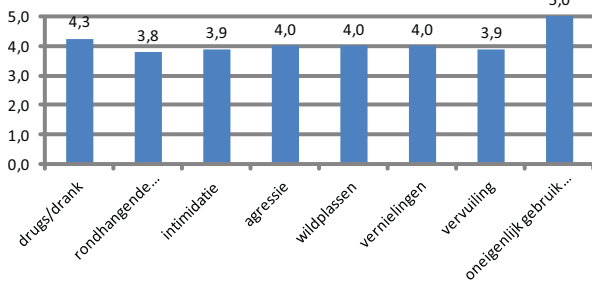
Bewoners

Bezoekers

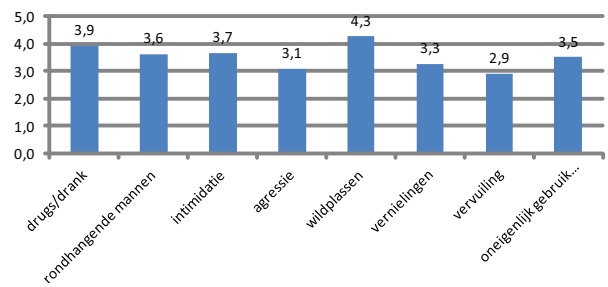
Verbetering van de overlast volgens bewoners van voor 2010 (frequente bezoekers)

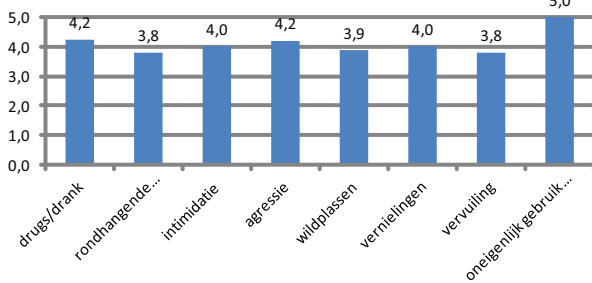
Verbeteringen bewoners voor 2010

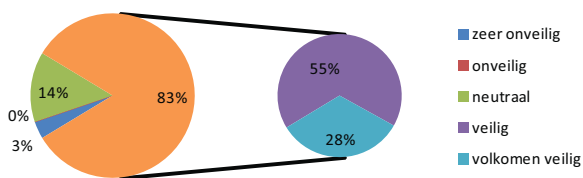
Verbetering van overlast

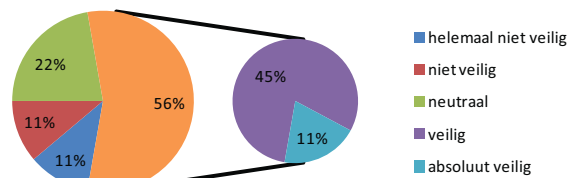
Verbeteringen bewoners voor 2010 - frequente bezoekers

Veiligheidsgevoel

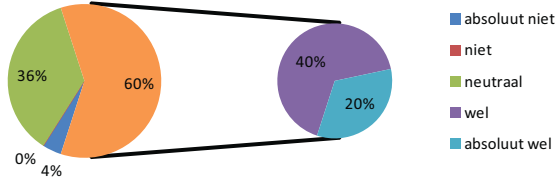
Veiligheidsgevoel

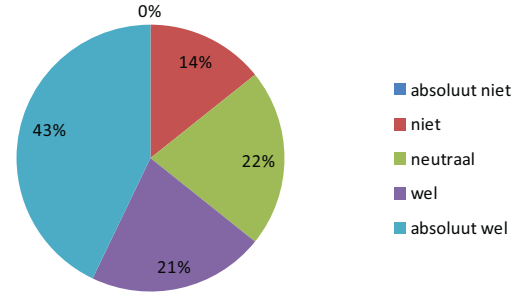
Bewoners

Bezoekers

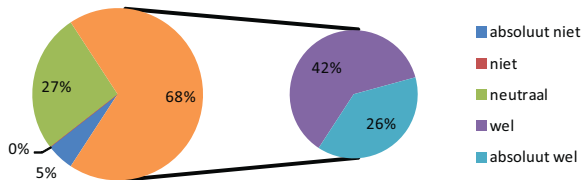
**Veiliger door de herinrichting?
(alle bewoners)**

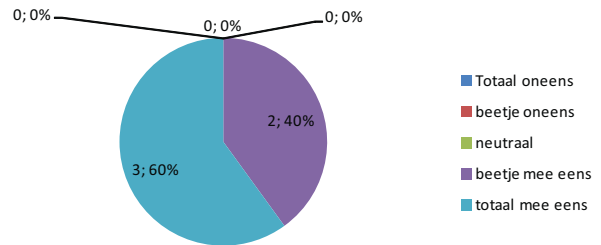
Veiliger sinds de herinrichting?

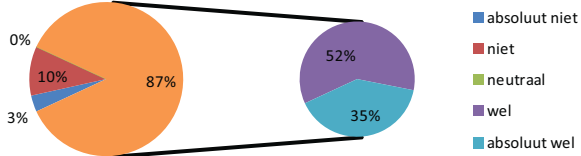
Veiliger door herinrichting (frequente bezoekers)

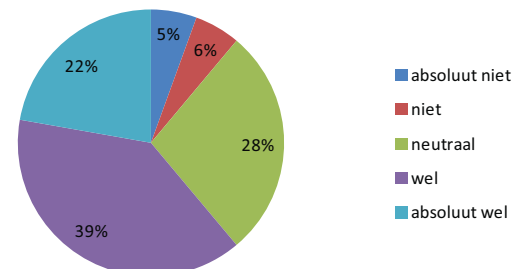
Veiliger (bezoekers voor de herinrichting)

Mogen uw kinderen er spelen?

Mogen uw kinderen er spelen?

Vragenlijst bewoners

Wat is uw leeftijd? Jaar

Ik ben: man / vrouw

Woonde u hier voor september 2010?

Ja / nee

Wanneer bent u doorgaans thuis?

Door de week Ja / nee

Weekend Ja / nee

Hoe vaak komt u ongeveer op of langs het Gouwplein?

- Dagelijks
- 2-3 keer per week
- 1 keer per week
- 1-2 keer per maand
- 1 keer per maand of minder

Wanneer komt u daar ongeveer?

Door de week

Weekend

ochtend

ochtend

middag

middag

avond

avond

nacht

nacht

Wat brengt u hier op of langs het Gouwplein?

Onderweg ergens anders naartoe

- omdat mijn kinderen er spelen
- om te zitten
- voor een ommetje (bv. de hond uitlaten)
- anders, nl.:

Komt u graag op het Gouwplein?

Helemaal niet | niet | neutraal | graag | heel graag

Loopt u graag langs het Gouwplein?

Helemaal niet | niet | neutraal | graag | heel graag

Ervaart u overlast van of op het Gouwplein?

Totaal oneens | beetje oneens | neutraal | beetje mee eens | totaal mee eens

Van welke zaken heeft u overlast:

- Drugs-/drankoverlast
- Geluidsoverlast door rondhangende mannen
- Intimidatie
- Agressie
- Wildplassen
- Vernielingen
- Vervuiling
- Oneigenlijk gebruik van speeltuinen

Zijn de zaken waar u last van heeft minder erg, of juist erger geworden sinds de herinrichting van het pleintje in 2011?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Drugs-/drankoverlast	☐	☐	☐	☐	☐
Geluidsoverlast door rondhangende mannen	☐	☐	☐	☐	☐

Intimidatie	☐	☐	☐	☐	☐
Agressie	☐	☐	☐	☐	☐
Wildplassen	☐	☐	☐	☐	☐
Vernielingen	☐	☐	☐	☐	☐
Vervuiling	☐	☐	☐	☐	☐
Oneigenlijk gebruik van speeltuinen	☐	☐	☐	☐	☐

Bent u tevreden met de nieuwe inrichting van het Gouwplein?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Van 0 (heel onveilig) tot 5 (volkomen veilig), hoe veilig voelt u zich als u op het Gouwplein komt?

1 2 3 4 5

Is het Gouwplein door de herinrichting veiliger?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Zouden uw kinderen (als u die heeft) op het Gouwplein mogen spelen?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Vragenlijst bezoekers

Wat is uw leeftijd? Jaar

Ik ben: man / vrouw

Ik woon:

- aan het Gouwplein
- niet aan het Gouwplein maar wel in Oud-Charlois
- elders in Rotterdam
- buiten Rotterdam

Kwam u hier ook voor 2011? (voor de herinrichting)

Ja / nee

Hoe vaak komt u ongeveer op of langs het Gouwplein?

- Dagelijks
- 2-3 keer per week
- 1 keer per week
- 1-2 keer per maand
- 1 keer per maand of minder

Wanneer komt u daar ongeveer?

Door de week

Weekend

☐ ochtend	☐ ochtend
☐ middag	☐ middag
☐ avond	☐ avond
☐ nacht	☐ nacht

Wat brengt u hier?

- Onderweg ergens anders naartoe**
- omdat mijn kinderen er spelen**
- om te zitten**
- voor een ommetje (bv. de hond uitlaten)**
- anders, nl.:**

Komt u graag op het Gouwplein?

Helemaal niet | niet | neutraal | graag | heel graag

Loopt u graag langs het Gouwplein?

Helemaal niet | niet | neutraal | graag | heel graag

Ervaart u overlast op het Gouwplein?

Totaal oneens | beetje oneens | neutraal | beetje mee eens | totaal mee eens

Van welke zaken heeft u overlast:

- Drugs-/drankoverlast
- Geluidsoverlast door rondhangende mannen
- Intimidatie
- Agressie
- Wildplassen
- Vernielingen
- Vervuiling
- Oneigenlijk gebruik van speeltuinen

Zijn de zaken waar u last van heeft minder erg, of juist erger geworden sinds de herinrichting van het pleintje in 2011?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Drugs-/drankoverlast	☐	☐	☐	☐	☐
Geluidsoverlast door rondhangende mannen	☐	☐	☐	☐	☐
Intimidatie	☐	☐	☐	☐	☐
Agressie	☐	☐	☐	☐	☐
Wildplassen	☐	☐	☐	☐	☐
Vernielingen	☐	☐	☐	☐	☐
Vervuiling	☐	☐	☐	☐	☐
Oneigenlijk gebruik van speeltuinen	☐	☐	☐	☐	☐

Bent u tevreden met de nieuwe inrichting van het Gouwplein?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Van 0 (heel onveilig) tot 5 (volkomen veilig), hoe veilig voelt u zich als u op het Gouwplein komt?

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

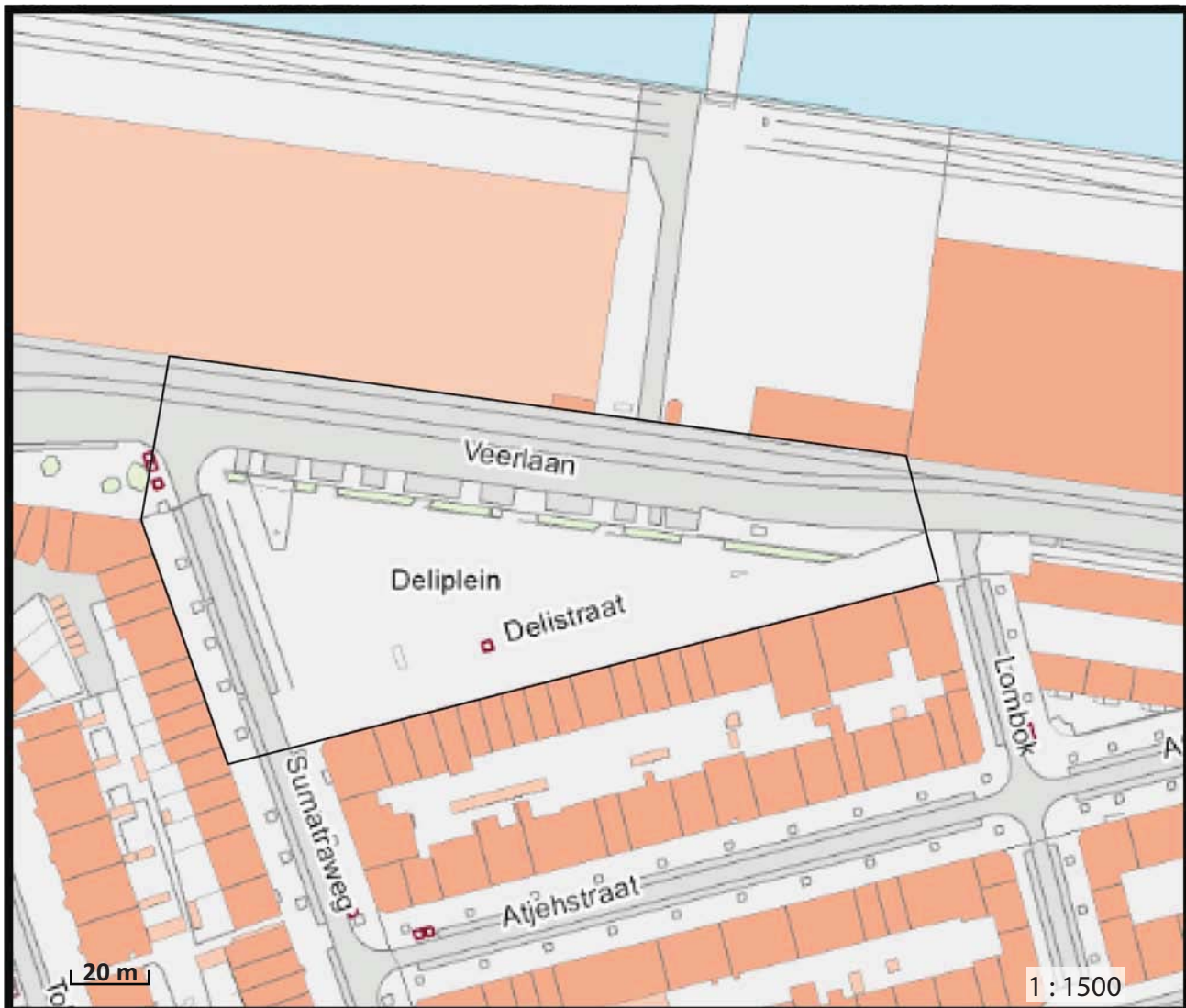
Is het Gouwplein door de herinrichting veiliger?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Zouden uw kinderen (als u die heeft) op het Gouwplein mogen spelen?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

$P > 0,05$ is niet significant en rood gemarkeerd.
 $R^2 < 0,20$ is zeer laag en ook rood gemarkeerd.

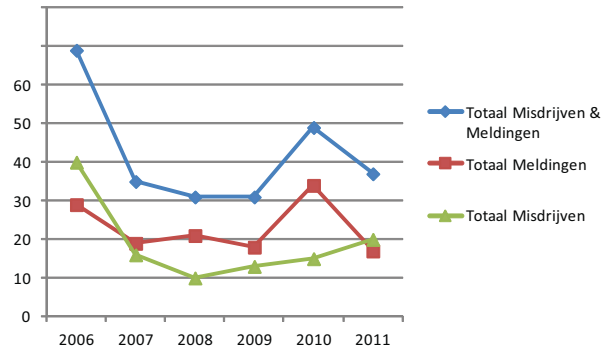

Deliplein		afhankelijke variable (Y)	onafhankelijke variabele	richtingscoefficient	intersect	P (rico)	P (intersect)	R-kwadraat
Bewoners	perceptie overlast	leeftijd respondent		-0,0105	1,9133	0,4185	2,373E-03	0,0235
	perceptie overlast	gevoel van veiligheid		-0,7043	4,8357	0,0673	1,111E-02	0,1145
	gevoel van veiligheid	levendigheid		-0,4299	5,4766	0,4913	7,732E-02	0,0218
	gevoel van veiligheid	aantal overlastpunten		-0,3299	4,9422	0,0136	5,612E-29	0,1984
Bezoekers	tevredenheid	tijd dat men al op het plein komt		-0,0489	4,1830	0,0129	8,651E-08	0,3467
	levendigheid	tijd dat men al op het plein komt		-0,0651	4,3246	0,0027	1,040E-07	0,4627
	tevredenheid	levendigheid		0,5238	1,6161	0,0148	2,482E-02	0,3553
	veiligheidsgevoel 's nachts	leeftijd respondent		0,0356	2,8885	0,0035	4,032E-06	0,4944
	gevoel van veiligheid	levendigheid		-0,1253	4,5084	0,4252	4,912E-07	0,0429
	gevoel van veiligheid	perceptie overlast		-0,0045	4,1759	0,9794	4,269E-08	0,0000
	gevoel van veiligheid	aantal overlastpunten		-1,0528	4,8491	0,0008	6,914E-13	0,5181
	aantal overlastpunten	leeftijd respondent		-0,0306	1,9864	0,0110	7,590E-05	0,3407
	leeftijd respondent	perceptie overlast		-0,0106	2,3408	0,4949	5,096E-04	0,0296

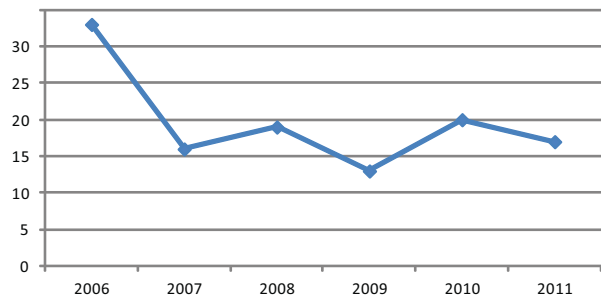
Politiegegevens (2006 - mei 2012)

Postcodes			
3072ZP	3072AN		
3072ZR	3072ZX		
3072ZK	3072LS		
3072ZL	3072ZS		

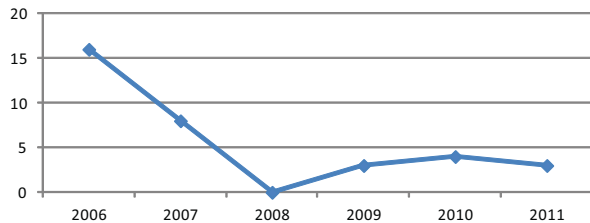
	Misdriften						t/m mei 2012
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
1.1.1 Diefstal/inbraak woning	2	1	0	0	1	2	0
1.1.2 Diefstal/inbraak box/garage/schuur/tuinhuis	2	0	1	2	0	0	1
1.2.1 Diefstal uit/vanaf motorvoertuigen	4	1	1	2	2	4	5
1.2.2 Diefstal van motorvoertuigen	0	0	1	0	0	0	0
1.2.3 Diefstal van brom-, snor-, fietsen	1	0	0	2	1	2	0
1.2.4 Zakkenrollerij	0	0	0	1	0	0	1
1.2.5 Diefstal af/uit/van overige voertuigen	0	0	1	1	0	0	1
1.4.1 Zedemisdrijf	1	0	1	0	0	0	0
1.4.2 Moord, doodslag	3	4	0	0	0	0	0
1.4.3 Openlijke geweldpleging tegen personen	0	1	0	0	0	0	0
1.4.4 Bedeiging	1	3	0	1	3	0	0
1.4.5 Mishandeling	9	3	0	0	1	3	0
1.4.6 Straatroof	5	1	0	1	0	0	0
1.4.7 Overval	1	0	0	0	0	0	0
1.6.1 Brand/ontploffing	0	0	0	0	0	0	0
1.6.2 Overige vermogensdelicten	8	2	1	2	4	6	1
2.2.1 Vernieling cq Zaakbeschadiging	3	0	4	1	3	3	0
2.4.2 Huisvredebreuk	0	0	0	0	0	0	0
2.5.1 Diefstal/inbraak bedrijven en instellingen	0	0	0	0	0	0	0
2.5.2 Winkeliefstal	0	0	0	0	0	0	0
Totaal Misdriften	40	16	10	13	15	20	9
1.3.1 Verkeersongevallen	0	5	3	2	1	1	1
2.1.1 Druisoverlast	0	0	0	0	0	0	0
2.2.2 Overlast uitgaansgelegenheden/horeca	0	0	0	0	0	1	0
2.3.1 Verkeersoverlast	1	1	2	3	4	2	2
2.4.1 Burengenchucht (relatieproblemen)	19	6	4	9	19	8	5
2.7.1 Overlast	8	6	11	2	7	2	0
3.6.4 Aantasting openbare orde	1	1	1	2	3	3	1
Totaal Meldingen	29	19	21	18	34	17	9
Totaal Misdriften & Meldingen	69	35	31	31	49	37	18

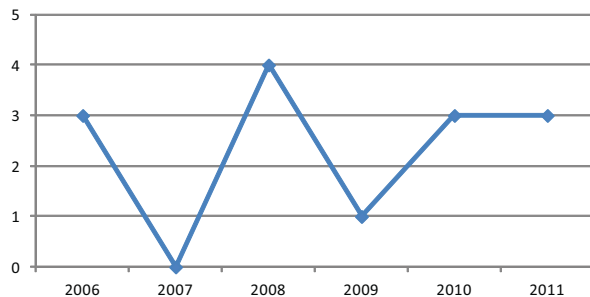
Totaal selectie

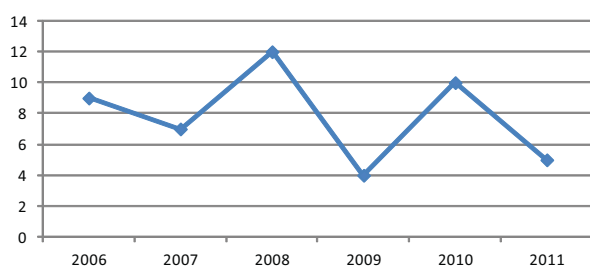
Straatgeweld (openlijke geweldpleging/bedreiging/mishandeling/straatroof/overval/zakkenrollerij)

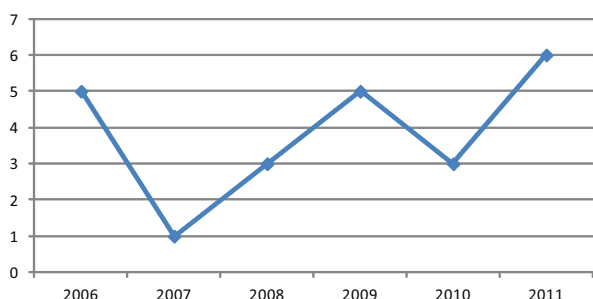
Vernieling cq zaakbeschadiging

Overlast en aantasting openbare orde

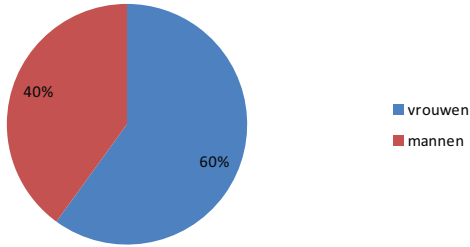
Diefstal van / vanaf voertuigen

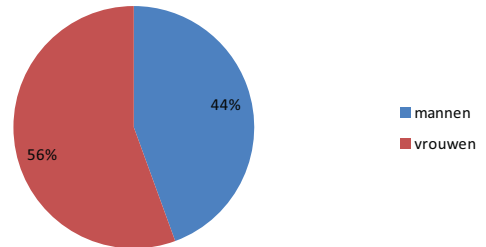
Bewoners

Bezoekers

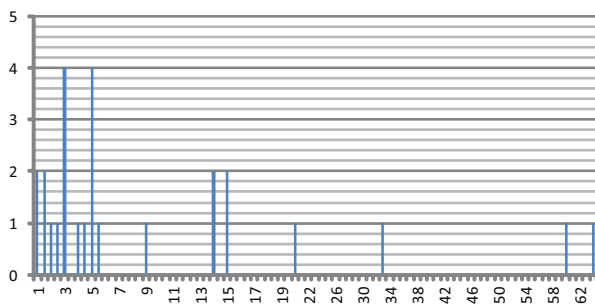
Geslacht

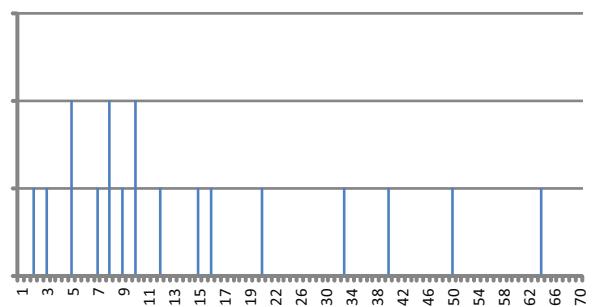
Geslacht

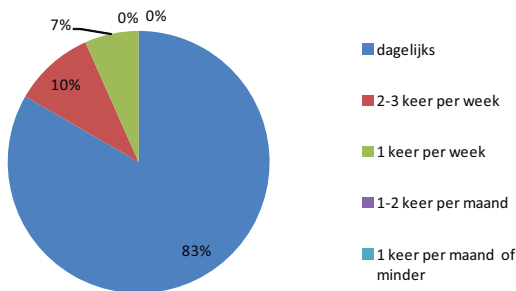
Hoe lang woont u hier al?

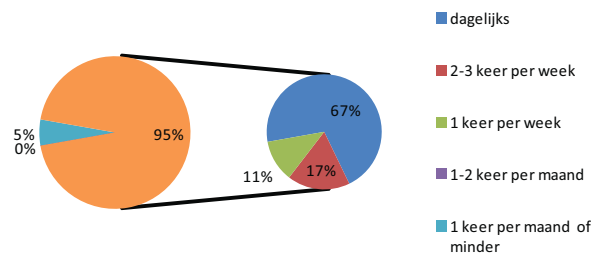
Hoe lang komt u hier al?

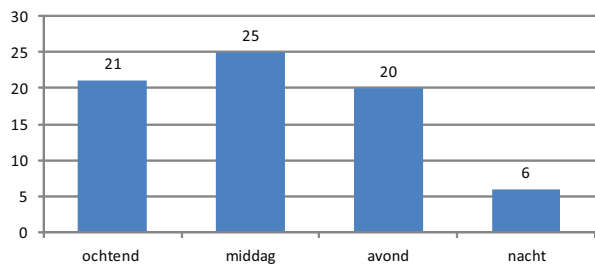
Frequentie bezoek

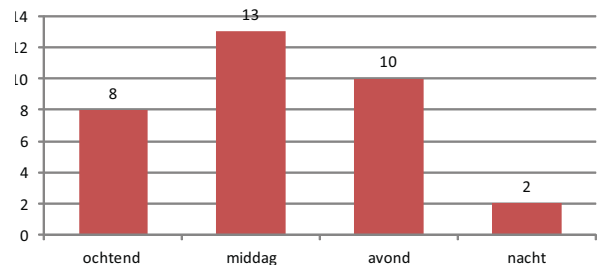
Frequentie bezoek

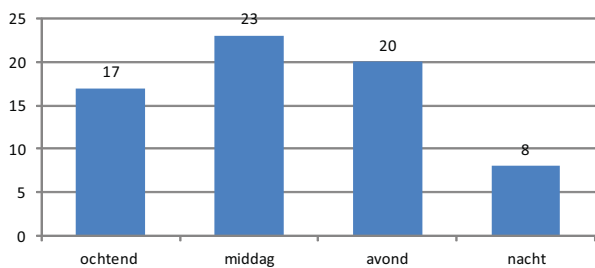
Tijdstip van aanwezigheid - door de week -

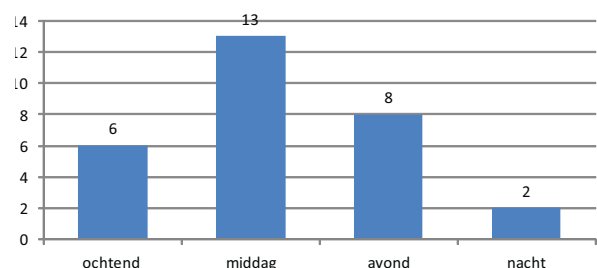
Tijdstip van aanwezigheid - door de week -

Tijdstip van aanwezigheid - weekend-

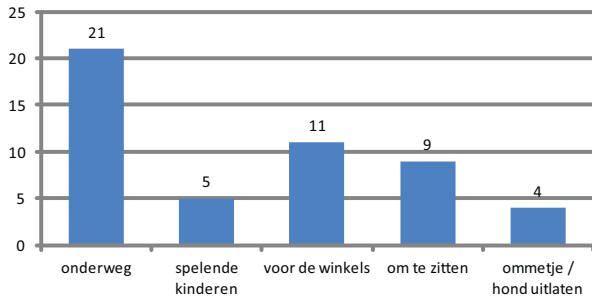
Tijdstip van aanwezigheid - weekend-

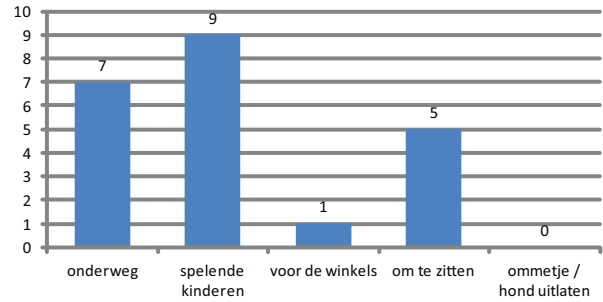
Bewoners

Bezoekers

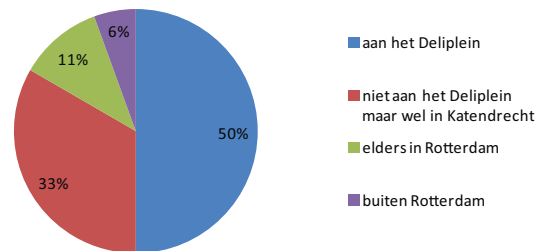
Redenen voor aanwezigheid

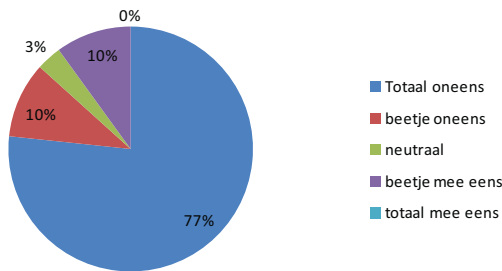
Redenen voor aanwezigheid

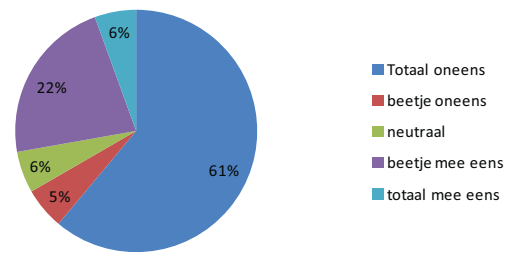
Herkomst

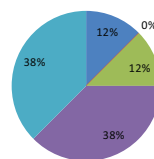
Ervaart overlast

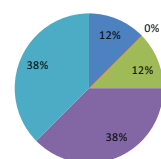
Ervaart overlast

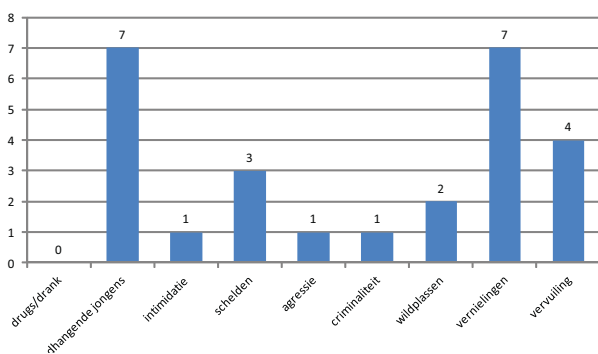
Komt u graag op het Deliplein? - jongeren < 15 jaar -

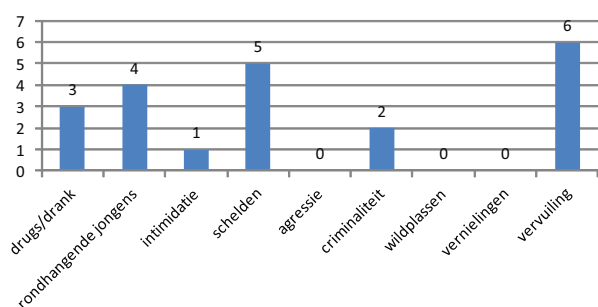
Komt u graag langs het Deliplein? - jongeren < 15 jaar -

Type overlast

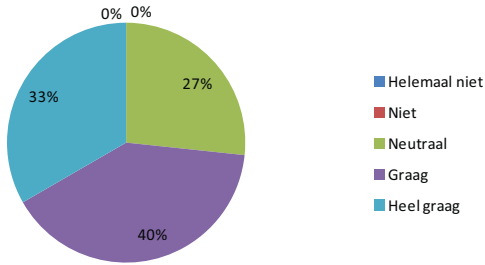
Type overlast

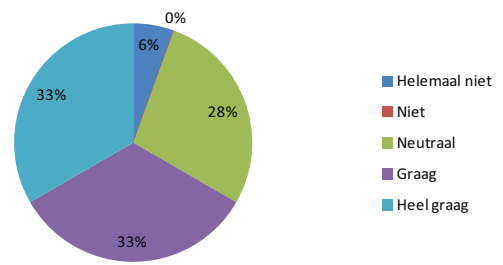
Bewoners

Bezoekers

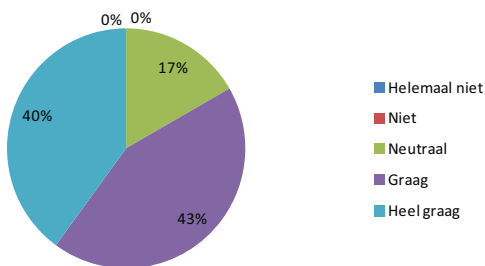
Loopt graag langs Deliplein

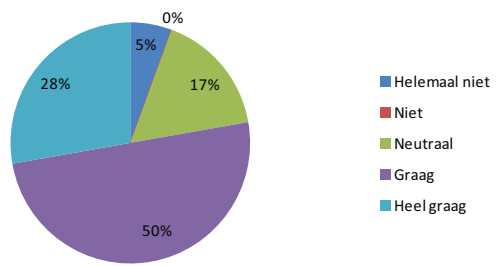
Loopt graag langs het Deliplein

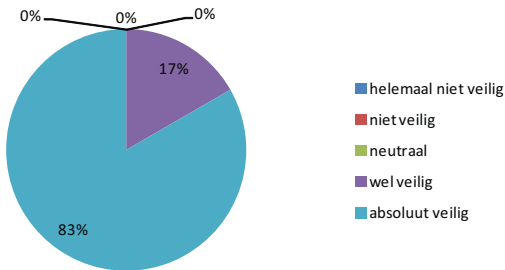
Komt graag op het Deliplein

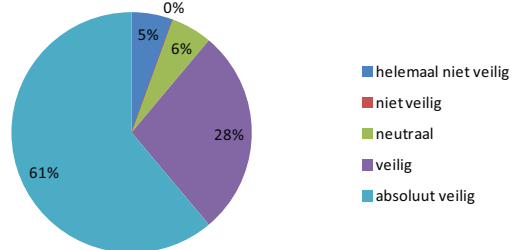
Komt graag op het Deliplein

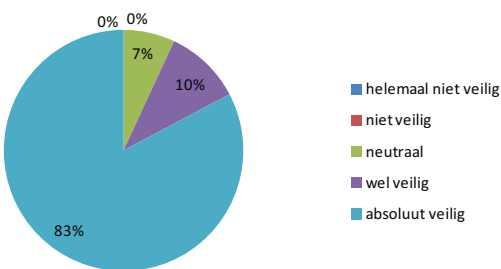
Veiligheidsgevoel overdag

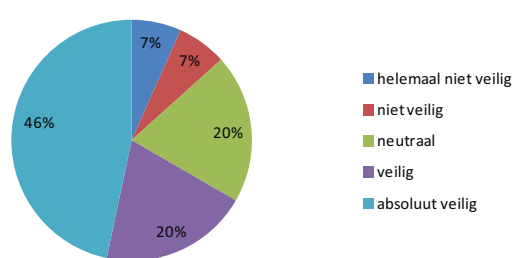
Veiligheidsgevoel overdag

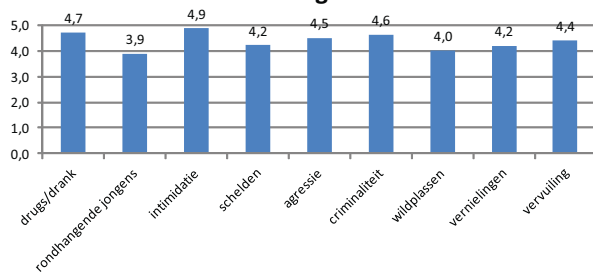
Veiligheidsgevoel 's nachts

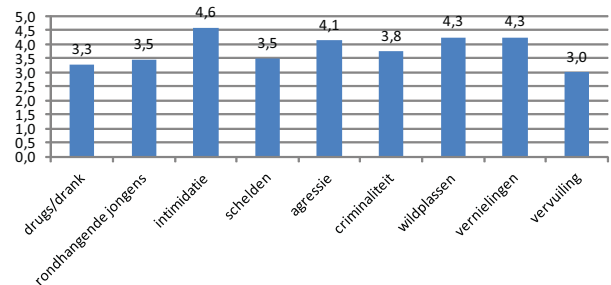
Veiligheidsgevoel 's nachts

Verbetering overlast

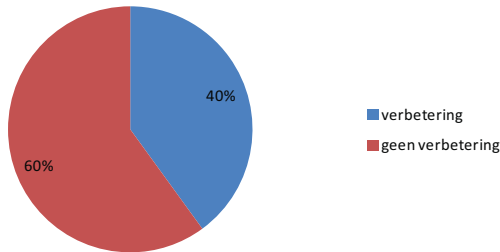
Verbetering van overlast

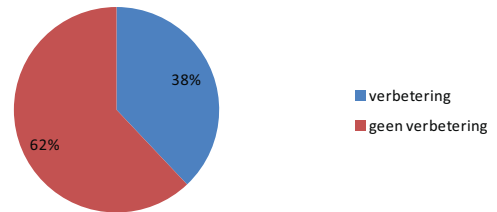
Bewoners

Bezoekers

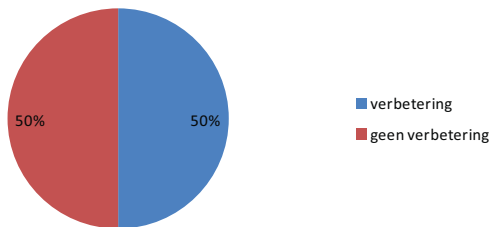
Verbetering van de overlast volgens bewoners

Verbetering van de overlast volgens bezoekers

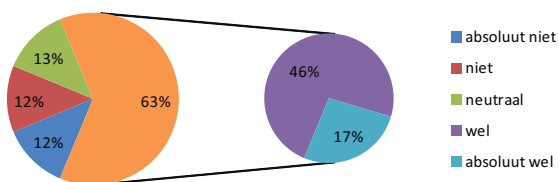

Verbetering van de overlast volgens bewoners van voor 2007

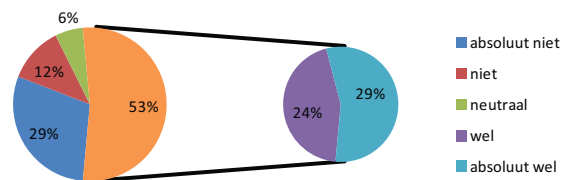

N.V.T. Slechts 1/18 is niet-frequent bezoeker

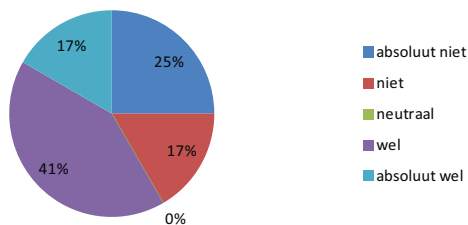
Is het plein levendiger geworden door de herinrichting?

Is het plein levendiger geworden door de herinrichting?

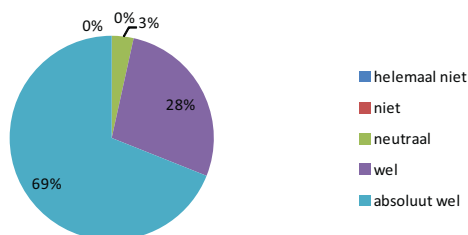

Levendiger sinds de herinrichting - bewoners van voor 2007-

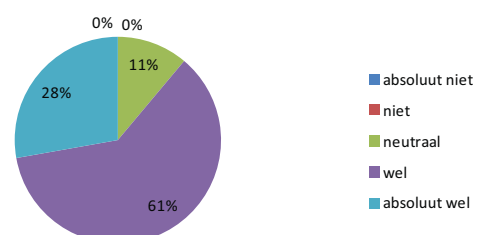

N.V.T. Slechts 1/18 is niet-frequent bezoeker

Is het imago van Katendrecht verbeterd?

Is het imago van Katendrecht verbeterd?

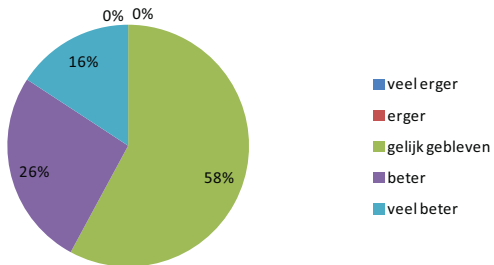

Bewoners

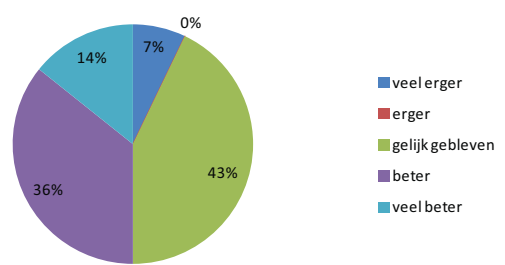
Bezoekers

Wat was het effect van de volgende herinrichtingen op de veiligheid op het plein?

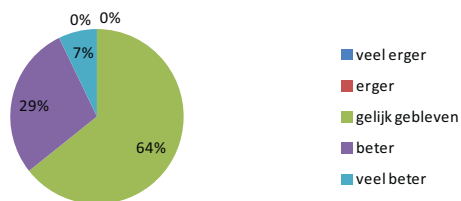
Herinrichting plein

Herinrichting plein

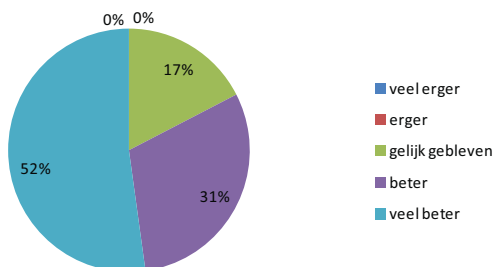

Herinrichting van het plein
- bewoners van voor 2007-

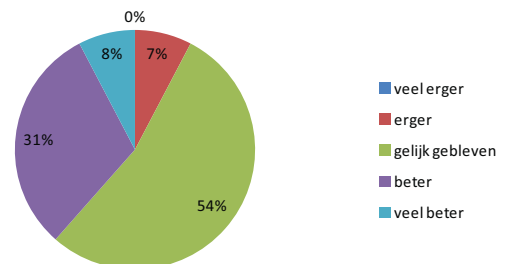

N.V.T. Slechts 1/18 is niet-frequent bezoeker

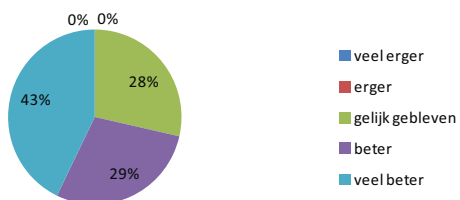
Renovatie panden

Renovatie panden

Renovatie panden
- bewoners van voor 2007-

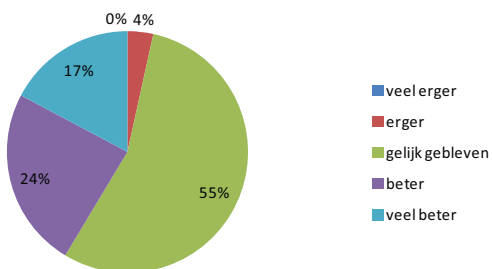

N.V.T. Slechts 1/18 is niet-frequent bezoeker

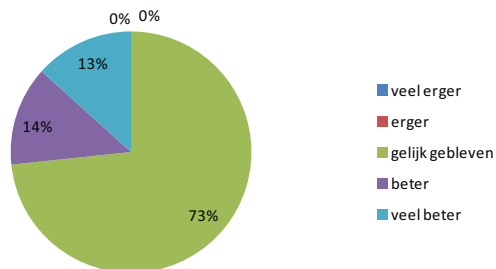
Bewoners

Bezoekers

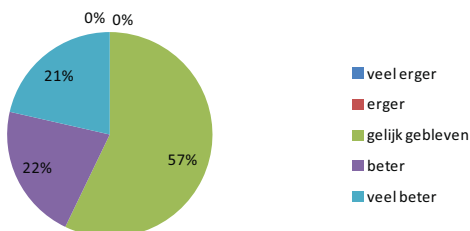
Aanleg Rijnhavenbrug

Aanleg Rijnhavenbrug

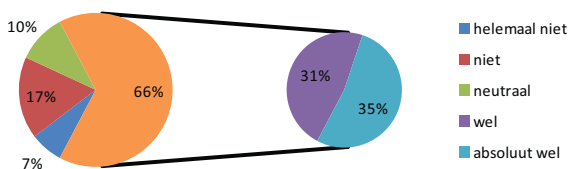

Aanleg Rijnhavenbrug
- bewoners van voor 2007-

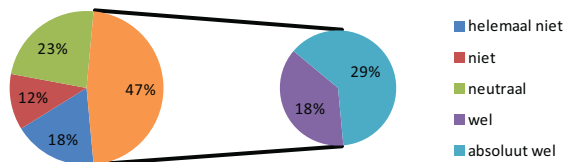

N.V.T. Slechts 1/18 is niet-frequent bezoeker

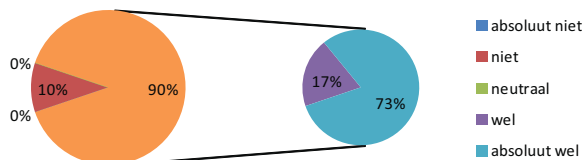
Tevredenheid

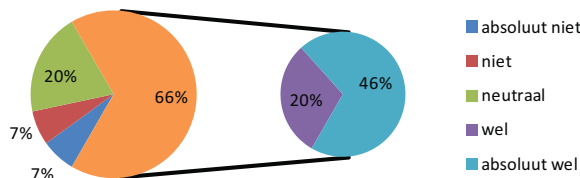
Tevredenheid

Kinderen mogen op het plein spelen?

Mogen uw kinderen op het plein spelen?

Vragenlijst bewoners

Wat is uw leeftijd? Jaar

Ik ben: man / vrouw

Hoe lang woont u hier al?

..... Jaar

Wanneer bent u doorgaans thuis?

Door de week Ja / nee

Weekend Ja / nee

Hoe vaak komt u ongeveer op of langs het Deliplein?

- Dagelijks
- 2-3 keer per week
- 1 keer per week
- 1-2 keer per maand
- 1 keer per maand of minder

Wanneer komt u daar ongeveer?

Door de week

Weekend

ochtend

ochtend

middag

middag

avond

avond

nacht

nacht

Wat brengt u hier op of langs het Deliplein?

- Onderweg ergens anders naartoe

- omdat mijn kinderen er spelen
- om te zitten
- voor een ommetje (bv. de hond uitlaten)
- om te winkelen
- anders, nl.:

Komt u graag op het Deliplein?

Helemaal niet | niet | neutraal | graag | heel graag

Loopt u graag langs het Deliplein?

Helemaal niet | niet | neutraal | graag | heel graag

Ervaart u overlast van of op het Deliplein?

Totaal oneens | beetje oneens | neutraal | beetje mee eens | totaal mee eens

Van welke zaken heeft u overlast:

- Drugs-/drankoverlast
- Geluidsoverlast door rondhangende jongens
- Intimidatie
- Schelden
- Agressie
- Criminaliteit
- Wildplassen
- Vernielingen
- Vervuiling

Wat was het effect van de herinrichting van het plein in 2005 m.b.t. de veiligheid op plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Wat was het effect van de renovatie van de panden rond het plein in 2007/2009 m.b.t. de veiligheid op plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Wat was het effect van de aansluiting van de Rijnhavenbrug in 2012 m.b.t. de veiligheid op plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Zouden uw kinderen (als u die heeft) op het Deliplein mogen spelen?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Vragenlijst bezoekers

Wat is uw leeftijd? Jaar

Ik ben: man / vrouw

Ik woon:

- aan het Deliplein
- niet aan het Deliplein maar wel in Katendrecht
- elders in Rotterdam
- buiten Rotterdam

Hoe lang komt u hier al? Jaar

Hoe vaak komt u ongeveer op of langs het Deliplein?

- Dagelijks
- 2-3 keer per week
- 1 keer per week
- 1-2 keer per maand
- 1 keer per maand of minder

Wanneer komt u daar ongeveer?

Door de week

Weekend

☐ ochtend	☐ ochtend
☐ middag	☐ middag
☐ avond	☐ avond
☐ nacht	☐ nacht

Wat brengt u hier op of langs het Deliplein?

- Onderweg ergens anders naartoe

- omdat mijn kinderen er spelen
- om te zitten
- voor een ommetje (bv. de hond uitlaten)
- om te winkelen
- anders, nl.:

Komt u graag op het Deliplein?

Helemaal niet | niet | neutraal | graag | heel graag

Loopt u graag langs het Deliplein?

Helemaal niet | niet | neutraal | graag | heel graag

Ervaart u overlast van of op het Deliplein?

Totaal oneens | beetje oneens | neutraal | beetje mee eens | totaal mee eens

Van welke zaken heeft u overlast:

- Drugs-/drankoverlast
- Geluidsoverlast door rondhangende jongens
- Intimidatie
- Schelden
- Agressie
- Criminaliteit
- Wildplassen
- Vernielingen
- Vervuiling

Katendrecht had in het verleden een slechte naam, staat Katendrecht wat u betreft nog steeds zo bekend?

Het imago van Katendrecht is nu:

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Zijn de zaken waar u last van heeft minder erg, of juist erger geworden sinds de herinrichting van het plein sinds 2005?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Drugs-/drankoverlast	☐	☐	☐	☐	☐
Geluidsoverlast door rondhangende mannen	☐	☐	☐	☐	☐
Intimidatie	☐	☐	☐	☐	☐
Schelden	☐	☐	☐	☐	☐
Agressie	☐	☐	☐	☐	☐
Criminaliteit	☐	☐	☐	☐	☐
Wildplassen	☐	☐	☐	☐	☐
Vernielingen	☐	☐	☐	☐	☐
Vervuiling	☐	☐	☐	☐	☐

Bent u tevreden met de nieuwe inrichting van het Deliplein?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Hebt u het idee dat de herinrichtingen het Deliplein levendiger hebben gemaakt?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Van 0 (heel onveilig) tot 5 (volkomen veilig), hoe veilig voelt u zich als u op het Deliplein komt?

Overdag					's Avonds				
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Wat was het effect van de herinrichting van het plein in 2005 m.b.t. de veiligheid op plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Wat was het effect van de renovatie van de panden rond het plein in 2007/2009 m.b.t. de veiligheid op plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Wat was het effect van de aansluiting van de Rijnhavenbrug in 2012 m.b.t. de veiligheid op plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Zouden uw kinderen (als u die heeft) op het Deliplein mogen spelen?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Amelandseplein

C1

P > 0,05 is niet significant en rood gemarkeerd.
R² < 0,20 is zeer laag en ook rood gemarkeerd.

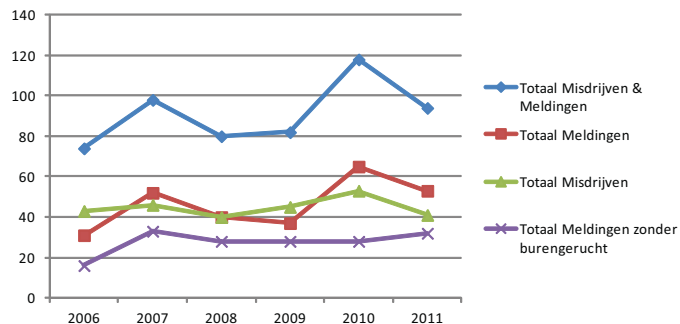

Amelandseplein							
	afhankelijke variable (Y)	onafhankelijke variabele	richtingscoëfficiënt	intersect	P (rico)	P (intersect)	R-kwadraat
Bewoners	gevoel van veiligheid	aantal overlastpunten	-0,3054	4,4793	0,0106	8,306E-20	0,2112
	gevoel van veiligheid	perceptie overlast	-0,1894	4,6894	0,0763	1,644E-13	0,1080
	gevoel van veiligheid	levendigheid	-0,2230	5,0209	0,1840	1,497E-07	0,0754
	gevoel van veiligheid 's nachts	perceptie overlast	-0,3030	4,4697	0,0853	2,828E-08	0,1021
	gevoel van veiligheid overdag	perceptie overlast	-0,0758	4,9091	0,2580	5,339E-19	0,0455
	gevoel van veiligheid	mensen leren kennen	0,1119	3,7954	0,5365	9,000E-07	0,0168
	tevredenheid	mensen leren kennen	-0,1431	4,3609	0,4443	1,606E-07	0,0257
	tevredenheid	levendiger	0,1341	3,3780	0,4405	8,467E-05	0,0261
Bezoekers	gevoel van veiligheid	aantal overlastpunten	-0,5547	4,2384	0,0123	5,596E-11	0,3503
	gevoel van veiligheid	perceptie overlast	-0,2128	4,1749	0,2332	3,559E-07	0,0998
	gevoel van veiligheid	levendigheid	0,2314	2,7553	0,4025	3,105E-02	0,0471
	gevoel van veiligheid 's nachts	perceptie overlast	-0,1802	4,6266	0,2532	2,203E-08	0,0921
	gevoel van veiligheid overdag	perceptie overlast	n.v.t. i.v.m. te lage N.				
	tevredenheid	mensen leren kennen	0,2778	2,6528	0,0532	7,632E-05	0,2415
	tevredenheid	levendiger	-0,0838	3,9760	0,6771	3,223E-04	0,0128

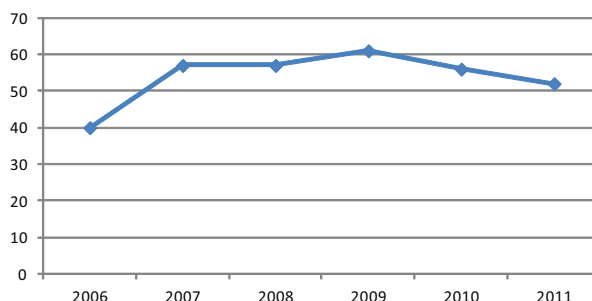
Politiegegevens (2006 - mei 2012)

Postcodes			
3083NA	3083PK	3083SG	3083SN
3083NB	3083PN	3083SH	3083TK
3083PC	3083SB	3083SJ	3083VP
3083PG	3083SC	3083SM	3083VT

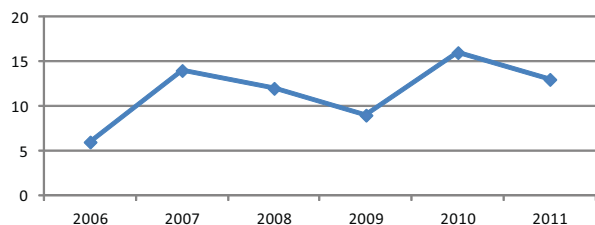
	Misdriften						t/m mei 2012
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
1.1.1 Diefstal/inbraak woning	4	0	3	2	5	2	0
1.1.2 Diefstal/inbraak box/garage/schuur/tuinhuis	1	1	0	1	0	1	0
1.2.1 Diefstal uit/vanaf motorvoertuigen	10	5	9	11	12	5	2
1.2.2 Diefstal van motorvoertuigen	1	2	0	3	0	0	0
1.2.3 Diefstal van brom-, snor-, fietsen	4	5	2	4	0	1	0
1.2.4 Zakkenrollerij	0	1	1	0	0	0	1
1.2.5 Diefstal af/uit/van overige voertuigen	2	1	2	1	0	1	0
1.4.1 Zedennisdrijf	1	1	0	2	5	2	0
1.4.2 Moord, doodslag	1	0	0	0	2	0	0
1.4.3 Openlijke geweldpleging tegen personen	0	1	1	1	0	0	0
1.4.4 Bedeiging	3	2	2	3	4	2	2
1.4.5 Mishandeling	2	5	4	2	7	7	2
1.4.6 Straatroof	1	3	2	1	2	2	0
1.4.7 Overval	0	2	2	0	1	2	0
1.6.1 Brand/ontploffing	0	0	0	1	1	0	0
1.6.2 Overige vermogensdelicten	4	8	3	2	5	12	1
2.2.1 Vernielig cq Zaakbeschadiging	6	7	9	11	7	4	8
2.4.2 Huisvredebreuk	0	0	0	0	0	0	0
2.5.1 Diefstal/inbraak bedrijven en instellingen	3	2	0	0	2	0	1
2.5.2 Winkeliefstal	0	0	0	0	0	0	0
Totaal Misdriften	43	46	40	45	53	41	17
1.3.1 Verkeersongevallen	0	4	3	1	1	1	4
2.1.1 Drugsoverlast	3	1	0	1	1	2	0
2.2.2 Overlast uitgaansgelegenheden/horeca	0	0	0	0	0	0	0
2.3.1 Verkeersoverlast	5	6	2	5	6	0	0
2.4.1 Burengerecht (relatieproblemen)	15	19	12	9	37	21	8
2.7.1 Overlast	8	20	19	20	19	20	10
3.6.4 Aantasting openbare orde	0	2	4	1	1	6	1
Totaal Meldingen	31	52	40	37	65	53	19
Totaal Misdriften & Meldingen	74	98	80	82	118	94	36

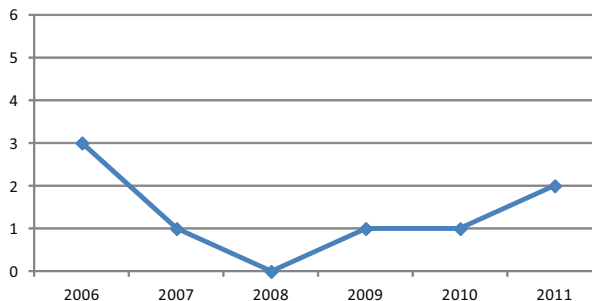
Totaal selectie

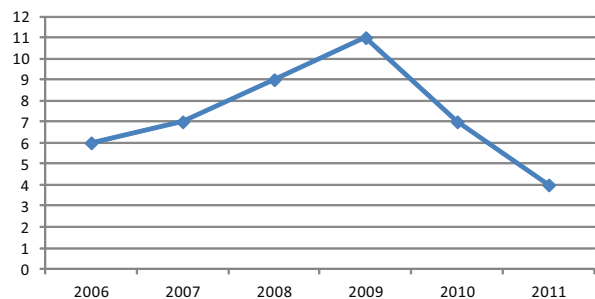
Straatgeweld (openlijke geweldpleging/bedreiging/mishandeling/straatroof/overval/zakkenrollerij)

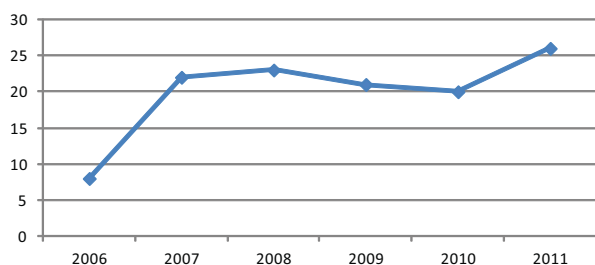
Drugsoverlast

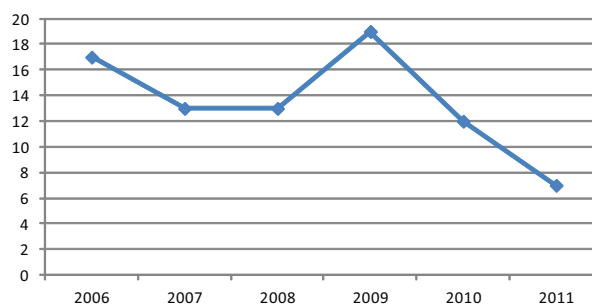
Vernieling cq zaakbeschadiging

Overlast en aantasting openbare orde

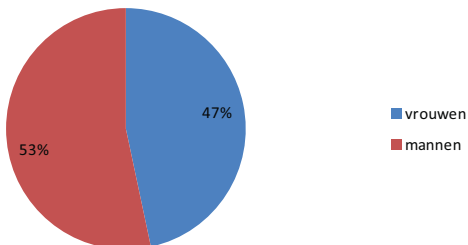
Diefstal van / vanaf voertuigen

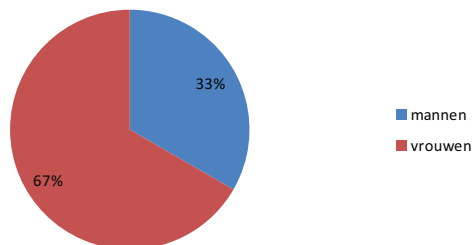
Bewoners

Bezoekers

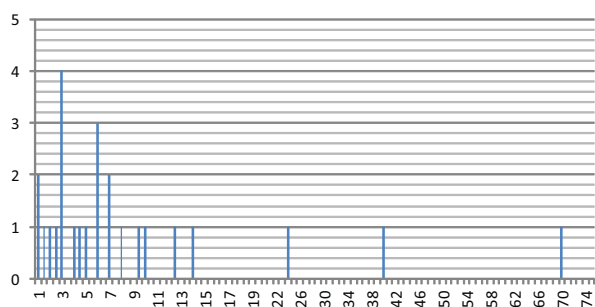
Geslacht

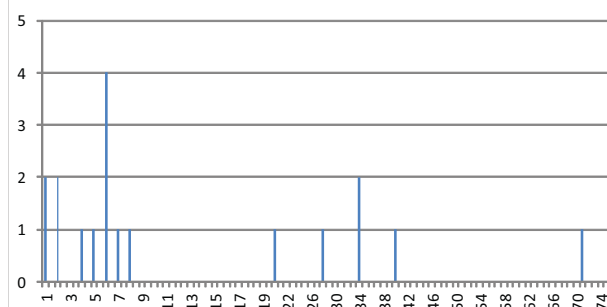
Geslacht

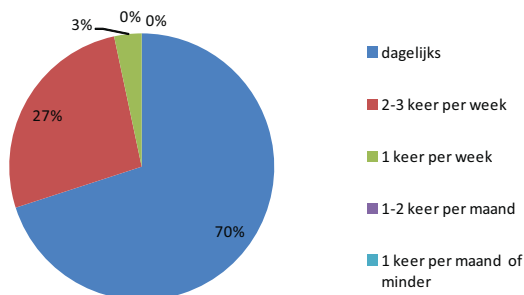
Hoe lang woont u hier al?

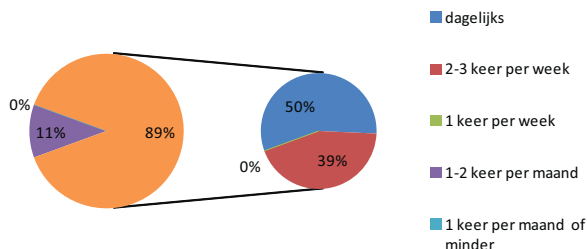
Hoe lang komt u hier al?

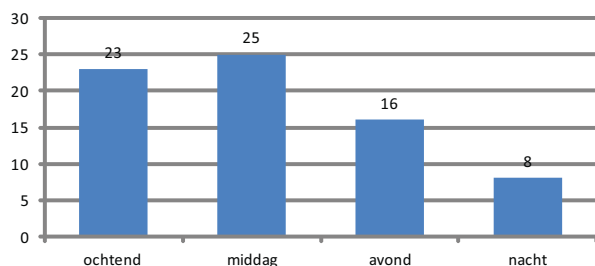
Frequentie bezoek

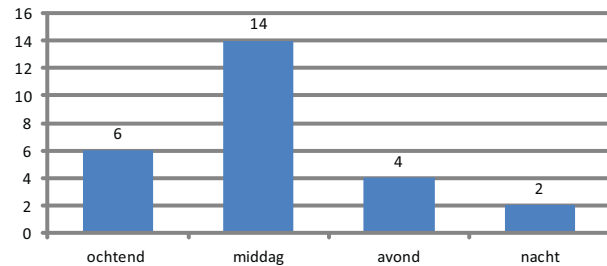
Frequentie bezoek

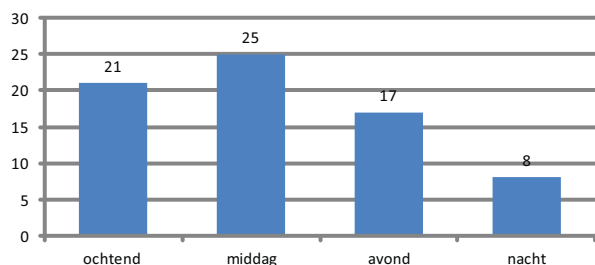
Tijdstip van aanwezigheid - door de week -

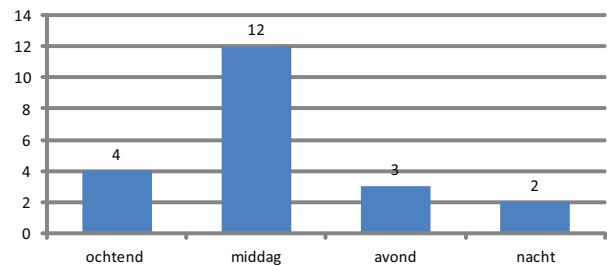
Tijdstip van aanwezigheid - door de week -

Tijdstip van aanwezigheid - weekend-

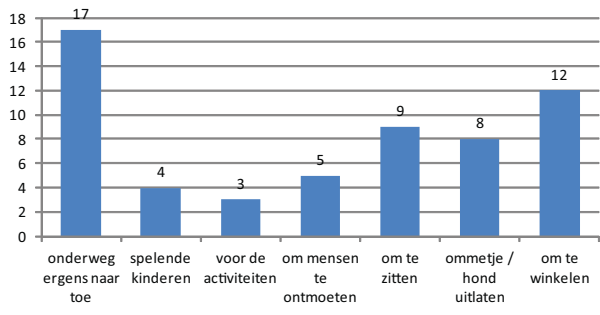
Tijdstip van aanwezigheid - weekend-

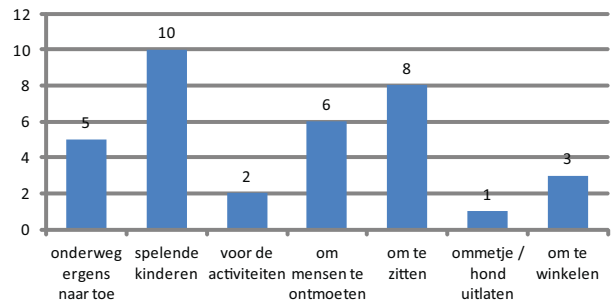
Bewoners

Bezoekers

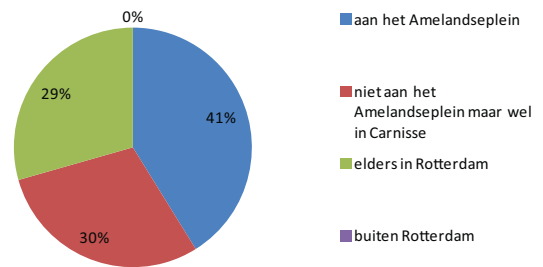
Redenen voor aanwezigheid

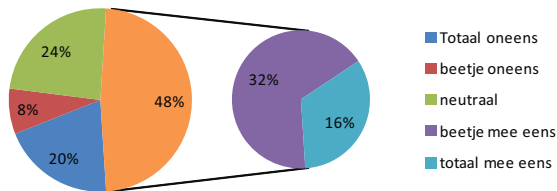
Redenen voor aanwezigheid

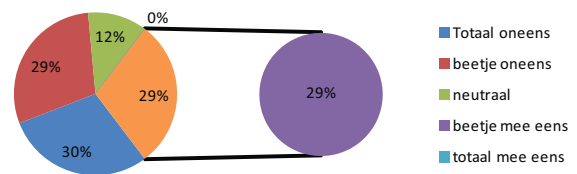
Herkomst

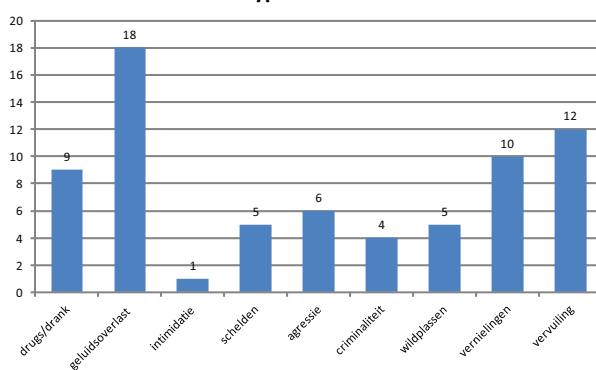
Ervaart overlast

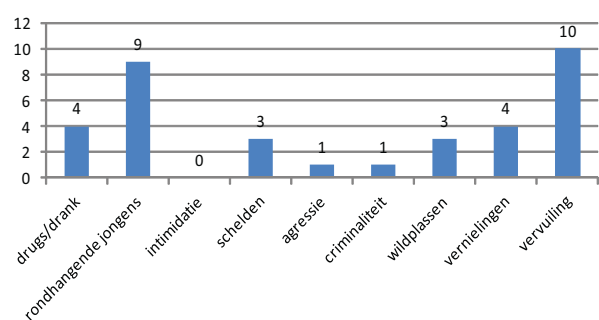
Ervaart overlast

Type overlast

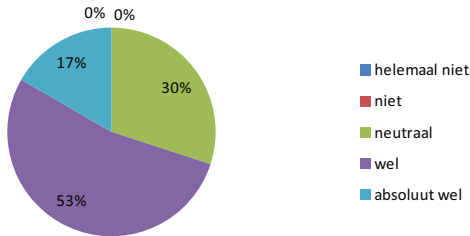
Type overlast

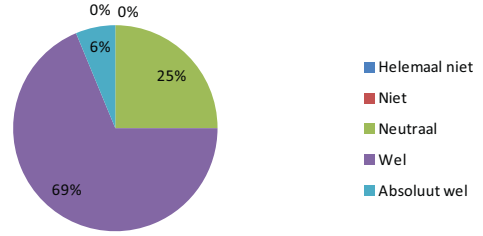
Bewoners

Bezoekers

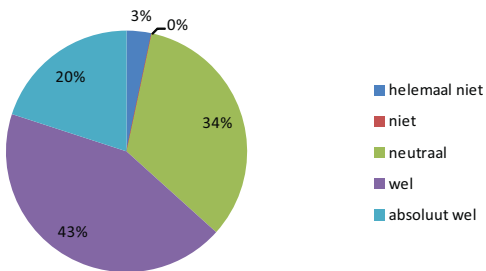
Loopt graag langs het Amelandseplein

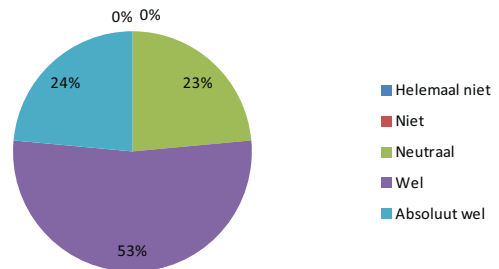
Loopt graag langs het Amelandseplein

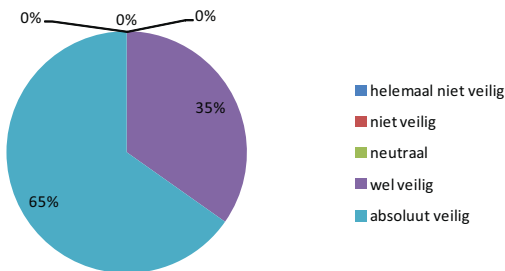
Komt graag op het Amelandseplein

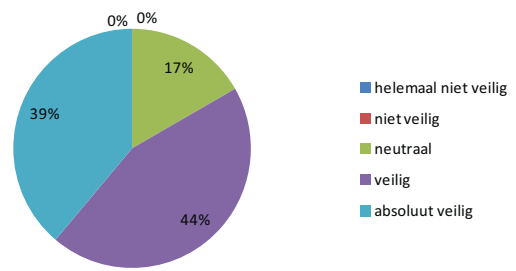
Komt graag op het Amelandseplein

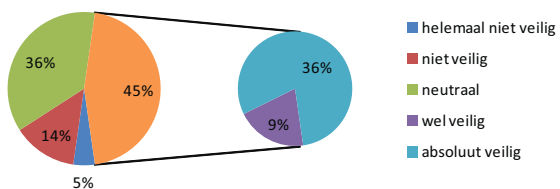
Veiligheidsgevoel overdag

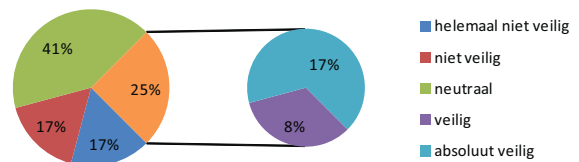
Veiligheidsgevoel overdag

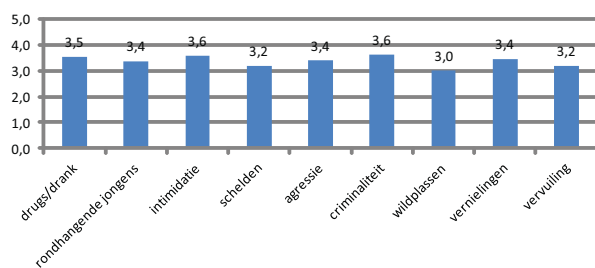
Veiligheidsgevoel 's nachts

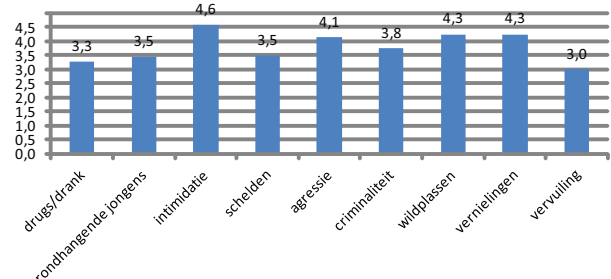
Veiligheidsgevoel 's nachts

Verbetering overlast

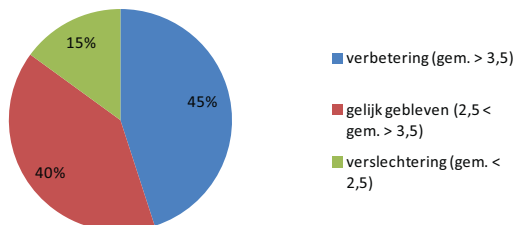
Verbetering van overlast

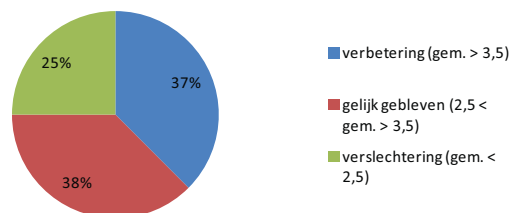
Bewoners

Bezoekers

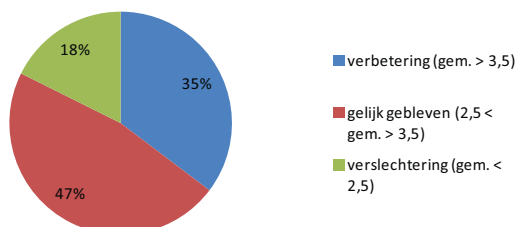
Verbetering van de overlast volgens alle bewoners

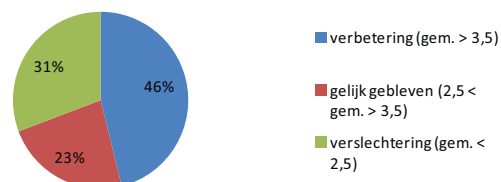
Verbetering van de overlast volgens alle bezoekers

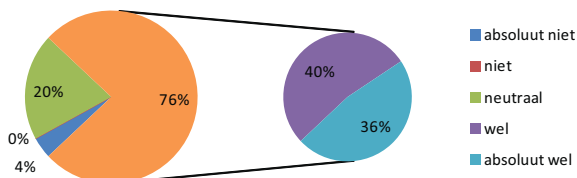
Verbetering van de overlast volgens bewoners van voor 2009

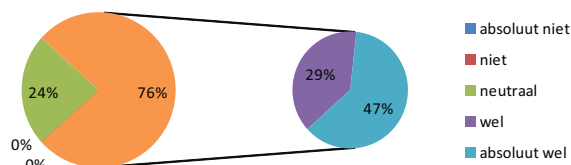
Verbetering van de overlast volgens frequente (min. 1x per week) bezoekers van voor 2009

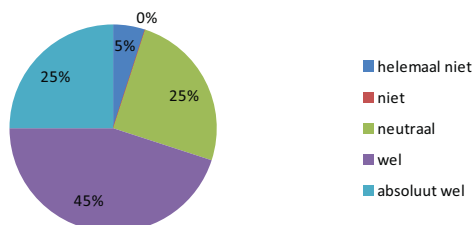
Is het plein levendiger geworden door de herinrichting?

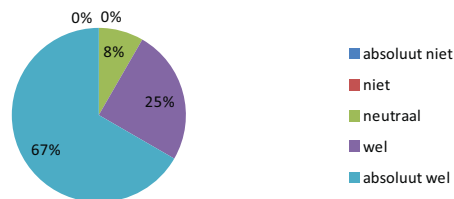
Is het plein levendiger geworden door de herinrichting?

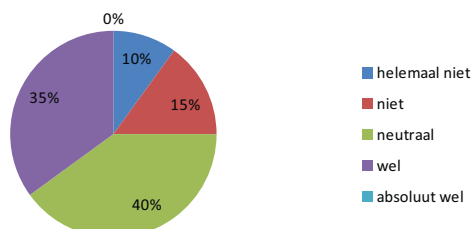
Levendiger door de herinrichting volgens bewoners van voor 2009

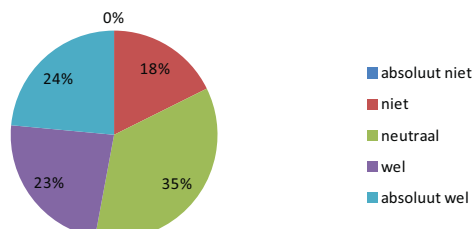
Levendiger volgens frequente (min. 1x per week) bezoekers van voor 2009

Heeft u mensen leren kennen door de herinrichting?

Heeft u mensen leren kennen door de herinrichtingen?

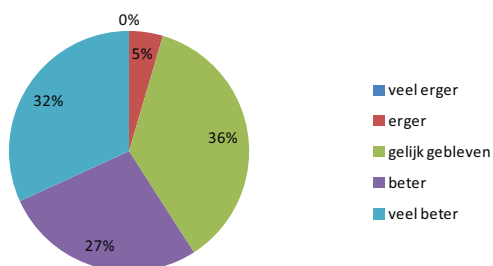

Bewoners

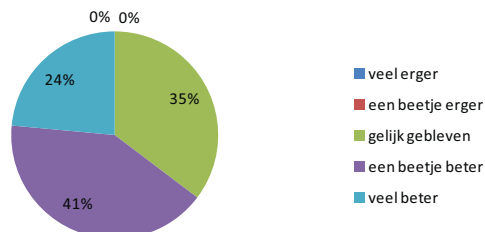
Bezoekers

Wat was het effect van de volgende herinrichtingen op de veiligheid op het plein?

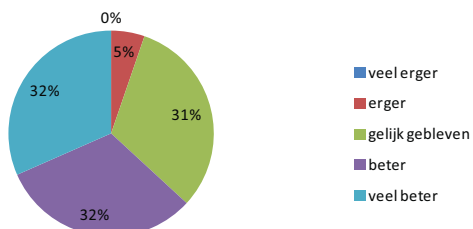
Verbetering verlichting

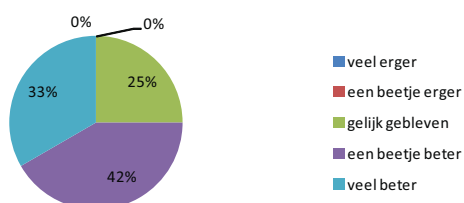
Verbetering verlichting - volgens alle bezoekers -

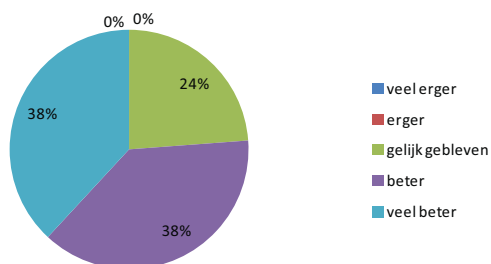
Verbetering van de verlichting - volgens bewoners van voor 2009 -

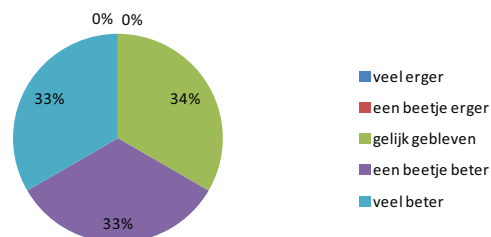
Verbetering verlichting - volgens frequente bezoekers van voor 2009 -

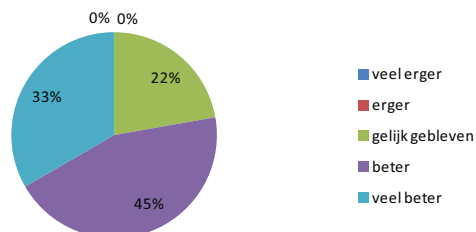
Opening 't Zonnetje

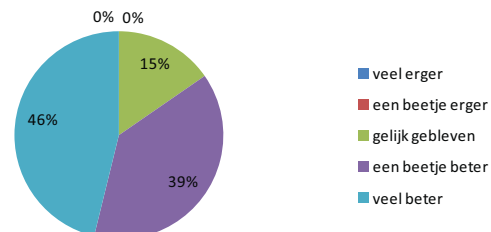
Opening 't Zonnetje - volgens alle bezoekers -

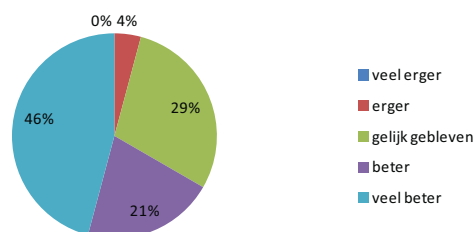
Opening Zonnetje - volgens bewoners van voor 2009 -

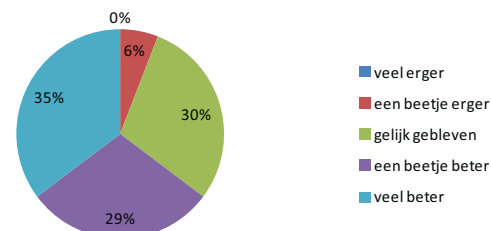
Opening 't Zonnetje - volgens frequente bezoekers van voor 2009 -

Verbetering speelplekken en voetbalkooi

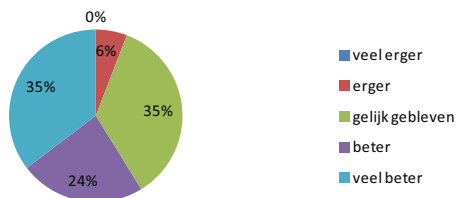
Verbetering speelplekken en voetbalkooi - volgens alle bezoekers -

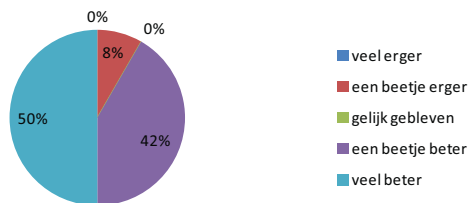
Bewoners

Bezoekers

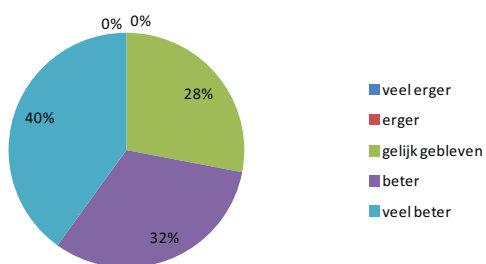
Verbetering van de speelplekken en voetbalkooi - volgens bewoners van voor 2009 -

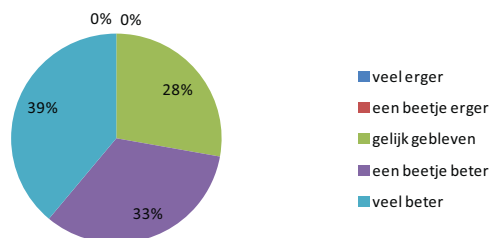
Verbetering speelplekken en voetbalkooi - volgens frequente bezoekers van voor 2009 -

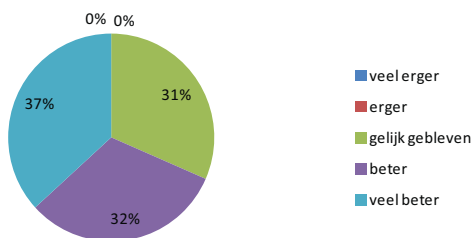
Snoeien bossages

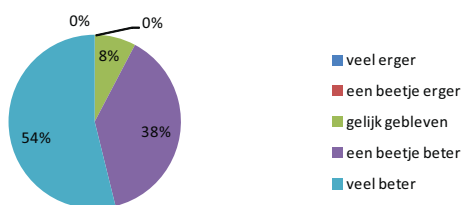
Snoeien bossages - volgens alle bezoekers -

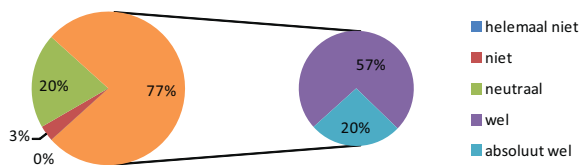
Snoeien bossages - volgens bewoners van voor 2009 -

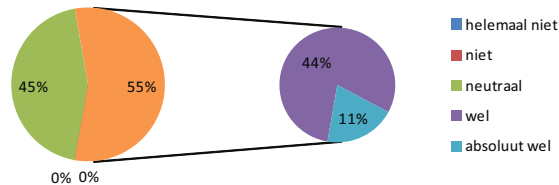
Snoeien bossages - volgens frequente bezoekers van voor 2009 -

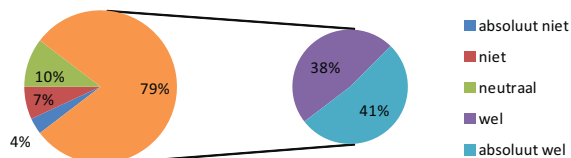
Tevredenheid

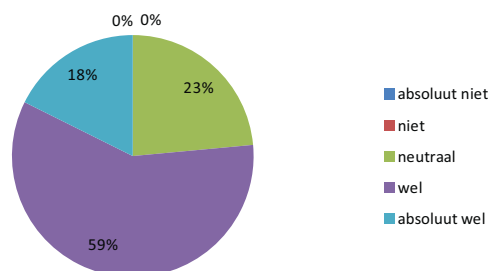
Tevredenheid

Kinderen mogen op het plein spelen?

Kinderen mogen op het plein spelen?

Vragenlijst bewoners

Wat is uw leeftijd? Jaar

Ik ben: man / vrouw

Hoe lang woont u hier al?

..... Jaar

Wanneer bent u doorgaans thuis?

Door de week Ja / nee

Weekend Ja / nee

Hoe vaak komt u ongeveer op of langs het Amelandseplein?

- Dagelijks
- 2-3 keer per week
- 1 keer per week
- 1-2 keer per maand
- 1 keer per maand of minder

Wanneer komt u daar ongeveer?

Door de week

Weekend

ochtend

ochtend

middag

middag

avond

avond

nacht

nacht

Wat brengt u hier op of langs het Amelandseplein?

- onderweg ergens anders naartoe
- omdat mijn kinderen er spelen
- voor de activiteiten
- om mensen te ontmoeten
- om te zitten
- voor een ommetje (bv. de hond uitlaten)
- om te winkelen
- anders, nl.:

Komt u graag op het Amelandseplein?

Helemaal niet | niet | neutraal | graag | heel graag

Loopt u graag langs het Amelandseplein?

Helemaal niet | niet | neutraal | graag | heel graag

Ervaart u overlast van of op het Amelandseplein?

Totaal oneens | beetje oneens | neutraal | beetje mee eens | totaal mee eens

Van welke zaken heeft u overlast:

- Drugs-/drankoverlast
- Geluidsoverlast door rondhangende jongens
- Intimidatie
- Schelden
- Agressie
- Criminaliteit
- Wildplassen
- Vernielingen
- Vervuiling

Zijn de zaken waar u last van heeft minder erg, of juist erger geworden sinds 2010?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Drugs-/drankoverlast	☐	☐	☐	☐	☐
Geluidsoverlast door rondhangende mannen	☐	☐	☐	☐	☐
Intimidatie	☐	☐	☐	☐	☐
Schelden	☐	☐	☐	☐	☐
Agressie	☐	☐	☐	☐	☐
Criminaliteit	☐	☐	☐	☐	☐
Wildplassen	☐	☐	☐	☐	☐
Vernielingen	☐	☐	☐	☐	☐
Vervuiling	☐	☐	☐	☐	☐

Bent u tevreden met de inrichting van het Amelandseplein?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Van 0 (heel onveilig) tot 5 (volkomen veilig), hoe veilig voelt u zich als u op het Amelandseplein komt?

Overdag

's Avonds

1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Wat was het effect van het verbeteren van de verlichting in 2011 op de veiligheid op het plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Wat was het effect van de heropening van de Speelgoeduitleenkeet in 2011 op de veiligheid op het plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Wat was het effect van de voetbalkooi en de kinderspeelplek op de veiligheid op het plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Was is het effect van snoeien van het struikgewas (zodat er zicht is op het plein) op de veiligheid op het plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Heeft u het idee dat het door de herinrichtingen (heropening van de keet, voetbalkooi, speeltuin, snoeien en de verlichting), sinds 2010 levendiger is geworden op het plein?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Heeft u door de diverse herinrichtingen (heropening van de keet, voetbalkooi, speeltuin, snoeien en de verlichting), meer buurtbewoners leren kennen?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Zouden uw kinderen (als u die heeft) op het Amelandseplein mogen spelen?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Vragenlijst bezoekers

Wat is uw leeftijd? Jaar

Ik ben: man / vrouw

Ik woon:

- aan het Amelandseplein
- niet aan het Amelandseplein maar wel in Carnisse
- elders in Rotterdam
- buiten Rotterdam

Hoe lang komt u hier al? Jaar

Hoe vaak komt u ongeveer op of langs het Amelandseplein?

- Dagelijks
- 2-3 keer per week
- 1 keer per week
- 1-2 keer per maand
- 1 keer per maand of minder

Wanneer komt u daar ongeveer?

Door de week

Weekend

☐ ochtend	☐ ochtend
☐ middag	☐ middag
☐ avond	☐ avond
☐ nacht	☐ nacht

Wat brengt u hier op of langs het Amelandseplein?

- onderweg ergens anders naartoe
- omdat mijn kinderen er spelen
- voor de activiteiten
- om mensen te ontmoeten
- om te zitten
- voor een ommetje (bv. de hond uitlaten)
- om te winkelen
- anders, nl.:

Komt u graag op het Amelandseplein?

Helemaal niet | niet | neutraal | graag | heel graag

Loopt u graag langs het Amelandseplein?

Helemaal niet | niet | neutraal | graag | heel graag

Ervaart u overlast van of op het Amelandseplein?

Totaal oneens | beetje oneens | neutraal | beetje mee eens | totaal mee eens

Van welke zaken heeft u overlast:

Drugs-/drankoverlast

Geluidsoverlast door
rondhangende jongens

Intimidatie

Schelden

Agressie

Criminaliteit

Wildplassen

Vernielingen

Vervuiling

Zijn de zaken waar u last van heeft minder erg, of juist erger geworden sinds 2010?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Drugs-/drankoverlast	☐	☐	☐	☐	☐
Geluidsoverlast door rondhangende mannen	☐	☐	☐	☐	☐
Intimidatie	☐	☐	☐	☐	☐
Schelden	☐	☐	☐	☐	☐
Agressie	☐	☐	☐	☐	☐
Criminaliteit	☐	☐	☐	☐	☐
Wildplassen	☐	☐	☐	☐	☐
Vernielingen	☐	☐	☐	☐	☐
Vervuiling	☐	☐	☐	☐	☐

Bent u tevreden met de inrichting van het Amelandseplein?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

Van 0 (heel onveilig) tot 5 (volkomen veilig), hoe veilig voelt u zich als u op het Amelandseplein komt?

Overdag

's Avonds

1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Wat was het effect van het verbeteren van de verlichting in 2011 op de veiligheid op het plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Wat was het effect van de heropening van de Speelgoeduitleenkeet in 2011 op de veiligheid op het plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Wat was het effect van de voetbalkooi en de kinderspeelplek op de veiligheid op het plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Was is het effect van snoeien van het struikgewas (zodat er zicht is op het plein) op de veiligheid op het plein?

Veel erger | een beetje erger | gelijk gebleven | een beetje beter | veel beter

Heeft u het idee dat het door de herinrichtingen (heropening van de keet, voetbalkooi, speeltuin en de verlichting), sinds 2010 levendiger is geworden op het plein?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

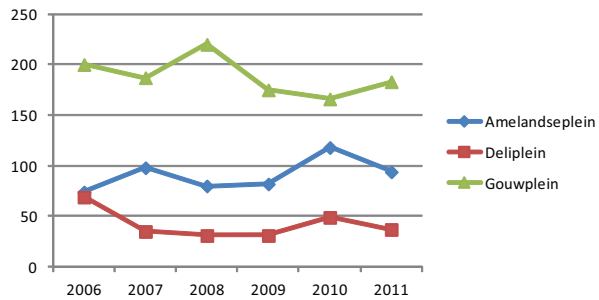
Heeft u door de diverse herinrichtingen(heropening van de keet, voetbalkooi, speeltuin en de verlichting), meer buurtbewoners leren kennen?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

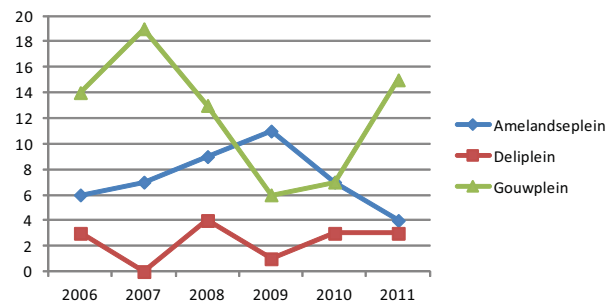
Zouden uw kinderen (als u die heeft) op het Amelandseplein mogen spelen?

Absoluut niet | niet | neutraal | wel | absoluut wel

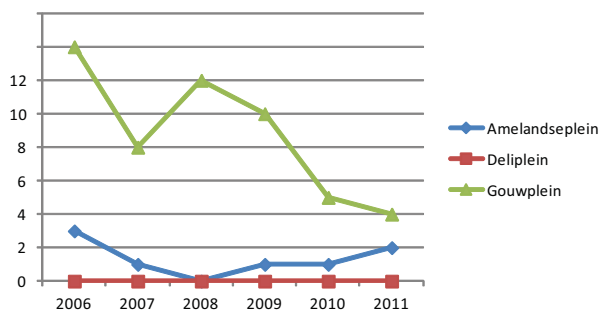
Totaal meldingen & misdrijven

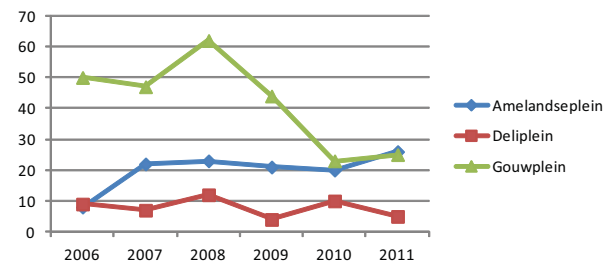
Vernieling cq zaakbeschadiging

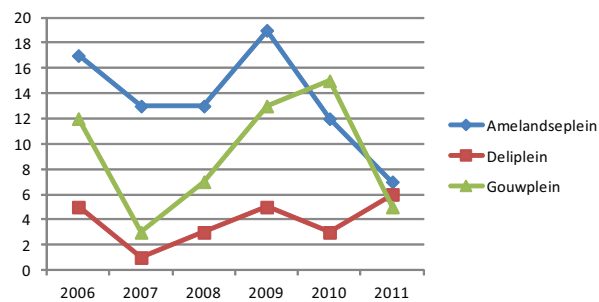
Drugsoverlast

Overlast en aantasting openbare orde

Diefstal van / vanaf voertuigen

Straatgeweld (openlijke geweldpleging/bedreiging/mishandeling/straatroof/overval /zakkenrollerij)

